

Universitetet
i Stavanger

DET TEKNISK-NATURVITENSKAPELIGE FAKULTET

MASTEROPPGAVE

Studieprogram/spesialisering:

Byutvikling og urban design

Høstsemesteret, 2012

Åpen

Forfatter: Bjarte Vågen

.....
Bjarte Vågen
.....
(signatur forfatter)

Fagansvarlig: LeRoy Tønning

Veileder(e): LeRoy Tønning

Tittel på masteroppgaven: Gatekunst

Engelsk tittel: Street art

Studiepoeng: 30 stp

Emneord: Gatekunst, Street art, offentlige rom, offentlig kunst, graffiti

Sidetall: 95

+ vedlegg/annet: 15

Stavanger, 31. desember 2012

Gatekunst.

Hvordan påvirker gatekunst det offentlige rom i Stavanger?
Er det et positivt eller negativt bidrag i byen?

Masteroppgave av Bjarte Vågen

Byutvikling og urban design

Universitetet i Stavanger

Høsten 2012

Innhold

Sammendrag	3
1. Forord	6
1.1 Introduksjon til oppgaven.....	8
2. Innledning og problemstilling	9
2.1 Introduksjon av graffiti og gatekunst.....	10
2.1.1 Graffiti	10
2.1.2 Gatekunst.....	12
2.2 Avgrensning av temaet	14
2.3 Graffiti og gatekunst frem til i dag.....	16
2.4 Graffiti og gatekunst i Norge.....	19
3. Teori.....	20
3.1 Det offentlige rom og urbanitet	20
3.2 Tilrettelegge for gode byrom.....	21
3.3 Utfordringer med det offentlige rom.....	23
3.4 Orden og/eller kaos.....	24
3.5 Stimulerende offentlige rom	27
3.6 Urban merkevarebygging	29
3.7 Byer som opplevelsessentra	31
3.8 Byen som lerret	32
4. Forskningsdesign	36
4.1 Direkte observasjon.....	36
4.2 Intervju	36
4.3 Validitet og reliabilitet	36
4.4 Validitet	37
4.4.1 Intern validitet.....	37
4.4.2 Ekstern validitet.....	38
4.4.3 Begrepsvaliditet	38
4.5 Reliabilitet	38
4.6 Etikk.....	39
5. Analyse	40
5.1 Gatekunstens effekt på vår måte å se på og anvende offentlige plasser.....	41
5.2 Kunst som virkemiddel	47
5.3 Kampen om nulltoleranse: Er gatekunst hærverk eller kunst?.....	51
5.4 Gevinster ved valg av en sammensatt løsning kontra nulltoleranse	57
5.5 Gatekunst i Bergen	60
5.6 Gatekunst i Stavanger.....	61
5.6.1 Nuart	71
6. Oppsummering og refleksjon	76
6.1 Mangfold i det offentlige rom	76

6.2 Anbefaling til Stavanger kommune i det videre arbeidet	85
7. Konklusjon	91
8. Referanser.....	92
Litteraturliste	92
Avisartikler	93
Diverse kilder	94
9. Vedlegg	96
Vedlegg 1: Intervjuguide	96
Vedlegg 2: Resultat fra Bergen.....	108
Vedlegg 3: Oversikt over 36 gatekunstverk fra Nuart i perioden 2006-2011	110

1. Forord

Først av alt vil jeg takke min veileder, LeRoy Tønning som sa ja til å være min veileder! Han har gitt meg gode inputs på hvordan oppgaven kan bli best mulig og har tipset meg om mye aktuell litteratur. En stor takk til han for at han trodde på oppgaven min!

Jeg vil også rette en spesiell takk til alle intervjuobjektene mine - Jordan Seiler, RJ Rushmore, Tristan Manco, Kristi Guldberg, Anne Merete Skogland og Bo Krister Wallström, for at de sa ja til å delta i oppgaven min, og for at de i tillegg ga meg flere utfyllende og interessante svar på spørsmålene jeg stilte dem.

Videre ønsker jeg å rette en takk til følgende personer:

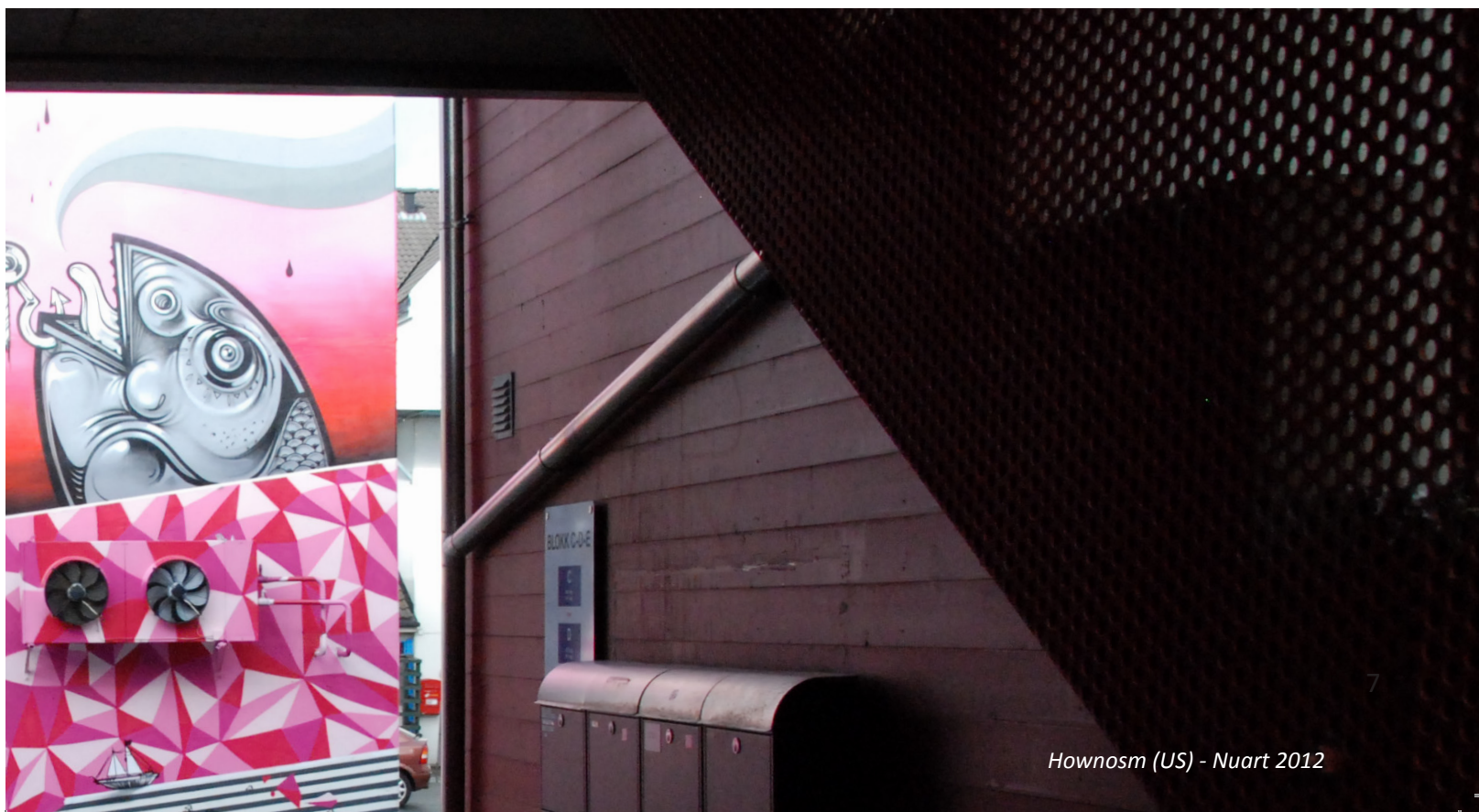
- Moa Sundberg, som ga meg tipset om å skrive en masteroppgave om gatekunst.
- Johnny Vågen, min kjære far som alltid stiller opp for meg. Takk for at du tok deg tid til å renvaske oppgaven for skrivefeil og for din innsats med å få en "rød tråd" i oppgaven, samt lån av godt fotoutstyr.
- Målfrid Vågen, min kjære mor som også alltid stiller opp for meg. Takk for alle de gode måltidene du har servert! Det har spart meg for mye tid og krefter under oppskrivningen!
- Lars Inge Vågen, min kjære bror og gode venn, for at du tok deg tid til å lese gjennom oppgaven og gi konstruktiv tilbakemelding på endringer jeg burde gjøre før innlevering.
- Andreas Lodden, min beste venn, som har hjulpet meg med å holde motet oppe gjennom hele høsten. Takk for veiledning og for det gode selskapet du har vært gjennom store perioder av oppgaveskrivingen, samt alle de gode middagene du har stelt i stand!
- Olav Meling, min gode venn, for at du har tilrettelagt for at jeg har kunnet jobbe med oppgaven på kontoret ditt på alle døgnets tider. Takk for gode oppmuntringer og det gode selskapet du har vært gjennom store deler av oppgaveskrivingen.
- Oluf Langhelle for hjelp med å lage et godt forskningsdesign til oppgaven.

- Marion Højris Jensen og Aslaug Tveit ved LÉVA Urban Design AS for litteraturtips og flere andre gode innspill til oppgaven.
- Marte Danielsen Jølbo for flere gode tips til litteratur og for din innsats under Nuart som gjorde at Nuart PLUS ble så vellykket.
- Daniela Arriado for spennende input i oppstartsfasen av oppgaven.
- Alle som deltok under Nuart PLUS.
- Ida Bjerkreim, Cecilie G. Gjedrem, Torgeir Ekeli, Anita Björklund, Kristin Gustavsén, Heidi Bergsli, Lene Klovning Jørpeland, Torunn Larsen, Peter S. Meyer og Ragnhild Sjurseike for at dere trodde på oppgaven min og for gode tips.
- Anne Sissel Svensen som gjorde det mulig for meg å ta masteroppgaven på høstsemesteret i stedet for til våren.

Bjarte Vågen

Stavanger, 31.12.2012

1.1 Introduksjon til oppgaven

Det kommer frem i oppgaven at graffiti og gatekunst ikke kan deles inn i to separate fenomener, men at de i stor grad hører sammen. Selv om de tildels bruker ulike teknikker, kombineres disse ofte med hverandre, noe som har ført til at oppgaven i stor grad også aktualiserer graffiti. Derfor bruker jeg ofte uttrykket "graffiti og gatekunst".

I oppgaven prøver jeg å trekke inn nye elementer i debatten om graffiti og gatekunst. Da det råder en nulltoleranse i alle byer i Norge i dag, med unntak av Bergen, er argumentene for nulltoleransevedtaket mer kjent enn de som taler mot. Dette trigget meg til å gjøre en oppgave som har denne nulltoleranseargumentasjonen som utgangspunkt, men hvor hovedtyngden i oppgaven vurderer argumenter som taler mot dette "flertallet". Dette har ført til at flere av teoriene som blir benyttet, er slike som i stor grad argumenterer direkte eller indirekte for at man bør tillate graffiti og gatekunst. Oppgaven har som hovedmål å

gi dem som ønsker mer kunst i det offentlige rom, et verdidokument hvor de kan hente argumentasjon til fremtidige diskusjoner om temaet.

Det er også verdt å merke seg at oppgaveteksten er "krydret" med noen "FUNFACT"-bokser, som har til hensikt å gi tilleggsinformasjon om fenomenet gatekunst som ikke passer direkte inn i oppgaveteksten.

I tillegg har jeg samlet en del gode sitater i boksen "GODT SAGT", hvor jeg lar ulike personer komme med sine utsagn om temaer i oppgaven.

Disse "FUNFACT"- og "GODT SAGT"-boksene er satt inn med et ønske om å gjøre leseopplevelsen litt mer humoristisk og interessant.

Alle bildene i oppgaven er tatt av undertegnede høsten 2012, utenom noen få som er nevnt spesielt. De fleste bildene har jeg markert med kunstnerens navn og året det ble oppført.

2. Innledning og problemstilling

I dette kapittelet vil jeg presentere problemstillingen og gi en innføring i fenomenet gatekunst, noe som også vil berøre graffiti.

Offentlig kunst har i flere tiår kun vært å finne i institusjonelle kunstgallerier. Ved å reversere retningen av veggene på kunstgallerier og slette soner og avgrensninger mellom galleriene og det offentlige rom, vil kunstverket og betrakteren kunne møtes i hverdagen. Gatekunst er et eksempel på en kunstform som ønsker nettopp dette, å bli sett i det offentlige rom.

Gatekunst er et tema som det har vært snakket og skrevet veldig mye om, men stilartens rolle i byutviklingskontekst er det derimot skrevet lite om. Gatekunst kan treffe spikeren på hodet, og den kan gjøre deg ekstra oppmerksom når du ferdes i de store byene - enten det er Barcelona, Berlin eller Stavanger. Utøverne gir oss skjeve kommentarer til hvordan vi lever livene våre.¹ Noen ganger overrasker de der du minst forventer det, og for mange er det med å gjøre en bytur langt mer interessant, mens for andre igjen oppfattes all gatekunst som vandalisme. Gatekunst aktualiserer spørsmål som er mer fundamentale enn selve gatekunsten: Hva er en by og hva ligger i begrepet urbant? Hva skjer med utviklingen av offentlige rom? Hvor bundet er man av et demokrati der politikere privatiserer etter ønsker fra pengesterke utviklere? Ønsker vi et samfunn som privatiserer det offentlige rommet og kriminaliserer

en kritisk uttrykksform? Det finnes også mange utfordringer og spørsmål knyttet til byutvikling i Stavanger, men kan gatekunst si noe relevant om byen og byutvikling? Kan gatekunst påvirke Stavanger til å bli en mer attraktiv by? Hvilken påvirkning har gatekunst på byen? Kan denne kunstformen være en del av byers merkevarebygging?

Ved å svare på disse forskningsspørsmålene ønsker jeg å komme frem til problemstillingen min, som er:

Hvordan påvirker gatekunst det offentlige rom i Stavanger? Er det et positivt eller negativt bidrag i byen?

I denne masteroppgaven skal jeg først utforske det offentlige rom, før jeg analyserer gatekunst nærmere og undersøker hvilken rolle dette fenomenet har eller kan ha for byer, med et spesielt fokus på Stavanger. Som nevnt i "Introduksjon til oppgaven" blir jeg også nødt til å omtale graffiti når jeg skal behandle temaet gatekunst. For at alle leserne av denne oppgaven skal forstå den fullt ut, vil jeg først introdusere begreper innen graffiti og gatekunst, for så å gi en innføring i historien til disse fenomenene frem til i dag. Dette er helt avgjørende for at oppgaven skal kunne kommunisere til lesere som ikke er en del av disse miljøene.

GODT SAGT

Om man liker det eller ikke, så har gatekunst blitt en del av kunsthistorien.

-Martin Berdahl Amundsen - Kontur Forlag

¹ Tidsskrift, KUNST, Dybwad Torstensen, M. (2009), Street art – Hærverk? Propaganda? Kunst?, s. 81

2.1 Introduksjon av graffiti og gatekunst

Siden gatekunst har sitt utspring i graffiti, vil jeg først presentere graffiti, før jeg omtaler gatekunst.

2.1.1 Graffiti

Graffiti (it. flertall av graffito "innrissing" opprinnelig av gr. grapho "skrive") i betydningen det å risse inn eller skrive på offentlige steder, er et like gammelt fenomen som skrivekunsten. All graffiti er frihånd. Graffitispråket er først og fremst engelsk. Nedenfor følger et lite utvalg av de mest kjente ordene. Avsnittet er i stor grad hentet fra "Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen, Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015" s. 39:

Uttrykk innen graffiti	
WRITER	er en graffitiutøver. Direkte oversatt til skrivere, men på norsk brukes like gjerne ordet graffitimaler eller bare maler.
TAG	den enkleste og mest grunnleggende bokstavformen i graffiti. Tagging handler om å få skrevet tag'en sin ofte, slik at malerens navn blir mest mulig eksponert og dermed så kjent som mulig i gatene. Den settes opp i tusj eller spray. Tag'en er et pseudonym eller kallenavn og for uinnvidde er den ofte helt uleselig. All graffiti har sitt utspring i tag'en, og bruk av navn og skrifttegn er en svært sentral del av estetikken i graffitiuttrykket.
THROW-UP	en mer forseggjort tag, gjerne i to farger og med noe mer kompliserte bokstaver, som boblebokstaver eller wild style.
PIECE	kommer fra masterpiece, og er store fargelagte bokstaver/bilder laget med ulike typer figurer (characters), som sprayes på vegger, t-banetrokker eller andre objekter i byrommet. Bør ha minimum tre farger. Formspråket er strengt, og man skal mestre mange koder og estetiske elementer for å kunne gjennomføre en god piece. Graffiti kan deles inn i flere undergrupper med et hovedskille mellom tags og piecer.
BURNER	de beste piecene er såkalte burn'ere. Her har gjerne flere malere gått sammen om å lage en felles piece som kan fylle en hel vegg eller togside. Dette er en tidkrevende arbeidsprosess som sjelden utføres ulovlig og består av sterke farger og et tydelig uttrykk som gjør inntrykk på forbigående. Når man hører ordet graffiti er det oftest piece'er eller burn'ere man tenker på.
WILDSTYLE	en komplisert skriftform der bokstavene flettes på intrikat vis. Krevende både å utføre og å lese.
CREW	uformelt organisert gruppe som maler sammen under et felles navn.
BITE	å plagiere andres stil, etterligne andre bevisst.
BATTLE	konkurranse mellom to utøvere eller to crews. Kan gå på kvalitet eller kvantitet.
TAGGER	en utøver som bare gjør tags, ikke piecer.
KING	den beste på sitt felt. Man kan være king basert på stil, produktivitet, eller innen et visst område.
TOY	brukes som adjektiv for å beskrive dårlig graffiti. Brukes det som verb, betyr det nybegynner, en uerfaren eller dårlig utøver som er under utvikling.
TOYING	betyr det å male over/ødelegge andres graffiti.
TO BOMB	er å male mange overflater i et område.

FUNFACT

En person som aldri lager piece'er, bare enkle tag'er, kalles en tagger i motsetning til malere/writer som kan gjøre begge deler. En god stil innen graffiti skal være original og rytmisk med bevisst bruk av farger. Bokstavene skal ha skarpe konturer og være utført i en rask og samtidig stødig teknikk. Ingen i grafittmiljøet godtar deg før du har lært deg en del teknikker og kommet til et visst nivå.

GODT SAGT

"Graffiti har utviklet meg og mine kreative evner. Den konstante jakten på å skape noe."
Halvor Harsem - Blogger/graffitimaler

Bildet ovenfor er et eksempel på en piece

Bildene som følger viser eksempler på hvordan disse uttrykkene ser ut.

Bildet nedenfor er et eksempel på en tag

Bildet nedenfor er et eksempel på en throw-up

Bildet nedenfor er et eksempel på en burner

Bildene på denne siden er hentet fra Google

2.1.2 Gatekunst

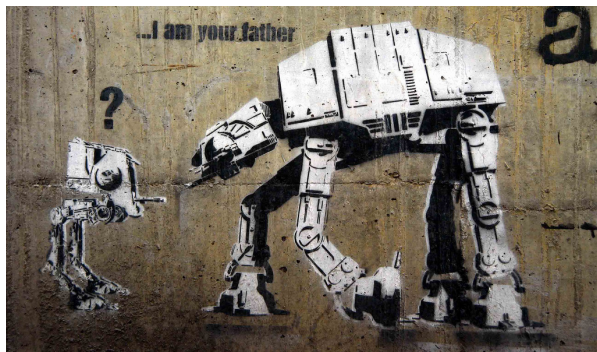
De senere årene har man fått større variasjon i urbane uttrykksformer, og vi ser en rekke nye visuelle uttrykk som kan kategoriseres under sekkebegrepet gatekunst eller den såkalte post-graffiti bevegelsen. Herunder finner man bl.a. underkategoriene som: sjablongkunst, plakatkunst, klistremerkekunst, veggmalerier, mosaikkmotiv, videoprojeksjon, flashmob og scratchiti (skraping av symboler inn i et materiale). Gatekunst kan også være artister som arbeider med intervensjoner i form av bl.a. lyskunst, installasjoner, redesign, skulpturering og strikking som integreres i trær eller tres på skulpturer.² Felles for flere av disse uttrykkene er at det tidkrevende arbeidet med selve utforming gjøres før oppføring, slik at det går raskere å oppføre dem i store opplag. De er også gjerne enklere å fjerne enn tradisjonell graffiti.

Uttrykksformen består som nevnt av mange forskjellige variabler, men i denne masteroppgaven er det fokus på de variablene som blir benyttet oftest i Norge. Gatekunstspråket er også først og fremst engelsk. Nedenfor følger et utvalg av de mest kjente ordene:

Uttrykk innen gatekunst	
STENCIL	på norsk brukes STENCIL og SJABLON om hverandre. Det er et grafisk uttrykk/tekst som skjæres ut i papir, papp, kartong eller andre materialer og overføres til en overflate med spraymaling. Den delen av platen som ikke skjæres bort danner da de fargeløse feltene i motivet. Man kan benytte flere lag med sjablonger, alt etter hvor mange farger og detaljer man ønsker. Normalt brukes det mellom 1-3 lags sjablonger. Den lages gjerne ut fra noe som du har tegnet med en datamaskin. Så lenge motivet er bra og du lærer deg å ha sprayboksen langt nok unna når du fester verket på veggen, er du "good to go". Denne teknikken gjør at det går mye raskere å male enn figurativ graffiti som males på fri hånd. Selve sjablongen/sjablongene skjæres ut hjemme, så kunsten er delvis forhåndslaget. Med sjablonger skaper man enkelt figurativ kunst, som f.eks. et menneske. De som lager de største veggmaleriene bruker først sjablong, og så legger de til den siste "finishen" med å spraye med frihånd, slik man gjør i graffiti. Arbeidene kan variere i størrelse fra monumentale verk til bitte små figurer. Ofte gjentas samme bilde i et system på samme sted, eller man sprer sjablongmotivet på ulike åsteder i samme by eller i forskjellige byer.
PASTE-UPS	på norsk brukes PLAKATKUNST. Kan være plakater, A4 ark eller andre håndlagede eller printede grafiske uttrykk på papir, gjerne satt opp med stifter eller tapet-/hveteklister på mur eller andre jevne overflater. De har som mål å formidle et spesielt budskap - politisk, samfunnskritisk eller et mer personlig innhold.
STICKER aka sticker bombing, slap tagging, sticker tagging	på norsk brukes KLISTERMERKEKUNST. Et klistremerke er som en veldig liten plakate, der budskap eller bilder produseres på klistremerker og settes opp i byrommet. De er vanligvis av plast eller papir med klistrefunksjon på baksiden. Utøverne bruker forskjellige teknikker som tusj, spray, datamanipulasjon osv. til å utforme enkle motiver. Klistremerkene festes ofte til stolper og skilt i byrommet. Klistremerkene lages i forveien og ikke på plassen og gjør at det er raskt å putte dem opp i det offentlige rom. Det er i tillegg relativt riskfritt og lett å ta ned.
MURALS	store veggmalerier. Kan ofte være i kombinasjon med en grafittipiece. Noen ganger kan det være vanskelig å skille mellom hva som er planlagt utsmykning og ikke.

² Tidsskrift, KUNST, Dybwad Torstensen, M. (2009), Street art – Hærverk? Propaganda? Kunst?, s. 82

Uttrykk innen gatekunst	
VIDEO-PROJECTION	videoprojeksjon hører til den interaktive siden av gatekunst. Ved bruk av digital datamanipulert bilde/film, kan man vise store bilder/filmer på husfasader med et lys og projeksjon system. Disse kan også lages interaktive, slik at tilskuere kan påvirke kunsten direkte med f.eks. sine bevegelser.
STREET INSTALLATION	gateinstallasjoner. Dette er en økende trend innen gatekunst bevegelsen. Man lager en gjenstand, for så å integrere den i det offentlige rom.
MOSAIC TILING	mosaikkbilder som lages ved bruk av flere mindre deler eller stykker ved siden av hverandre. Til sammen skaper man et større bilde som limes opp i det offentlige rom.
YARN BOMBING	geriljastrikk. Ved bruk av garn strikker en "klær" til omgivelsene til for eksempel et tre, en lyktestolpe osv.

Bildet ovenfor er et eksempel på en sjablong

Bildet ovenfor er et eksempel på videoprojeksjon

Bildene ovenfor er eks. på en paste-up og en sticker

Bildene ovenfor er eks. på gateinstallasjon og mosaikk

Bildet ovenfor er et eksempel på et veggmaleri

Bildet ovenfor er et eksempel på geriljastrikk

2.2 Avgrensning av temaet

Selv om jeg har prøvd å definere graffiti og gatekunst hver for seg, og har til hensikt å skrive en oppgave som først og fremst handler om gatekunst, vil denne oppgaven som tidligere nevnt også måtte forholde seg til graffiti. Det er vanskelig å skille graffiti fra gatekunst og motsatt. De hører på sett og vis sammen. Uavhengig om det er graffiti eller gatekunst, blir begge delene i stor grad omtalt som graffiti i media og fra myndighetene. Nulltoleranser formuleres som oftest som "nulltoleranse for graffiti", selv om myndighetene sikter til all bruk av spraybokser, noe som også fanger store deler av gatekunsten. For å minne om denne nære forbindelsen mellom disse fenomenene, bruker jeg som tidligere nevnt ofte uttrykket "graffiti og gatekunst" i denne oppgaven.

"Kjært barn har mange navn", og begrepene i gatekunst, inkludert gatekunst selv, er ikke et unntak. I denne avhandlingene blir følgende ord benyttet eksplisitt:

GATEKUNST	i stedet for street art og post-graffiti Begrepet gatekunst er en direkte oversettelse av det engelske ordet street art. I Norge blir både gatekunst, street art og post-graffiti brukt om hverandre.
SJABLON	i stedet for stencil/stensil
NUART	i stedet for Nuartfestivalen

GODT SAGT

"Den mest kjente formen for gatekunst er sjablongkunst. At man skjærer ut en sjablong i et motiv, gjerne ensfarget."³

-Martin Berdahl Amundsen - Kontur Forlag

"Gatekunst er kanskje vår tids mest spennende samtidskunst, i tillegg til å være den samtidskunsten som får mest oppmerksomhet og som flest folk er interessert i."⁴

- Martin Berdahl Amundsen - Kontur Forlag

"Gatekunst handler mer om motivet og plasseringen i bymiljøet. Gatekunstnere utvikler også stadig teknikkene sine."⁵

- Martin Berdahl Amundsen - Kontur Forlag

"Sjablong er et veldig tydelig uttrykk, at hvis man gjør det flere plasser vil man kunne drepe motivet. Det blir nesten som å sette opp reklameplakater. Etter hvert når man begynner å ta arbeidet sitt seriøst, begynner man å tenke litt mer på hvor man velger å plassere motivene sine."⁶

- Pøbel - Sjablongkunstner

"Oslo har veldig mange vegger, hundrevis av gavelvegger, og de kan tas i bruk for å formidle kunst. Det er en viktig oppgave."⁷

- Victor - Foreningen urban samtidskunst

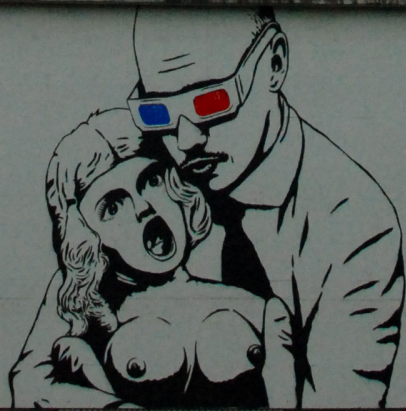
³ Video, NRK P3 (2012), Serie om gatekunst og graffiti

⁴ Ibid

⁵ Ibid

⁶ Ibid

⁷ Ibid

SIDDIS

MARUTIM

2.3 Graffiti og gatekunst frem til i dag

Graffiti og gatekunst er ikke-kommersielle, ikke-institusjonaliserte uttrykk, som tradisjonelt sett oppføres ulovlig på offentlige steder, og som er godt integrert i det urbane byrommet. Utøverne er som regel anonyme og bruker artistnavn i stedet for deres virkelige navn. Graffiti og gatekunst har røtter helt tilbake til antikken og mange mener at hulemaleriene, som ble laget for omkring mange tusen år siden, er opphavet til dagens graffiti- og gatekunstscene og da spesielt sjablongstilen.⁸ I århundrene før Jesu fødsel ser vi at kunsten som de laget, ligner den vi har i gatene i dag.⁹

FUNFACT

I Pompeii er det funnet flere eksempler på datidens form for graffiti og gatekunst. På grunn av at byen lå begravd under aske og pimpstein i nesten 1700 år, er utskjæringer og malerier på disse veggene godt bevart, ettersom de ikke ble utsatt for noen form for værslittasje eller menneskelig påvirkning. Derfor er Pompeii et slags Utopia for gammel graffiti og gatekunst. Det er nokså oppsiktsvekkende å se hva som står skrevet på veggene der. Følgende utsagn er observert på veggene fra den tiden: "I screwed the barmaid.", "Samius to Cornelius: go hang yourself!" og "Restititus has deceived many girls."¹⁰ Det var en nokså grov og usensurert tone, som gjerne vil overraske mange. Det ble også funnet mange karikaturtegninger på veggene i Pompeii. Det viser at humor var en del av kunsten.¹¹

På mange måter er dette en direkte forgjenger til den store graffiti-kulturen som oppsto i New York på slutten av 1960-tallet.

⁸ Manco, T. (2002), Stencil Graffiti, s. 7

⁹ Artikkel, Thorstvedt, A. (2012), En artikkel om utviklingen og mangfoldet i Stavangers gatekunstscene, s. 3

¹⁰ Samling av inngraveringer fra Pompeii: <http://www.pompeiana.org/Resources/Ancient/Graffiti%20from%20Pompeii.htm>

¹¹ Artikkel, Thorstvedt, A. (2012), En artikkel om utviklingen og mangfoldet i Stavangers gatekunstscene, s. 4

På grunn av økonomiske nedgangstider og økt fraflytting, var enkelte fattige sentrumsbydeler i denne perioden preget av mye vold og gjengkriminalitet. Som et alternativ til voldelige gjengoppgjør, begynte enkelte fra hiphop-miljøene å markere seg i nabolaget ved å skrive sine kallenavn eller gjengnavn på vegger. Graffiti ble slik en måte å signalisere stedstilhørighet på. Det var viktig å være synlig i form av flest mulig signaturer, og å dekke en hel by med sin tag (merkelapp/signatur) Å 'være oppe', dvs. å spre sin signatur over størst mulig del av byen gav status og respekt innad i miljøet.¹² Dette ble spesielt populært å gjøre på tog og i undergrunn/metrosystemene. Graffitiens far sies å være artisten Cornbread, som debuterte med sprayboksen i 1967. På midten av 1980-tallet hadde denne kunstformen blitt en synlig del av alle de store amerikanske byene.¹³ Fenomenet ble mer og mer populær, og fra begynnelsen av 1990-tallet hadde graffiti-kulturen spredt seg over hele verden. Dette triggert myndighetene i New York til å ville slå hardere ned på graffiti og det ble iverksatt store tiltak for å stoppe det de så på som lavkultur. Som en motreaksjon til dette ble graffiti bare enda mer synlig i bybildet, på tross av at graffiti nå var en kunstform som ble sett ned på av mange.¹⁴

GODT SAGT

"[Street art is] a form of active citizenship that resists attempts at containment... I think that the persistence of graffiti and street art in cities all over the world is evidence of a common need for citizens to take a role in their environments."¹⁵

Når man snakker om gatekunst forbinder folk flest dette med graffiti. Det er også dette

¹² Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015, Bergen Kommune (2011), Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen, s. 10

¹³ Gastman, R., Rowland, D., Sattler, I. (2006), Freight Train Graffiti, s. 47

¹⁴ Artikkel, Thorstvedt, A. (2012), En artikkel om utviklingen og mangfoldet i Stavangers gatekunstscene, s. 4

¹⁵ Irvine, M. (2012), The Work on the Street: Street Art and Visual Culture, s. 24

man normalt sett ser på gaten og som man kjenner igjen. Gatekunst har sitt utspring fra vanlig graffiti og blir derfor også omtalt som post-graffiti, men gatekunst er likevel en egen kunstform. Ved siden av graffiti er også gatekunst en undergrunnsbevegelse som defineres som kunst og/eller hærverk i bybildet som er ulovlig. Graffiti beskrives som navnekultur, mens gatekunst beskrives som billedkultur, også kalt post-graffitikultur.¹⁶ Gatekunst er et vidt begrep og har fått sitt navn på grunn av at det er kunst som er plassert i det offentlige rom. I motsetning til graffitiutøvere som er opptatt av å kommunisere med hverandre, vil gatekunstneren nå flest mulig mennesker med sine verk. Gatekunst er kjent for å være mindre kryptiske og kommuniserer derfor til et bredere publikum.

I byer som har overflod med reklame, er gatekunst et viktig talerør for kommentarer og ytringsfrihet.¹⁷ "Reclaim the streets" eller "Å ta tilbake byrommet" er et populært slagord blant mange utøvere av gatekunst, og det refererer til deres kritiske syn på overdreven bruk av reklame og annonsering i byene, kollektive holdninger og unisexualiseringen av byrom. Dette slagordet blir ofte sett på som gatekunstneres viktigste oppgave, enten som en reaksjon mot konsumerende reklame eller som et behov for å sette et personlig preg på omgivelsene. På bakgrunn av dette blir gatekunst sett på som en form for aktiv samfunnsdeltakelse som motstår forsøk på oppdemning.¹⁸

GODT SAGT

"Gatekunst skal kunne si noe, gi noe og kunne skape en dialog og gjøre en endring i byen. Ta et byrom å endre det littegrann.. Fortrinnsvis steder som er glemt og utelatt, vil jeg friske opp og endre litt på."¹⁹

- ARGUS - Sjablongkunstner

Mye kan tyde på at utholdenhet av graffiti og gatekunst i byer over hele verden, er et bevis på et felles behov for borgerne om å ta et grep i deres miljø. Budskapet til en gatekunstner varierer fra kunstner til kunstner, selv om sosiale og politiske temaer, selvreklamerende og humoristiske ytringer er typiske tema, der bilde og tekst har en brodd av intelligent undertone og ironi. Kunstformen skal være løsrevet fra alle kommersielle tanker og er tilgjengelig for alle.²⁰ Kontur Forlag har gitt ut flust av bøker om urban kultur, hvor flere av dem er om gatekunst.²¹

FUNFACT

Franskmannen Ernest Pignon-Ernest er den første kunstneren som benyttet sprayboks til gatekunstteknikken sjablong. Det er imidlertid en annen franskmann med artistnavnet Blek Le Rat som i dag blir sett på som sjablongkunstens far, samt gatekunst-pionér. Med inspirasjon fra graffiti miljøet i New York fylte han Paris med sjablonger av rotter på tidlig 1980-tallet. Han mente rotten var det eneste frie dyret i byen og at de kunne spre pest overalt.²²

På 1990-tallet oppstod det et hatforhold mellom graffitiartistene og gatekunstnerne, hvor graffitiartistene rakk ned på gatekunstnerne om at det de drev med, ikke var "skikkelige greier". De mente at det bare er tull å bruke sjablonger fordi man ikke tilbereder alt på stedet man lager det på, og at slik kunst derfor ikke var velkommen på graffiti vegger. Dette hatet varte i stor grad frem til det kom dedikerte gatekunstnere på banen.²³

I dag er gatekunst en av vår tids mest slagkraftige og omtalte kunstformer. Utrykksformen startet som noe ulovlig på

¹⁶ Video, NRK (2011), Gatekunst i England

¹⁷ Manco, T. (2004), Street Logos, s. 8

¹⁸ Irvine, M. (2012), The Work on the Street: Street Art and Visual Culture, s. 24

¹⁹ Video, NRK P3 (2012), Serie om gatekunst og graffiti

²⁰ Tidsskrift, KUNST, Dybwad Torstensen, M. (2009), Street art – Hærverk? Propaganda? Kunst?, s. 83

²¹ Artikkel, Svarva Denstad, K. (2012), Gatekunst: En introduksjon

²² Ibid

²³ Video, NRK P3 (2012), Serie om gatekunst og graffiti

utsiden av kunstverdenen. Gradvis er det blitt en akseptert form for kunst og dukker stadig opp i reklame, design, hiphop, kunst, med mer. Den er for mange en respektert kunstform som nytes så vel på gatene som i gallerier og på internett. Gatekunsten har som nevnt alltid vært til stede i en eller annen form, men i dag er den mer aktuell enn noensinne.²⁴ Dens ekte formidlingsbehov gjør gatekunst til en interessant uttrykksform.²⁵ Overraskelsesmomentet som en vegg med gatekunst kan tilføre byen, blir sett på som et av hovedargumentene for hva som gjør denne kunstformen så interessant.

Det er verdt å merke seg at mens det tradisjonelle graffiti miljøet er kjent for å være svært maskulint og dominert av unge menn, er utøvere av de nye gatekunstuttrykkene gjerne noe eldre, kvinneandelen synes høyere, og flere av utøverne studerer innen det visuelle estetiske fagområdet.²⁶

Enkelte graffitimalere og gatekunstnere ser kunstelitens interesse som en mulighet til å løfte graffiti opp til en lovlig og respektert uttrykksform, til å nå ut til et kunstinteressert publikum, og til å gjøre dette til en levevei. Andre innen miljøene er motstandere av å ta uttrykket ut av sin opprinnelige kontekst, og de presiserer viktigheten av graffiti og gatekunst som et uavhengig uttrykk. Man kan høre uttalelser om at det å gjøre kommersielle oppdrag eller å plassere dette i en gallerisammenheng, er et svik mot uttrykket. En slik motstand bunner i graffitiens utgangspunkt som arbeiderklassens uttrykksform, en uavhengig måte å uttrykke seg på i en verden der eliten ikke var interessert i å høre deres stemme. Det er like fullt et faktum at enkelte gatekunstnere, først og fremst

innen sjablongsjangeren, har opplevd stor kommersiell suksess.²⁷

FUNFACT

I en klasse for seg finner vi den myteomspunnede britiske sjablomkunstneren Banksy, som har hatt en eksplosjonsartet verdistigning på det europeiske kunstmarkedet de siste årene. Bildene hans har steget fra 2000 pund til opp mot 150 000 pund på et halvt år. I 2007 gikk et av arbeidene hans under hammeren for 3,6 millioner norske kroner på Sotheby's i London. Da Banksy i 2009 åpnet sin soloutstilling i sin hjemby Bristol, stod tusenvis av gjester i kø i timevis for å slippe inn.²⁸

FUNFACT

Kunstneren Dolk fra Bergen har også vakt stor begeistring. Et av Dolks siste utsmykningsoppdrag var for Bergen kommune med motivet Sleepwalker, som han utførte på aktivitetshuset Fysaks fasade for et honorar på 100 000 kroner. Nylig ble noen av hans håndlagde trykk også solgt for nesten to hundre tusen kroner i løpet av noen få dager.²⁹

Dolk (NO) - Bergen - fra Google

²⁴ Artikkel, Thorstvedt, A. (2012), En artikkel om utviklingen og mangfoldet i Stavangers gatekunstscene, s. 4

²⁵ Artikkel, Karlsrud Stene-Johansen, M. (2012), Gatekunst er blitt stuerent

²⁶ Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015, Bergen Kommune (2011), Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen, s. 12

²⁷ Ibid, s. 15

²⁸ Ibid, s. 15

²⁹ Tidsskrift, KUNST, Dybwad Torstensen, M. (2009), Street art – Hærværk? Propaganda? Kunst?, s. 81

2.4 Graffiti og gatekunst i Norge

Graffiti i sin moderne form har mest sannsynlig eksistert i Norge siden rundt 80-tallet. Det var da impulsene fra New Yorks graffitiscene virkelig traff Europa og Norge gjennom hiphop musikk. Dette var graffiti i sin mest primitive form, altså enkle tagger og graffiti-signaturer.

Det er først i de senere år at gatekunst har fått en økende oppmerksomhet og anerkjennelse i Norge. Først rundt år 2000 kom den første gatekunsten til Norge, og de karakteristiske sjablongene ble å finne i Oslo og Bergen, før den etter hvert også kom til Stavanger.³⁰ Gjennom media, utstillinger og festivaler, som for eksempel Nuart, by:Larm, Quart festivalen og Ghetto Spedalsk, har gatekunst blitt mer og mer populært.³¹ Denne interessen har ikke avtatt, og det har vært en eksplosjon av ting som foregår på gatekunstfronten frem til i dag. Bare denne høsten har NRK vist en tv-serie og tre ulike dokumentarer om gatekunst. NRK P3 har i tillegg vist en nettserie som også omhandlet fenomenet. Samme høsten har det blitt utgitt en egen bok dedikert til gatekunst i Norge: STREET ART NORWAY VOL. 2. Nyetablerte "Komafest", som er en

gatekunstfestival startet av gatekunstneren Pøbel fra Stavanger, har blitt Nord-Norges svar på gatekunstfestivalen Nuart, en festival som har satt Stavanger på kartet for gatekunstinteresserte fra hele verden. I tillegg har det vært flere ulike verksteder som tilbyr kompetanseheving på fagområdet det siste året. På verdensbasis er også interessen for gatekunst voksende. Om du googler "street art", som er det engelske ordet for gatekunst, får du over 720 millioner treff. Reduserer du dette søket til å gjelde kun den siste timen, får man rundt 10 000 treff. Bare på Amazon alene er det gitt ut over 15 000 bøker om temaet.

FUNFACT

"Siden 2005 har Nuart produsert en av de beste festivalene for offentlig kunst i verden. De bruker både Stavangers gamle sjarm og byens nye oljerikdom til å lage en av de mest unike visuelle opplevelsene av offentlig kunst."³² Denne festivalen har resultert i at Stavanger har kommet med i en rangering gjort av avisen The Guardian over "verdens fem beste byer for å oppleve gatekunst" sammen med følgende land: London, Paris, São Paulo og Melbourne.³³

30 Artikkel, Thorstvedt, A. (2012), En artikkel om utviklingen og mangfoldet i Stavangers gatekunstscene, s. 6

31 Artikkel, Karlsrud Stene-Johansen, M. (2012), Gatekunst er blitt stuerent

32 Aftenbladet, Lindø, L., T. (2012), Stavanger får skryt for utekunst

33 Artikkel, The Guardian, Dixon, R. (2011), Five great cities for street art

Bildene på denne siden er hentet fra Google

3. Teori

I teorikapittelet vil jeg først presentere teorier som problematiserer og eksemplifiserer betydningen av det offentlige rom og som utleder ideer om hva gode oppholdsrom i en by kan være. Deretter presenterer jeg teorier om urban merkevarebygging og byen som lerret. Jeg presenterer teorier fra klassikere og fra nyere forskning. Meningen med teorikapittelet er å få en forståelse av andres tanker om hvordan man bør skape gode offentlige rom. Dette danner bakgrunnen for analysekapittelet hvor jeg går inn på hvordan gatekunst kan brukes i det offentlige rom, samtidig som jeg trekker inn intervjuobjektene meninger om fenomenet.

3.1 Det offentlige rom og urbanitet

Det finnes flere forskjellige definisjoner på det offentlige rom:

- Offentlige rom er en foranderlig og stadig skiftende vev av relasjoner, som på en og samme tid samler og skiller oss fra hverandre.³⁴
- Et offentlig rom er rent juridisk et fysisk territorium som alle har tilgang til. Et absolutt offentlig rom er et rom som ikke ekskluderer noen, som er åpent for alle som måtte ønske det.³⁵
- Alle må ha anledning til å tre inn det offentlige rom, uavhengig av sosial status og gruppetilhørighet. Et fysisk sted, som et utendørsrom i form av for eksempel et torg, en park, en gate eller et gatehjørne. Men også rom inne i bygninger – en rettssal, forsamlingslokalet til et parlament, en konsertsal, et kaférom. Disse kan alle omfattes under betegnelsen offentlig rom.³⁶

³⁴ Arendt, H. (1958), *The Human Condition*

³⁵ Aftenbladet, Nordenborg Myhre, L. (2012), Hva er en attraktiv by?

³⁶ Oppgave, Koch Mikalsen, K., Det offentlige rom – hva er det?

GODT SAGT

“At det offentlige rom må være åpent betyr ikke bare at alle skal ha anledning til å være tilskuer eller tilhører, men også at alle i utgangspunktet er likeberettigede til å ta aktivt del i diskusjonen. Nå kan det selvfølgelig være slik at man i enkelte tilfeller har grunn til å legge spesiell vekt på bidrag fra bestemte personer i kraft av de sitter inne med særlig relevant kompetanse i forhold til en sak som diskuteres. I forbindelse med inngrep i det offentlige rom for eksempel, enten det er snakk om utsmykking av et offentlig bygg eller om oppføring av et monument, så vil det ikke være unaturlig å ta ekstra hensyn til ulike former for ekspertise i form av billedkunstnere, arkitekter, kunsthistorikere, byhistorikere og folk med erfaring fra byplanlegging, m.fl. Men om noen er eksperter og sitter inne med verdifull saks kunnskap og erfaring, så forhindrer det likevel ikke at alle er berettiget til å komme med innspill. Ingen er prinsipielt hevet over kritikk, og i de fleste tilfellene vil det jo også finnes flere kompetente innenfor samme saksfelt som kan kritisere hverandre. For øvrig er spørsmålet om hva som er relevant ekspertise et problem i seg selv, og kan i enkelte tilfeller bli selve saken som må opp til diskusjon.”³⁷

Urbanitet kan man forstå som følger:

- Urbanitet innebærer i all enkelhet byen og byens særegne hverdagsliv og sosiale former.³⁸
- Bestemte dannelsesformer og væremåter som er karakteristiske for bybeboere.
- Håndteringen av tilfeldige møter, interaksjoner og relasjoner med mange mennesker.
- Aksepten av forskjellige verdier, preferanser og levemåter.

³⁷ Ibid

³⁸ Pløger, J. (2001), *Byens språk*

Urbanitet er likevel et mer omfattende begrep enn som så. Pløger mener at urbanitet forteller "hvordan byliv er" (urbanitetens ontologi) og "hvordan bylivet kan begripes/ tolkes" (urbanitetens epistemologi).³⁹

3.2 Tilrettelegge for gode byrom

GODT SAGT

"Det er nok like mange meninger om hva som hører til i et bybilde som det finnes folk i byen. Vi bor her alle sammen."⁴⁰

Halvor Harsem - Blogger/graffitimaler

offentlige rom. "Steder hvor interaksjon mellom mennesker foregår uavhengig av den private sfæren, er nødvendige for at samfunnet skal kunne fungere godt. For demokratiet betyr dette at beslutninger kan treffes gjennom rasjonell, kritisk debatt og kommunikasjon, helst ansikt til ansikt i et tilgjengelig forum under åpenhet."⁴²

GODT SAGT

"Det at mennesker kommer sammen, er kjernen i samfunnsbyggingen. Mennesker trenger mer enn noen gang steder å møtes for å utvikle samfunnet og fellesskapet."

Marshall Berman mener at for at de offentlige rommene skal fungere innenfor dagens bypolitiske virkelighet, må "ethvert samfunn som tar menneskets og borgernes rettigheter på alvor, forplikte seg til å tilby steder hvor disse rettighetene kan uttrykkes, testes, dramatiseres og spilles opp mot hverandre. Underforstått ligger det derfor i våre demokratiske rettigheter en rett til offentlige rom."⁴¹

Stedet er noe som knytter en gruppe mennesker sammen, noe som gir dem en felles identitet og legger grunnlaget for et fellesskap eller et samfunn (kommer av det norrøne ordet "samfundr", som betyr sammenkomst). Det er nettopp stedets bestandighet som gjør at det kan spille denne rollen.⁴³ Når knapt 68 % av alle familier består av én eller to personer, må mennesker gå ut for å treffe andre."⁴⁴

Jürgen Habermas og Hannah Arendt understreker også dette. De er det forrige århundres ledende sosiologer. Habermas påpeker i sine arbeider betydningen av det

³⁹ Pløger, J. (2001), Byens språk, s. 83

⁴⁰ Video, NRK P3 (2012), Serie om gatekunst og graffiti

⁴¹ Artikkel, Berman, M. (1986), Take it to the Streets - oversatt av forfatter

⁴² Butenschøn, P. (2009), Byen: en bruksanvisning, s. 41

⁴³ Norberg-Schulz, C. (1992), Mellom jord og himmel: en bok om steder og hus, s. 12

⁴⁴ Schmidt, L. og Wilhjelm, H. (1999), Mitt hus er din utsikt. God byggeskikk for hus og land – hva, hvorfor og hvordan, s. 13

Bilde fra Øvre Holmegate, også kjent som "Fargegata" i Stavanger. På bildet er det gatekunst av Dolk (NO) og MIR (NO) - Nuart 2006

GODT SAGT

“Man må lære å omgås som fremmede for hverandre, og samtidig utveksle forskjellige former for meningsfull kontakt og omgang.”⁴⁵

Peter Butenschøn mener at rammen for gode samfunn må være at man:

- føler seg beskyttet, mot ulykker, utrygghet og ubehag
- føler seg komfortabel, slik at handlinger kan foregå på en behagelig måte – at det er godt å sitte på en benk eller på en kant, at belysningen er behagelig og ikke for grell, at det er muligheter for lek og mosjon, og til å følge med på underholdning.
- føler at omgivelsene er dimensjonert til en menneskelig målestokk, som god design, fine detaljer, omsorgsfull materialbruk og at trær, planter og vann gir vennlighet og liv til omgivelsene.⁴⁶

Jane Jacobs mener at følgende tre krav må tilfrestilles for at byrommet kan være godt:

- et klart skille mellom offentlige og private rom.
- bygninger må være utformet slik at de vender ut mot gaten, og slik at det alltid vil være noen som har et øye på hva som skjer på gaten.
- det foregår en form for kontinuerlig aktivitet der, slik at byrommet aldri vil ligge dødt.⁴⁷

GODT SAGT

“Byen er tryg, fordi bylivet (trods alt) bygger på en lang rekke mere eller mindre (er) kendte sociale koder for omgang med hinanden. Og bymennesket lærer gjennom erfaring med byen at omgås med dens kompleksitet og kaos”⁴⁸

45 Pløger, J. (2001), Byens språk

46 Butenschøn, P. (2009), Byen: en bruksanvisning, s. 137-138

47 Jacobs, J. (1992), The death and life of great American cities, s. 35

48 Pløger J. (2004), Senmoderne byliv – byen som levet og forestillet, s. 99

Det er gatene og byrommene som gjør byen til hva den er, de er dens substans. Opplevelsene i disse rommene, er selve kjernen i byen. Gode byrom er en uatskillelig del av et levende sentrum. “Gode byrom innbyr til å spasere, se på livet, nyte våren, opptre, gjøgle, musisere og leke seg. Gode byrom tiltrekker seg folk av alle slag og folk trekker mer folk”⁴⁹. Det er flere faktorer som er med på å avgjøre om byrommene er gode. Fasadene er en av dem og er den delen av bygningen som sees fra gaten. Fasaden har en formgivende komponent og en betydning for stemningen i byrommet. Den har en relasjon til både bygningen og til gaten.⁵⁰ Fasaden påvirker sterkt om byrommet oppleves som et godt sted å være.

Fredrik F. Wulz mener at mennesker omfavner den arkitektoniske essensen intuitivt og følelsesmessig. De enten liker eller så liker de det ikke og reagerer på en lignende måte som for et bilde av abstrakt eller figurativ karakter. På samme måte som at man kan nyte musikk uten å være en musikk ekspert, bare ved å henge i atmosfæren hvor et stykke musikk formidles, på samme måte er det om en bygning og et roms stemning på en vanlig person og kunstnerens følelser og sensualitet, vekker minner og lengsel, skaper en spenning mellom bygningen, rommet og betrakteren. Dette er den snakkende, hviskende, kontemplative, reflekterende, kommenterende, argumenterende, kritiserende, med andre ord, den tekstuelle arkitekturen.⁵¹

Gehl arkitekter laget en rapport i 2010 som bl.a. presenterte ulike anbefalinger for hvordan man kan sikre et sentrum med vakre og overraskende miljøer. I denne rapporten kom det frem følgende:

“Sikre et høyt nivå av detaljering, med mange innganger og samspill mellom innsiden av bygningen og utenfor. Fasadene på

49 Hefte (2000), Miljøverndepartementet, s. 100

50 Wulz, F. F. (1991), Fasaden & stadsrummet, s. 43-44

51 Ibid, s. 14

*bakkenivå bør ha farge og vitalitet, for å gjøre byvandring mer interessant og hyggelig og innby til at folk skal stoppe. Dessverre blir en fotgjenger alt for ofte møtt av kjedelige tomme vegger. Disse fasadene skaper øde områder i byen. En bredere bypolitikk for behandling av fasadene langs ferdseksjonene er nødvendig. Politikken bør brukes til alle nye og renoverte bygninger og bør knyttes til gatens hierarki. Retningslinjer for fasader bør gjenspeile betydningen av gaten for fotgjengere og bedre opplevelsen av byen fra "øyehøyde".*⁵²

William H. Whyte advarer mot å planlegge tomme fasader, da disse ødelegger for både bygget selv, men også for opplevelsen av hele gaten.⁵³

GODT SAGT

"At intervals the walking experience can be enriched by artwork which add extra quality to the walking experience"⁵⁴

3.3 Utfordringer med det offentlige rom

Utviklingen av trygge byrom kan også gå i "feil" retning og kan føre til at vi får for trygge byer. Resultatet av et "overdesignet" byrom kan noen ganger skape sterile byer, som kan ha en tendens til å ekskludere noen mennesker fra byrommet. Byrom som blir "overdesignet" kan føre til et eksklusivt uttrykk der ikke alle i samfunnet er velkommen. Dette strider mot "sosial bæredyktighet" i byer, et begrep som tilrettelegger for at alle skal ha lik mulighet til å ferdes i byen. "Den sosial bæredyktighet omfatter også en væsentlig demokratisk dimensjon, der prioriterer likeverdige adgang til å møte "andre" i byens rum."⁵⁵

52 Rapport, Gehl Architects (2010), Public Spaces and Public Life – A city with people in mind - oversatt av forfatter

53 Carmona, M., Tiesdell, S., Heath, T., Oc, T. (2010), Public Places - Urban Spaces. The Dimension of Urban Design, s. 216

54 Rapport, Gehl Architects (2010), Public Spaces and Public Life – A city with people in mind

55 Gehl, J. (2010), Cities for people, s. 119

Flere urbanister og sosiologer (Jane Jacobs, Hannah Arendt og Richard Sennett) har argumentert for "at tapet av et offentlig liv truer byen som humant sted, og at overføringen av bylivet til forstadens villaområder og til telefon, TV og internett får store konsekvenser både for sosial samhandling og for samfunnets organisering."⁵⁶ I dag har man omtrent mulighet til å oppleve alt som rører på seg i det offentlige rom fra en skjerm. Denne utviklingen ser ikke ut til å stoppe, men har derimot ekspandert. Byen har for mange blitt et sted man ser på som et utstillingsvindu for ulike produkter og selskaper, og ikke et rom for meningsutveksling.

Martyn Reed ser at det offentlige rom blir mer og mer dominert av storkonsernernes interesser og i stadig mindre grad et sted der man kommuniserer med hverandre. "Utendørs reklamer monopoliserer både vårt fysiske og psykiske miljø, opplyst, men sjelden opplysende, og utformet slik at vi skal begjære ting vi ikke trenger, for å skape usikkerhet. Vi kan jo ikke begjære noe uten at vi føler at vi går glipp av noe - eller hva? Reklamebyråer har til og med kapret offentlige urinaler som tidligere var forbeholdt lokale vittige hoder, med en tusj penn; nå finner vi reklamer i øynehøyde for et publikum som ikke kan slippe unna."⁵⁷

Norberg-Schulz har introdusert begrepet "stedstap" som et resultat av at stedet ikke lenger har noen klar identitet: "I alminnelighet kan vi si at vi er offer for et stedstap. Når stedet ikke lenger har noen klar identitet, svekkes menneskets muligheter for å utvikle en personlig identitet. Det er derfor all grunn til å anta at stedstapet er en medvirkende årsak til vår tids menneskelige rotløshet og fremmedgjøring. I ordet fremmedgjøring ligger det nettopp det at en ikke lenger har fotfeste i tilværelsen; en hører

56 Butenschøn, P. (2009), Byen: en bruksanvisning, s. 147

57 Street Art Norway Vol. 2 Kontur Forlag s.60

ikke til noe sted og er blitt fremmed”⁵⁸

Mye av den nyere bebyggelsen har ikke lenger den samme tilknytningen til stedet som eldre bebyggelse har. Vi finner de samme ferdighusene i Halden som i Hammerfest; nye kontorbygg har det samme internasjonale preget i Bergen som i Berlin. Det stedstypiske er i stor grad visket ut, og gir med det et tap av identitet og tilhørighet.⁵⁹

Psykologen og forfatteren Dorothy Rowe påpeker at problemet med at de offentlige rommene ikke alltid fungerer optimalt ligger hos oss mennesker:

“The trouble with people is that they ruin the theories and the best-laid plans of experts. People will persist in seeing everything in their own individual ways. Of course they cannot help but do that because the way we each interpret whatever we encounter comes out of our past experience and, since no two people ever have exactly the same experience, no two people ever interpret anything in exactly the same way. Thus, no matter how wisely and imaginatively

⁵⁸ Norberg-Schulz, C. (1992), Mellom jord og himmel: en bok om steder og hus, s. 16

⁵⁹ Schmidt, L. og Wilhelm, H. (1999) Mitt hus er din utsikt. God byggeskikk for hus og land – hva, hvorfor og hvordan, s. 44

designers and architects create a public space, each person who encounters that space will interpret it differently and consequently use it differently.^{60/61}

3.4 Orden og/eller kaos

Selv om det ikke finnes en generell oppskrift for det gode byrommet, er alle møteplasser og byrom satt sammen av elementer og byggesteiner som hver for seg kan identifiseres og beskrives. Peter Butenschøn skiller mellom to typer byrom - dikterende og inviterende rom. Dikterende rom er rom som er planlagt av offentlige etater og arkitekter eller landskapsarkitekter for presis bruk. Rommet utformes fra en klar tanke i hodet om hvordan og til hvilke aktiviteter det skal brukes.

Den andre typen byrom er det inviterende rom. Dette rommet gir mulighet for

⁶⁰ Landskapsarkitekten Kathryn Gustafson, som designet Diana Memorial Fountain, sa i et intervju i The Guardian, 12. oktober 2004, “I feel we made a mistake in letting people walk in the water. I apologise for that. I thought people would picnic near the memorial, and run their hands through the water, think about their lives, think about Diana.” Hun fortsatte med å si at hun ikke hadde forventet at folk ville gå i fontenen eller la sine hunder løpe i vannet, og at hun heller ikke hadde forventet at det ville bli kastet søppel i fontenen.

⁶¹ Rapport, Landry, C. (2005), What are we scared of? The value of risk in designing public space, s. 13

Dotmasters (UK) - Nuart 2011

varierte bruk og alternative aktiviteter. Studenterlunden i hovedstaden er et slikt rom, for mange brukere og ulike bruk, uten autoritære forordninger om hvordan man må te seg. Det er disse rommene som gir liv til det bypolitiske samfunnet. De har alltid gitt grobunn for gjensidig respekt, solidaritet og sivilisert diskusjon.⁶²

Ifølge Richard Sennett er "den moderne byplanlegger, gjennom å planlegge for romlig og sosial orden, gjennom å forme byen romlig rettvis og prioritere fysisk overskuelighet, en fange av den protestantiske rommets etikk. Det protestantiske menneske ønsker å komme vekk fra de andre, de fremmede, å være alene med seg selv. Det protestantiske rommets etikk er å flykte fra det offentlige rommets overfladiskhet og fremmedhet, mot det "indre rommets" sannhet og nærhet, basert på gjensidig avhengighet."⁶³ Sennetts bok er en kritikk av urbane designeres forsøk på å forhindre det urbane livs sosiale heterogenitet og dets spesifikke urbanitetsformer i å oppstå eller "komme til orde".

62 Butenschøn, P. (2009), Byen: en bruksanvisning, s. 140, s. 142

63 Pløger, J. (2001), Byens språk, s. 91, sitert etter Sennett (1991)

Forfatter og byutvikler Charles Landry mener følgende:

"The biggest risk is not to take risks if we want to avoid creating depressing cities"⁶⁴

Psykologen og forfatteren Dorothy Rowe peker på våre personligheter som avgjørende for valg av rom. Dette avsnittet er i stor grad hentet fra hans artikkel i artikkelsamlingen "What are we scared of? The value of risk in designing public space":

De fleste av oss kan huske barndommen, uavhengig av om våre hjem var lykkelige eller ulykkelige, at vi som barn trengte tid borte fra de voksne. Vi trengte steder hvor vi kunne løpe, utforske, leke med våre venner eller bare være for oss selv og se og undres, tenke og dagdrømme og gjøre fantastiske oppdagelser. Likevel har denne trenden endret seg i løpet av de siste årene. Flere foreldre i dag tillater ikke barna deres å leke i det offentlige rom lenger, uansett hvor fysisk trygg plassen kan være. Disse foreldrene forklarer det med at det alltid vil være en viss fare for at barnet deres kan bli overfalt og kanskje kidnappet av en fremmed som er pedofil.⁶⁵

64 Rapport, Landry, C. (2005), What are we scared of? The value of risk in designing public space, s. 11

65 Ibid, s. 14

Som et resultat av dette har personer som frykter kaos og uorden, lettere for å tenke at offentlige rom som er fine og organiserte, også er tryggere. Mens mennesker som frykter å bli forlatt, sannsynligvis foretrekker en plass som er full av ting som forsikrer dem om at de ikke er alene. Frykten for kaos eller frykten for å bli forlatt spiller en rolle i alle tolkninger som vi skaper. Vi er ikke alltid klar over dette, med det resultat at vi kan vurdere sikkerheten av et offentlig rom uten å bevisst erkjenne at det vekker vår største frykt. På tilsvarende måte vil sannsynligvis introverte mennesker kunne stole på andre mennesker som ser godt organiserte ut, mens en ekstrovert person mer sannsynlig vil stole på noen som man anser som sympatiske og som ligner på en selv.⁶⁶

Rowe fortsetter med å poengtere at alle ønsker å være fri, og de fleste av oss ønsker å være under sikre omstendigheter. Likevel, jo større sikkerhet vi har, jo mindre frihet har man, og jo mer frihet man har, desto mindre sikkerhet har man. Det finnes ingen optimal ballanse mellom frihet og sikkerhet på et offentlig sted, fordi hver person som bruker denne plassen vil ha en annen oppfatning av hva som utgjør den rette balansen. En slik

balanse kan ikke oppnås i alle våre offentlige rom, hvis folk tror at de har rett til vederlag for hver enkelt katastrofe som rammer dem. Det må være en pågående offentlig debatt om hvordan vi oppfatter risiko og ansvar. I dag er mekanismer for offentlig diskusjon utilfredsstillende fordi de fleste mennesker føler at de er ekskludert fra debatten.

Offentlige debatter synes å være begrenset til den artikulerte og utdannede, mens behovet for orden og oppfølging av regler ødelegger for originalitet og lidenskap. Det er stadig flere mennesker som ikke blir inkludert i offentlige avgjørelser som omhandler deres nabolag. Det er bare gjennom debatt at vi kan oppnå kompromisser som vi alle kan betrakte som tilfredsstillende. De offentlige rommene som fungerer godt, er de hvor planleggerne har klart å lage et design der avvik mellom de ulike synene til personene som bruker plassen som designes, ikke er så forskjellige. Det er en balanse mellom orden og kaos som både introverte og ekstroverte synes er akseptabel, et punkt der ingen føler seg utilbørlig begrenset eller utilbørlig utsatt for fare.⁶⁷

66 Ibid, s. 16

67 Rapport, Rowe, D (2005), What are we scared of? The value of risk in designing public space, s. 19

3.5 Stimulerende offentlige rom

Iain Borden er direktør av Bartlett School of Architecture, University College London, samt professor i arkitektur og urban kultur. Han viser til at en av de viktigste tendensene i det offentlige rom, har vært å minimalisere risiko, noe som gir byer hvor all risiko nesten er fjernet. Dette er steder med høy sikkerhet. Likevel vet man at noe av gleden med offentlige rom kommer fra dens overraskende kvaliteter, fra å ikke alltid kjenne dem eller de menneskene som bor der. I slike rom er tendensen å oppmuntre til risiko, for å skape steder som tilbyr usikkerhet. Dette er altså en viktig spenning i det offentlige rom, om å fjerne risiko, for så å slette all fare, eller å tolerere eller oppmuntre til risiko, og så nyte det overraskende av byene våre og den fremmede medborger.⁶⁸

Dersom en glemmer hva et vitalt kommunalt område kan være, og dersom byen bare blir et kjøpesenter, kan det få visse konsekvenser. Det kan føre til at offentlige rom bare blir til forbruk, at vi blir passive, at vi forbruker bare det vi kjøper, og at politiske rettigheter og kritiske tanker blir erstattet av lett påvirkelige mennesker. For å unngå dette, mener Iain Borden at vi må sørge for at de offentlige rommene skiller seg ut. For det første bør vi innse at plassen er produsert av oss alle. Kort sagt, vi er alle med på å forme det offentlige og det offentlige former oss. Deretter er det ikke bare aktiviteter som å handle, gå, sitte og se, som utgjør offentlige rom. Alt vi gjør, bidrar til å danne den offentlige sfære, med alt fra pendling og kjøring til å benytte våre sanser for berøring, lukt og hørsel, eller til emosjonelle opplevelser som å snakke, lage musikk og å bli forelsket. For det tredje har forskjellige mennesker ulike måter å bruke det offentlige rom på - de eldre kan tenke annerledes om det offentlige rom enn de som er yngre. For det fjerde kan vi også

glede oss over å være annerledes hver for oss. En er fotograf og en er stillasmontør, noen er gamle, mens andre er unge. Vi kan ta risiko med oss selv, med hvordan vi skaper offentlige rom til forskjellige tider, holdninger og stadier i livet.⁶⁹

Iain Borden spør retorisk hva disse fire punktene betyr i praksis, hvor han deretter svarer følgende:

“The most obvious way people can have new public spaces to suit their own needs is simply to go out and make them. They can do this through simple economic activities such as boot-sales and church fairs, or through artistic acts like busking and street performances, or guerilla-like tactics of ‘war-chalking’ (marking walls with chalk to indicate the presence of wireless internet links). In short, if children can play, why not all of us?”⁷⁰

Resultatet av en by med en slik tilnærming til det offentlige rom vil i følge Borden være:

“We get something vibrant to look at besides shop windows; we get strange sounds and colours in our streets; and, above all, we get something different, which we might not have expected to come across. If we are prepared to take the risk, these are our rewards: the unpredicted, the alternative, surprising ways of living in cities.”⁷¹

Iain Borden mener at dette fører oss til en ny forståelse av risiko i det offentlige rom hvor han påpeker følgende:

Fremfor alt må vi innse at nye typer offentlige rom kan utformes ikke bare for å gjøre oss mer effektive forbrukere, men også for å oppmuntre oss til å holde oss friske fysisk, mentalt og kunstnerisk, disse er offentlige rom som stimulerer våre handlinger, følelser og holdninger til verden.

⁶⁸ Rapport, Borden, I. (2005), What are we scared of? The value of risk in designing public space, s. 21

⁶⁹ Ibid, s. 22

⁷⁰ Ibid, s. 22

⁷¹ Ibid, s. 26

GODT SAGT

“Using design to stimulate people – but without trying to wholly determine their actions – means that we take risks with our fellow citizens, accepting that we should let the public realm not only reflect but encourage the full range of positive human actions and qualities.”⁷²

Det er selvsagt forskjellige typer risiko involvert i å skape slike offentlige rom. På den negative siden er det en mulighet for at de offentlige rommene kan bli farlige og senter for narkotikabruk eller ran. Alternativt kan slike områder, spesielt de mer kunstneriske, bli misforstått av det offentlige, og bli refset som et rom med sløsing av penger. De kan suge opp økonomiske og andre ressurser, og enda verre, at rommene ikke kan brukes i det hele tatt.⁷³

På den andre siden er det også store fordeler å hente; risiko som lønner seg massivt i form av kultur, samfunnsengasjement og økonomi. På denne måten kan vi ha offentlige steder som er forskjellig fra kjøpesentre, museum eller store torg. Nye steder som skaper nye bruksområder av medlemmene av det offentlige, og nye forståelser om hva byen kan være, de involverer samfunnet og bidrar til å bringe inn nye ferdigheter og arbeid, i tillegg til at de kan gi resultater lenge etter at de først ble bygget.⁷⁴

Fremfor alt, så må vi innse at offentlige rom, rom som er virkelig offentlige, vedkjenner fire forskjellige. Disse forskjellene handler om risikotaking, om å tillate det usikre, uforutsigbare og ikke-helt-programmerte til å skje.⁷⁵

Den første av disse forskjellene er å akseptere at mennesker med ulik bakgrunn, raser, aldre, klasser, seksualitet, kjønn og generelle

⁷² Ibid, s. 31

⁷³ Ibid, s. 31 - oversatt av forfatter

⁷⁴ Ibid, s. 31 - oversatt av forfatter

⁷⁵ Ibid, s. 31 - oversatt av forfatter

interesser har alle forskjellige ideer om hva det offentlige rom er, og at de lager sine egne steder for å fremme sine egne identiteter. Denne forskjellen krever risikoen for å erkjenne at alle ikke er helt like, i tillegg til å innse muligheten i at vi selv ikke nødvendigvis er den vi selv tror vi er.⁷⁶

Den andre forskjellen er fysisk, visuell og designet, og betyr å innse at offentlige rom ikke bør se helt like ut. Utover torg og hovedgater, må byene også ha skjulte områder og utsatte områder, grove områder og glatte områder, høylytte mellomrom og rolige områder, områder hvor folk husker, erfarer, konkurrerer, blir redde, gjøre ting, mister ting, og generelt blir seg selv. Denne forskjellen krever risikoen for å ha ekte mangfold i byrom, og at disse byrommene bør oppmuntre eller tolerere og ikke utelukke eller frastøte alt som mennesker gjør.⁷⁷

Den tredje typen forskjell omhandler tider, om å tillate at visse deler av byen brukes forskjellig på ulike tider av dagen, uken eller året. Vi trenger tider som går sakte og tider som er raske, tider gitt til oss av våre kropper og tider kontrollert av maskiner. Dette betyr å tillate at folk kan gå raskere på fortau enn hastigheten til den tregeste fotgjenger, eller å henge rundt i parker. Det betyr å la skateboardere bruke offentlige byggs uteområder i helgene, det betyr å ta risiko for å tillate folk å gjøre ting utenfor de konvensjonelle tidene, mønstre av den daglige søvn-arbeid-hvile-syklusen, eller den ukentlige og årlige arbeid-helg-arbeid-ferie. Det betyr å la folk huske private tanker så vel som nasjonale begivenheter, svare på lokale tiltak og ikke bare globale trender.⁷⁸

Den fjerde forskjellen er opplevelsen vi har av rom, måten vi nærmer oss våre byer og arkitekturen. Vi trenger rom hvor vi møter annerledeshet og likhet, hvor vi på ett og

samme tidspunkt blir bekreftet og utfordret. Dette kommer fra ikke å være helt sikker, fra ikke å kjenne til alt rundt oss, fra en grad av overraskelse og uvanlig, ettersom vår hverdag fortsetter. Vi trenger en by som vi ikke vet at vi ikke forstår, at vi ikke har møtt ennå, det er på en og samme tid, merkelig, kjent og ukjent for oss. Dette er offentlige rom som alltid er en overraskelse, et unikt sted, en stimulering. Denne forskjellen krever risikoen for ikke alltid å vite hva som ligger rundt hjørnet.⁷⁹

3.6 Urban merkevarebygging

Jo M. Weider mener at i den interurbane konkurransen, er byens ansikt utad helt avgjørende. "Tanken er at en pen, trygg og innovativ by vil tiltrekke seg turister, transnasjonale selskaper og den "kreative" middelklassen. Dette vil igjen resultere i mindre usikkerhet og en økonomisk trickle down-effekt som vil komme alle byens innbyggere til gode."⁸⁰

Ved å tilrettelegge for gode byrom, innbyr man til satsing og investering i sentrum. Byer konfronterer et økende antall konkurrenter i arbeidet med å tiltrekke seg knappe ressurser innenfor et stadig voksende utvalg av muligheter. Arkitekten Anna Klingmann mener at dette er like sant for store byer og byområder som det er for små lokalsamfunn. Derfor er det viktig for steder å vedta et markedsperspektiv, etablere en strategisk visjon, og kommunisere sine konkurransefortrinn sammen med et særegent bilde, for å gjøre potensielle turister klar over byens iboende egenskaper, incentiver og funksjoner. Etter hvert som et samfunn forvandler seg til å bli en selger av varer og tjenester, blir steder mer som selskaper. De utvikler og markedsfører produkter og tjenester, skaper nye markeder, for å utvide sin kundebase på antall personer som ønsker å gå gjennom og/eller oppholde

76 Ibid, s. 33 - oversatt av forfatter

77 Ibid, s. 33 - oversatt av forfatter

78 Ibid, s. 33 - oversatt av forfatter

79 Ibid, s. 33 - oversatt av forfatter

80 Masteroppgave, Weider, J. M. (2010), Hærverk og kunstverk - en diskursanalyse av taggedebatten i Oslo

seg i byen.⁸¹

For å oppnå dette mener Anna Klingmann følgende:

*"This requires an acute awareness and understanding of the region's potential and resources, and a translation of those attributes to strategically selected consumer markets. These qualities naturally differ from region to region, resting on a combination of factors that may draw on such diverse attributes as a good infrastructure, outstanding services, a favorable climate, business and recreational opportunities, cultural attractions, natural beauty, and social makeup."*⁸²

Klingmann peker også på at en omfattende utfordring for stedsmarkedsføring, er å styrke kapasiteten til kommuner og regioner om å tilpasse seg skiftende markedsplasser, gripe muligheter, og opprettholde sin vitalitet. Strategisk markedsføring krever å utforme et fellesskap for å tilfredsstille behovene til sine viktigste valgkretser. Stedsmarkedsføring lykkes når interessenter som borgere, arbeidere, og bedrifter utleder tilfredshet fra lokalsamfunnet, og når besøkende, nye virksomheter, og investorene finner sine forventninger oppfylt. Derfor utgjør både arkitektur og urban planlegging viktige ingredienser i byens markedsføring for å oppnå et varig positivt inntrykk i øynene av potensielle besøkende, turister og investorer (ytre dimensjon), men kanskje enda viktigere, de er også med på en kritisk måte for å opprette en meningsfull og bærekraftig identitet for innbyggere (intern dimensjon).⁸³

Det som er bestemmende for folks ønsker om å bosette seg i en by og besøke et sted, er i følge Lise Nordenborg Myhre, kvaliteten på byens atmosfære. Hun mener at atmosfæren er byens x-faktor. Når vi går inn i byrom, påvirkes vi av atmosfærer - som stemninger. Bygninger, gater og plasser kan oppleves

⁸¹ Klingmann, A. (2007), Brandscapes. Architecture in the Experience Economy, s.271 – oversatt av forfatter

⁸² Ibid, s. 271

⁸³ Ibid, s. 274 - oversatt av forfatter

som oppløftende eller nedtrykkende. De kan vekke kreativitet eller destruktivitet, være inkluderende eller ekskluderende.⁸⁴ I dag blir alle byer rangert, vurdert, og evaluert på alle tenkelige måter: hvor du skal bo, begynne å jobbe, tilbringe en pensjonisttilværelse, stifte familie eller se etter en ektefelle, hvor du planlegger en byferie, holde en konvensjon, eller ha et måltid. For å være attraktiv i denne prosessen må man stole på sine egne ressurser, før man kan møte den økende konkurransen.⁸⁵

Lise Nordenborg Myhre mener også at selv om atmosfærer har basis i vår subjektive opplevelse av et sted, er det også noe som skapes fra den ytre verden; fra gjenstander, bygninger og omgivelser. Dette betyr at atmosfærer kan diskuteres på et generelt plan. Det kan søkes enighet om hvilke atmosfærer som preger et byrom uten at det finnes et hjemmelgrunnlag for absolutt sannhet. Dette gjør atmosfære til et operativt begrep i bypolitisk planlegging og utvikling, og bør erstatte imagebygging som er et markedsrettet og ideologisk styrt fenomen som i stor grad preger dagens bypolitikk. Mens urban imagebygging ser byen ut fra et formålsrettet perspektiv; ut fra det betraktende blikk, er den innlysende hverdagslighet atmosfærebegrepets anliggende. Med andre ord er atmosfærer et uttrykk for det liv som leves i byen. Det viktigste er ikke hvordan byen fremstår eller bedømmes, men hvordan den faktisk er å leve i. Urbane atmosfærer skapes av de mennesker som bruker byen. Atmosfærer er uttrykk for det liv som leves i byen og hvor i byen det leves liv.⁸⁶

⁸⁴ Aftenbladet, Nordenborg Myhre, L. (2012), Hva er en attraktiv by?

⁸⁵ Klingmann, A. (2007), Brandscapes. Architecture in the Experience Economy, s. 271 - oversatt av forfatter

⁸⁶ Aftenbladet, Nordenborg, Myhre, L. (2012), Hva er en attraktiv by?

FUNFACT

I Melbourne i Australia er gater og bakgater blomstrende med graffiti og gatekunst. Byen, som nylig ble kåret til verdens beste by og bo i, benytter gatekunsten for å markedsføre seg som en kreativ og spennende by.⁸⁷

3.7 Byer som opplevelsessentra

I løpet av de siste årene har det vært en økende interesse for og bruk av opplevelser i en kommunikasjonsfaglig kontekst. Det meste vi sanser, er i stor grad en opplevelse av et eller annet slag. I *Brandscapes* skriver arkitekten Anna Klingmann: "These days, what sells is not products or services but the experience attached to a product".⁸⁸

Byer som opplevelsessentra har kommet som et resultat av globaliseringen, hvor offentlige tilbud søker folks oppmerksomhet for å få dem til å komme til byen å legge igjen penger. Opplevelsene ønsker ikke bare å underholde, men det handler også om å være en by med opplevelser som over tid vil kunne hjelpe til med å styrke byens økonomi.⁸⁹

Opplevelseskommunikasjon kjennetegnes ved at kunden/tilskueren blir engasjert på en personlig måte. Uavhengig av hvilken type opplevelse som skal formidles, kreves det et forum/medium for opplevelsen. Det kan eksempelvis være opplevelsesarenaer som vedvarer over lengre tid, som utstillinger og opplevelsessentra, eller mer midlertidige opplevelsesarenaer innen digitale medier, film, tv, teater eller event.⁹⁰

Cornell University gjorde i 2010 en undersøkelse som viste at kunder ønsker opplevelser fremfor produkter. Dette ble forklart med at opplevelser blir ansett som mer givende enn produkter. Forskerne mente

at forklaringen til dette lå i at mennesker har en tendens til å vurdere sin egen lykke ved å sammenligne seg med andre. Opplevelser er mindre sammenlignbare enn materielle produkter, og dens subjektive karakter medfører at erfaringen er uavhengig av andre.⁹¹ I følge denne undersøkelsen er opplevelser og erfaringer viktigere for den subjektive lykkefølelsen, fordi de blir en integrert del av vår karakter og er med på å forme den individuelle personligheten. Materielle produkter på sin side blir sjelden en del av individet på en meningsfull måte. Ting vi kjøper vil alltid bli utsatt for materiell degradering og devaluering, noe som fører til en gradvis nedsettelse av deres verdi for brukerne/kundene. Preferansen for opplevelsen medfører at det i en kommunikasjonsammenheng stadig blir et viktigere verktøy for å beholde interesse og merkevarelojalitet.⁹²

91 Ibid

92 Ibid

Niels Shoe Meulman (NL) - Nuart 2012

87 Tidsskrift, Paletten, Dybwad Torstensen, M. (2012), Noll Tolerans, s. 36 - oversatt av forfatter

88 Klingmann, A. (2007), *Brandscapes. Architecture in the Experience Economy*, s. 36

89 Ibid, s. 271 - oversatt av forfatter

90 Artikkel, Arnesen, K., Kvisle, T. (2011), Opplevelser som kommunikasjon

3.8 Byen som lerret

GODT SAGT

“An image speaks a universal language, to any person of any age or ethnicity “

- Above

Noen ser på New York som byen som aldri sover, mens andre ser et endeløst lerret til å vise frem sin kunst. Graffitimalere og gatekunstnere er på sett og vis eiere av det beste og mest offentlige galleriet en kan finne – gatene. Dette er en unik plattform hvor kunstnere kan uttrykke seg fritt, uten sensur, og direkte vise sitt budskap til forbigående mennesker. Disse blir da mottakere, enten de vil det eller ei. Graffiti og gatekunst i byer uttrykker et fellesskap av

mennesker, gjort av folk som har bestemt seg for å bli aktive borgere ved å synliggjøre deres urbane visuelle landskap.

GODT SAGT

“In their daily activities, people must pass through and experience the public parts of the city environment. Thus, while we may accept the idea of “high” visual arts that appeal to a narrow audience who choose to visit a museum, city form and appearance must satisfy the broader public who regularly experiences it.”

- Nasar⁹³

⁹³ Carmona, M., Tiesdell, S., Heath, T., Oc, T. (2010), Public Places - Urban Spaces. The Dimension of Urban Design, s. 169

Escif (ES) - Nuart 2011

FUNFACT

Selv om Blek le Rat har deltatt i flere gallerier, har ikke hans lidenskap for å jobbe på gaten blitt redusert i løpet av de siste 30 årene, da det tillater hans kunst å kommunisere med et mye større publikum. Som han selv beskriver det:

«The problem with galleries is that 99% of urban artists use urban art as a stepping stone into galleries. It's a fatal error because in galleries they're seen by 40 people, in museums they're seen by 10 people, but in the streets they're seen by 100,000 people. And that's the integrity of an artist's work: to be seen. Not to be sold or to be recognized in a museum - but to be seen by the world.»⁹⁴

For graffiti-malere og gatekunstnere er en by en informasjonsmotor med den daglige strømmen av mennesker som reiser til og fra arbeid og fritid. Ved å skape kunst på offentlige steder, trekker kunstnere oppmerksomhet til byrom og fornyer områder som tidligere ikke har hatt noen kunstnerisk interesse. De utfordrer eiendomsrettens posisjon i forhold til råd og selskaper. Gatekunstnere gir uttalelser om visuell kultur og effekter av kontrollert synlighet i det levde miljøet i byen, der vegger og skjermer er mer sammensatt. Shepard Fairey bemerker ofte at en av hans viktigste motiver var å sette inn bilder i byrom som utfordret reklamebransjens monopol på synlige uttrykk, og skape en forstyrrelse, slik at "andre bilder kan eksistere sammen med reklame."⁹⁵ Leon Seesix trekker paralleller til reklamebransjens egen "takeover". "Det er veldig likt graffiti, er det ikke? Reklameindustrien spurte aldri oss som bor her om det var greit at de satte opp all reklamen. Sånn er det med graffiti også, sier britiske Seesix."⁹⁶

⁹⁴ Waclawek, A. (2011), *Graffiti and street art*, s.70

⁹⁵ Fairey, S. (2009), *OBEY: Subby & Demand – The Art of Shepard Fairey*, s. 94 - oversatt av forfatter

⁹⁶ SMIS (2012), *Nuart 2012: Legender til gatekunstfestivalen*, s.26-27

FUNFACT

Bystyret og Komite for kultur, idrett og næring i Bergen ønsker å hindre at Bergen forsøples av reklamevegger og annen kommersiell tagging. "Salgsfremmende ytringer bør knyttes til utsalgs- eller visningssted og ikke andre flater i byrommet." Som en løsning på et slikt tiltak, ber de Byrådet om å gå i dialog med grunneier, om flater som i dag brukes til reklameboards kan brukes til graffiti.⁹⁷

Synlighet er tilstedeværelse. Barry McGee⁹⁸ uttalte i 1995 at graffiti handler om å vise "tegn til liv". På samme måte er det med gatekunsten. Noen har vært her. Folk viser at de er i live. De fleste byer har nå alternative tegn til liv ved graffiti og gatekunst, som deler samme plass og snakker med den samme målgruppen som offisielle skilt.⁹⁹ Kampen om synlighet har blitt en konkurranse om å bruke og regulere vertikal plass.

Martin Irvine påpeker at "street art continually reveals that no urban space is neutral: walls and street topography are boundaries for socially constructed zones and territories, and vertical space is regulated by regimes of visibility."¹⁰⁰ Gatekunst vil dermed alltid være en påstand, en konkurranse om synlighet. Urbane rom er alltid en konkurranse om makt ved å styre strømmen av synlighet.¹⁰¹ Å være synlig er å bli kjent, å bli gjenkjent for så å eksistere. Anerkjennelse er en intern kode i arbeidsfellesskapet til gatekunstnere.

⁹⁷ Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015, Bergen Kommune (2011), *Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen*, s. 43

⁹⁸ Kjent maler og graffitiartist, født 1966 i San Francisco

⁹⁹ Manco, T. (2004), *Street Logos*, s. 11 - oversatt av forfatter

¹⁰⁰ Irvine, M. (2012), *The Work on the Street: Street Art and Visual Culture*, s. 8

¹⁰¹ Artikkel, Brighenti, A. (2007), *Visibility: A Category for the Social Sciences*, s. 323 - oversatt av forfatter

GODT SAGT

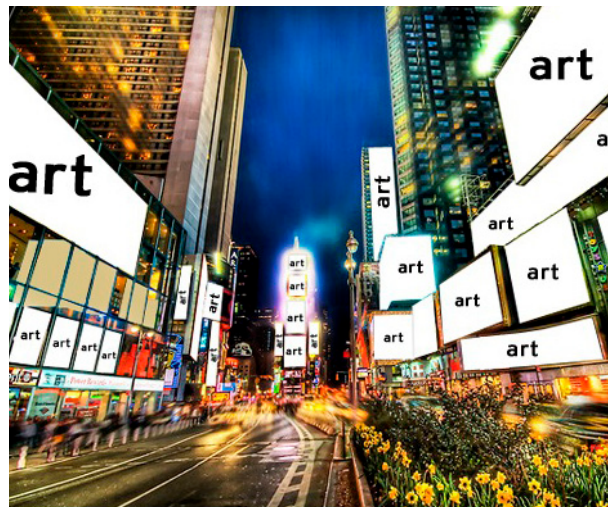
"The more [it's] out there, the more important it seems. The more important it seems, the more people want to know what it is, the more they ask each other, and it gains real power from perceived power."

- Shepard Fairy

Hver dag forbruker vi mer visuelle meldinger enn produkter. Det er vanskelig å forestille seg fraværet av reklame i vårt konsumerende samfunn. Byer over hele verden har flere lag med skilt på alt fra butikkfasader og reklametafler til trafikklys og vegoppmerking, samt informasjons- og kommersielle skilt. I reklamebransjen handler det om å bli sett, å være synlig. Dette gjør at vertikal reklameplass er svært verdifull på sentrale steder i moderne storbyer, noe som har ført til at de vertikale flatene på Times Square i New York, Potsdamer Platz i Berlin, og Shibuya Crossing i Tokyo er noen av de dyreste veggene å reklamere på i hele verden.

FUNFACT

Times Square Art Square er en organisasjon som arbeider for å forvandle Times Square om til Art Square, verdens største offentlige kunstutstilling. Målet til organisasjonen er å få dette til over en måned hvert år. Les mer på: <http://artsquare.co>

GODT SAGT

"Surfaces that form the visible city are vertical: visibility becomes a contest for using and regulating vertical space. The wall is a metaphor for verticality - buildings, street layout, and boundary walls form the topography of the visible in public space, or more appropriately, publically viewable, space."¹⁰²

RBL & MASK rundt omkring i Stavanger

¹⁰² Irvine, M (2012), The Work on the Street: Street Art and Visual Culture, s. 12

Martyn Reed trekker frem følgende i Street Art Norway vol. 2:

“Selv om norske byer lider mindre av “visuell forurensning” enn byer i Europa og USA, virker det som om det bare er et tidsspørsmål. Gatekunst i Norge, i alle dens skikkelser (og tilsvarende, beslektende distribusjonskanaler på nettet), kan kanskje best ses på som et forkjøps-angrep mot denne kommende kommersialiseringen av det offentlige rom. Den minner oss i det minste om at det er mer ved livet enn en ny og bedre hamburger, en sukkerholdig drikke eller et enda billigere mobilabonnement.”¹⁰³

De fleste kunstverkene på gaten er temporære, noe som gjør at gatebildet forandres hele tiden. En kan aldri være sikker på hvordan det ser ut om en time eller neste dag. Å se på byen som et lerret er en evigvarende utforskning som aldri tar slutt, eller som man aldri kan bli ferdig med. Men i stadig flere byer tilrettelegges det også for permanente kunstverk. Spenningen mellom permanente og temporære kunstverk er

interessant. I Bjørvika har Bjørvika Utvikling AS følgende ambisjon i sin kunststrategi: “Å gjøre Bjørvika til et sted der ulike kunstuttrykk er tydelig tilstede, og der publikum vil se og oppleve kunst på et internasjonalt nivå. Utledet fra denne ambisjonen er det besluttet å sette av 20 millioner kroner til kunst. Av disse pengene er det satt av 75 % til permanente kunstverk i allmenningen og 25 % til temporære kunstprosjekter. Bjørvika Utvikling AS mener det er viktig å satse på både permanente og temporære kunstuttrykk fordi de fyller ulike roller og funksjoner og har ulike kvaliteter. Mens permanente kunstverk får en bestandig form som er identitetsskapende for området, innebærer det temporære en utskifting og en spennende utvikling av nye hendelser og nye kunstnere. Dette bidrar til å skape et byliv i Bjørvika som også vil appellere til et publikum som ikke like lett engasjeres av mer tradisjonelle kunstuttrykk. I et miljø som vil preges av stor tetthet av tunge kulturinstitusjoner, vil dette bli særlig viktig.”¹⁰⁴

¹⁰³ Street Art Norway Vol. 2 Kontur Forlag s.61

¹⁰⁴ Temahefte, Bjørvika Utvikling AS (2009), Kunst i Bjørvika, s. 69

4.

Forskningsdesign

I dette kapitlet presenterer jeg forskningsdesignet for denne oppgaven. Jeg har valgt en kvalitativ tilnærming til forskningsspørsmålet ved å bruke casestudier. Datainnsamlingen baserer seg på kvalitative forskningsintervju og observasjoner.

Robert K. Yin definerer casestudie slik: "En casestudie er en empirisk undersøkelse som studerer et aktuelt fenomen i dets virkelige kontekst fordi grensene mellom fenomenet og konteksten er uklare."¹⁰⁵

Min casestudie omfatter både en generell beskrivelse av hvordan fenomenet gatekunst blir praktisert rundt om i verden, i tillegg til at fenomenet er aktualisert gjennom en empirisk avgrensning, da jeg har valgt å se på dagens situasjon i Stavanger og Bergen, men med et hovedfokus på Stavanger. Jeg har tilegnet meg kunnskap om fenomenet gatekunst gjennom eksisterende dokumentasjon fra bøker, tidsskrifter, avisartikler, rapporter og internett. I tillegg har jeg gjort bruk av direkte observasjoner og gjennomført åpne individuelle intervjuer for å få informantenes synspunkter og oppfatninger på hva de mener om gatekunst og dens påvirkning på byer.

4.1 Direkte observasjon

Direkte observasjoner ble registrert gjennom et tre dagers arrangement i forkant av gatekunstfestivalen Nuart, en festival som avholdes i Stavanger årlig. Dette før-arrangementet heter Nuart PLUS. Her var det flere foredrag og debatter om fenomenet, samt kinovisning og guidede turer i Stavanger. Gatekunsten fra tidligere år med Nuart, i tillegg til ny gatekunst fra årets Nuart, ble direkte observert. Det ble også gjort direkte observasjoner av gatekunsten

i Bergen. Gjennom direkte observasjon av gatekunsten i byene Stavanger og Bergen, fikk jeg mulighet til å bli kjent med fenomenet slik det praktiseres i dag. Jeg har i tillegg valgt å dokumentere gatekunsten i begge byene gjennom foto. Med dette ønsker jeg å illustrere hvordan fenomenet blir uttrykt i disse byene i dag.

4.2 Intervju

I oppstartsfasen av masteroppgaven benyttet jeg meg av flere samtaler med nøkkelpersoner. Disse samtalen ble gjennomført som ustrukturerte intervjuer. Jeg hadde 7 ustrukturerte intervjuer med representanter fra Nuart, Stavanger kommune, Universitetet i Stavanger, LÉVA Urban Design AS, Rogaland kunstsenter og en kurator for samtidskunstfestivalen Screen City. Disse ble foretatt i løpet av august og september. Samtalene ble til god hjelp for å komme i gang med masteroppgaven, da jeg fikk flere gode ideer og tips til litteratur og oppgavestruktur.

Da dette fenomenet ikke har mange eksperter i Norge, valgte jeg halvparten av intervjuobjektene fra USA og England. Av rent praktiske grunner benyttet jeg meg av e-mail i stedet for å gjøre samtalebaserte intervjuer. Intervjuguiden ble tilpasset de forskjellige intervjuobjektene, i forhold til hva slags informasjon de har og hva jeg er interessert i å vite fra de forskjellige. Alle intervjuene ble gjort i november 2012.

4.3 Validitet og reliabilitet

Et kvalitativt forskningsprosjekt må ifølge Thagaard¹⁰⁶, vurderes ut fra validitet (troverdigheten) og reliabilitet (påliteligheten) for å kunne vurdere forskningens kvalitet.

¹⁰⁵ Yin, R. K. (2003), Case Study Research, sitert i Johannessen et al. (2010, s. 199)

¹⁰⁶ Thagaard, T. (2009), Systematikk og innlevelse; en innføring i kvalitativ metode

Dette har jeg tatt hensyn til i arbeidet med oppgaven.

4.4 Validitet

Det skilles mellom tre former for validitet; intern validitet, ekstern validitet og begrepsvaliditet.¹⁰⁷ For å besvare problemstillingen i denne studien er det behov for ulike former for validitet for å kunne kvalitetssikre studien.

4.4.1 Intern validitet

Intern validitet er knyttet til om data vi har samlet inn og konklusjonene er riktige. I hvilken grad er det du spør om, det du svarer på? Holder dine konklusjoner vann? Er grunnen til at det går som det går, rimelige konklusjoner? Den interne validitet må kunne overbevise.¹⁰⁸

For det første fremhever Jacobsen¹⁰⁹ at forsker må foreta en kritisk gjennomgang

¹⁰⁷ Langhelle, O. (2012), Forelesning 19. september MEN115 Kvalitative metoder

¹⁰⁸ Ibid

¹⁰⁹ Jacobsen, D. I. (2005), Hvordan gjennomføre undersøkelser?; Innføring i samfunnsvitenskapelig metode

Ukjent - Stavanger

av både sekundær og primær kilder, samt informasjonen kildene har bidratt med. Bakgrunnsstoffet, som anvendt litteratur og teori er hovedsakelig fremskaffet gjennom bøker og publiserte forskningsartikler. Her har søkemotoren Bibsys vært mest benyttet. Dette er en søkemotor som ansees som pålitelig. De publiserte forskningsartiklene som er benyttet er hentet fra tidsskriftene "Kunst" og "Paletten".

For det andre kan gyldigheten testes og kontrolleres gjennom å sammenligne med lignende undersøkelser.¹¹⁰ Det er gitt ut flere bøker på dette feltet, men bare noen få på hvordan gatekunsten er i Norge. Noen av funnene mine er sammenfallende med masterstudier gjennomført av blant annet Weider, J. M. (2010) og Klingenberg, T. (1998). Det er selvfølgelig ønskelig for studien og undertegnede at kvaliteten på funnene er så sterke og overbevisende at de bærer sin gyldighet i seg selv.

For det tredje kan forsker konfrontere kildene med funnene i studien.¹¹¹ I praksis betyr dette

¹¹⁰ Ibid; Kvale et al., 2009

¹¹¹ Jacobsen, D. I. (2005), Hvordan gjennomføre undersøkelser?; Innføring i samfunnsvitenskapelig metode

at jeg kan argumentere for at beskrivelsen er riktig og gyldig hvis andre er enig i min beskrivelse. Resultatene som har kommet frem i denne studien stemmer bra overens med informantene og respondentenes oppfatninger og meninger av tema og spørsmål.

4.4.2 Ekstern validitet

Konklusjoner fra et empirisk avgrenset sted kan ikke nødvendigvis overføres til et annet. Datamaterialene som intervjuobjektene i denne oppgaven ga, vil være farget av deres historie, noe som både kan være en styrke og en svakhet. Samtidig tror jeg at fenomenet gatekunst er mer generaliserbart på tross av landegrenser enn andre fenomen. Informantenes erfaring fra mange års reising, hvor de har studert fenomenet i flere forskjellige land, tror jeg kan gjøre deres datamateriale ekstra aktuell, da de virkelig har kjennskap til fenomenet gatekunst. Denne studien har derimot ikke til hensikt å generalisere hvordan man behandler fenomenet gatekunst på verdensbasis, men har til hensikt å være et verdidokument for Norge. Det er et dokument som kan brukes i fremtidige debatter om hvordan

man bør forholde seg til graffiti og gatekunst. Jeg mener uansett at studien har en egenverdi, uavhengig av eventuelle generaliseringsmuligheter. Om leser liker og anerkjenner resultatene, kan vedkomne gjøre sine "egne generaliseringer" på et mer generelt nivå.

4.4.3 Begrepsvaliditet

Begrepsvaliditet er knyttet til om en har lykkes i å måle og registrere det man ønsker på en god måte. Intervjuene som ble foretatt kunne med fordel vært registrert på en bedre måte enn per e-mail. Den informasjonen som ble skapt og de data som ble konstruert, var ikke et resultat av en sosial prosess, men mer en enveiskommunikasjon uten mulighet til å fange opp kroppsspråk eller stemmebruk. Dette kan derimot bidra til at man får mer gjennomtenkte svar fra intervjuobjektene.

4.5 Reliabilitet

Begrepet reliabilitet, eller pålitelighet, handler om i hvilken grad dataene man samler inn, er pålitelige. Da intervjuene ble gjort per e-mail, er det ingen garanti for at informanten som svarer, gjør dette isolert

F.v. Niels Shoe Meulman (NL), Lucy McLauchlan (UK), Herakut (DE), Pøbel (NO), Alexandros Vasmoulakis (GR) og ukjent. Alt i regi av Nuart, utenom ukjent.

uten innspill fra andre. Man har heller ingen garanti for at informanten er den han/hun utgir seg for å være. Dette gir en svakhet til forskningsdesignet og gjør at man ikke kan vite om intervjuobjektene snakker sant. Jeg opplevde likevel at intervjuobjektene var ærlige da jeg avtalte intervjuer med dem, og alle viste velvilje til å gi fra seg informasjonen jeg ba om da jeg senere sendte e-mail med dem.

Jeg har blant annet brukt litteratur fra Bibsys og intervju som data i min oppgave, og dette mener jeg er med på å styrke troverdigheten i oppgaven. Jeg har også aktiv bruk av sitater for å gi leseren et innblikk i mitt datamateriale, som i følge Ryen¹¹² bidrar til høy reliabilitet. Reliabiliteten til mine direkte observasjonen mener jeg også er god. I tillegg til guidede turer i Stavanger i regi av Nuart, hadde jeg også flere egne befaringer i Stavanger og Bergen hvor jeg gikk rundt og observerte og tok foto av gatekunsten. Sammenlignet med å bare se på kart eller på andres observasjoner og/eller feltstudier, gir det en mye mer genuin forståelse av området om man studerer et område på

egenhånd. Det ga meg mulighet til å gå rundt og observere i en kontrollert hastighet. Å gå rundt i Stavanger og Bergen, fremfor å sykle eller kjøre bil, gjør det lettere å lese signalene til de urbane omgivelsene, i tillegg til at det gir mindre distraksjoner.

4.6 Etikk

Jacobsen¹¹³ viser til tre grunnleggende krav til forskningsetikk. Dette er informert samtykket, krav privatliv/anonymitet og krav til riktig presentasjon av data.¹¹⁴

Ingen av intervjuobjektene har gitt uttrykk for at de ønsker anonymitet i e-mailene vi har utvekslet. Slik jeg ser det, ble det ikke gitt noen sensitiv informasjon som kan slå tilbake negativt på informantene. I oppgaven er det også gjort et tydelig skille mellom informasjonen gitt fra informantene og mine egne vurderinger, for at leseren skal få en best mulig forståelse av innholdet i oppgaven.

112 Ryen, A. (2002), Det kvalitative intervjuet; fra vitenskapsteori til feltarbeid

113 Jacobsen, D. I. (2005), Hvordan gjennomføre undersøkelser?; Innføring i samfunnsvitenskapelig metode
114 Ibid

5. Analyse

I dette analysekapittelet vil jeg analysere gatekunst i lys av de teoretiske perspektivene presentert i teorikapittelet. Hovedfokus i analysen baseres på funn som har fremkommet gjennom de kvalitative intervjuene og dokumentanalysen.

Intervjuobjektene svar er innarbeidet nederst i de neste delkapitlene. Under følger en kort presentasjon av mine intervjuobjekter:

Jordan Seiler	RJ Rushmore	Tristan Manco	Kristi Guldberg*	Anne Merete Skogland	Bo Krister Wallström
Gatekunstner. Han har lyktes i å organisere og kuratere flere store prosjekter og utstillinger med PublicAdCampaign.	Blogger for en av verdens mest populære gatekunstblogger: Vandalog.	Grafisk designer og forfatter av flere bøker om gatekunst. Han er stasjonert i Bristol i UK.	Var med å utrede handlingsplanen i Bergen for graffiti og gatekunst. I dag jobber hun som daglig leder i Frivillighets-sentralen Vitalitetsenteret.	Har inntil nylig vært byantikvar i Stavanger. Er utdannet sivilarkitekt ved Bergen Arkitektskole.	Jobber i KORO (kunst i offentlige rom) Stavanger som seniorrådgiver i uterom.

*Kristi Guldbergs uttalelser er hennes personlige meninger ut fra hennes arbeid med graffiti og gatekunst i Bergen, og hun snakker ikke nødvendigvis på vegne av Bergen Kommune.

Alle intervjuguidene er samlet til ett dokument i vedlegg 1.

Diverse gatekunst fra Nuart

5.1 Gatekunstens effekt på vår måte å se på og anvende offentlige plasser

I dag er det offentlige uterom preget av reklame og formelle informasjonsskilt. En viktig ting graffiti- og gatekunstutøvere problematiserer enten det er med hensikt eller ei, er hva som skal få komme til uttrykk i det offentlige rom. Er det plass til et mangfold av interesser i en stor by?¹¹⁵ Hva er gatekunstens effekt på vår måte å se på og anvende offentlige plasser?

Gatekunst er i stadig utvikling. Hver dag kommer det ferske strøk med maling og nylimte plakater opp over natten i hele verden. I en evigvarende prosess med fornyelse.¹¹⁶ Gatekunst er ikke rutine, men en kunstform hvor man kan forvente det uventede. En følelse av oppdagelse og en kontinuerlig forvandling av byrommet kan holde tilskueren positiv og åpen for nye opplevelser. Både graffiti og gatekunst er gratis, laget av mennesker fordi de vil, ikke fordi de må. Gatekunst er i dag en av dagens mest fruktbare kunstformer.¹¹⁷ Det er likevel vanlig at man ikke ser graffiti og gatekunst fordi det har blitt som bakgrunnsstøy i det offentlige rom. Fordi man overskylls av

¹¹⁵ Artikkel, Folden Gjendem, C. (2008), Gatekunst til folket

¹¹⁶ Manco, T. (2004), Street Logos, s. 7 - oversatt av forfatter

¹¹⁷ Ibid, s. 9 - oversatt av forfatter

inntrykk hele tiden, filtrerer man automatisk bort alt som ikke er relevant i det gitte øyeblikket. Derfor kommer graffiti og gatekunst ofte i bakgrunnen. Når en legger merke til noe, er det den iøynefallende graffiti som det er umulig å unngå.

GODT SAGT

“Den beste gatekunst er uautorisert og uannonsert. Den største opplevelsen får man når man ser en stor vegg eller et interessant kunstverk i gata som du ikke visste om fra før. Det er det helt motsatte av å bli invitert til en utstilling innendørs i et kontrollert miljø. I stedet for å male på et hvitt lerret og en helt hvit vegg, så tar man heller i bruk de kontekstene og materialene som er på stedet der og som har en historie, og bruker det på en helt ny måte. Du kan gå for å finne kunsten, eller kunsten kan finne deg.”¹¹⁸

- Victor - Foreningen urban samtidskunst

Det er viktig for gatekunstnerne å beskrive kulturen og samfunnet både humoristisk og tankevekkende. Humoren tiltrekker seg oppmerksomhet og blir gjerne en døråpner for kunstverkets egentlige budskap. Et sentralt element i moderne gatekunst er å bruke ytringsfriheten til å kritisere og vekke oppmerksomhet omkring deres syn på aktuelle spørsmål. Kunstverkets omgivelser betyr mye for hvordan det blir oppfattet. Derfor velges de med omhu. “Et kunstverk

¹¹⁸ Video, NRK P3 (2012), Serie om gatekunst og graffiti

kan få en helt annen mening om det blir malt på en skole, enn om det blir malt på en gammel fabrikk.”¹¹⁹

FUNFACT

Noen gatekunstnere er mer direkte enn andre i deres tilnærming til å kommunisere i byen. Zevs er en gatekunstner fra Paris, og hans spesialitet er å dokumentere skyggen av gjenstander og mennesker. I Paris har han bl.a. studert skyggen av en hjemløs, som hadde ligget og sovet på gaten. Neste morgen dokumenterte han skyggen, at “her” hadde det ligget en hjemløs, ved å male plassen utformet etter stillingene mannen hadde ligget i. Dette er et eksempel på at gatekunst kan være meget direkte og spennende, og at det kommenterer byen og den verden vi lever i.

I Bergen skriver de følgende i handlingsplanen for graffiti og gatekunst:

”Et fellestrekk ved disse nye uttrykkene er måten de integreres i miljøet de settes opp i. Ofte settes objektene opp i direkte dialog med

det lokale bysamfunnet, som kommentar til andre eksisterende skilt, logoer eller objekter. Målet er ofte å skape undring, stimulere til nysgjerrighet eller stille kritiske spørsmål ved politiske og sosiokulturelle forhold, da særlig til kommersialisme og kapitalisme. I et slikt perspektiv blir ivaretagelse av gatekunsten som uttrykk viktig for å styrke ytringsfriheten. Det skjer i form av retten til å prege det bybildet man er en del av og mulighetene til å uttrykke seg i det offentlige rom. I historisk sammenheng kan man trekke paralleller til bruk av sjablonger sprayet på offentlige vegger som politisk protest i forbindelse med krig og revolusjon. Integreringen av fysiske objekter i uttrykket og det direkte samspillet mellom uttrykk og omgivelser gjør det vanskelig å henvise gatekunstutøvere til lovlige vegger.”¹²⁰

Tove Giskeødegård mener at gatekunsten er verdifull fordi den tilfører gaten noe. Kunsten blir særlig spennende når den tar utgangspunkt i stedet og kommenterer

¹¹⁹ Artikkel, Thorstvedt, A. (2012), En artikkel om utviklingen og mangfoldet i Stavangers gatekunstscene, s. 4

¹²⁰ Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015, Bergen Kommune (2011), Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen,, s. 12

arkitekturen eller omgivelsene rundt. "Gatekunst som du passerer hver dag på vei til jobb, blir en del av bybildet. Du savner det når det forsvinner."¹²¹ Gatekunst kan få en til å begynne å tenke på mer grunnleggende spørsmål som f.eks. reglene i det offentlige rom. Hvem har lov til å gjøre hva, og hvorfor har de lov og ingen andre? Gatekunsten kan da lede til å gjøre allmennheten mer kritisk. Dette er demokratiets grunnpillars og noe svært fundamentalt. Det offentlige rommet blir en plass for utforskning eller en plass for handling om man vil skape egne kunstverk. Et annet spennende moment med gatekunsten er at i det man har oppført et nytt gatekunstverk, så har man aldri noen garanti for at andre ikke kommer å gjør små eller store endringer på det. Alt kan skje. Denne spenningen er noe alle forbi passerende kan ta del i, men for gatekunstneren spesielt, er det å følge utviklingen på verkene en har satt opp, noe som stadig tiltrekker kunstnerne tilbake.

Utviklingen til et gatekunstverk kan både

være positiv og morsom, men den kan også være negativ. Bildet nederst på denne siden har endret seg flere ganger. Tallene "666" og de røde øynene har blitt sprayet på i ettertid. Hvis man ser nøye etter, kan man se at det også har vært malt noen røde horn fra pannen til motivet, som siden er malt hvite igjen. Dette eks. viser at uvhengig av om det gjøres på den ene eller andre måten, har hvert eneste gatekunstverk ikke bare potensialet i å være en overraskelse første gangen man oppdager den, men den kan også overraske neste gang man ser den, da andre kan ha satt sitt preg på det. På et tidspunkt vil denne utviklingen i noen tilfeller gå så langt at det ender opp som "skriblerier", mens i andre tilfeller kan et kunstverk stadig forbedres.

GODT SAGT

"Gjennom sin preging av byrommet har graffitiaktørene utfordret de herskendes tanker om orden i tilværelsen, og samtidig stilt spørsmål om hvilke kulturelle uttrykk som skal tillegges verdi"¹²²

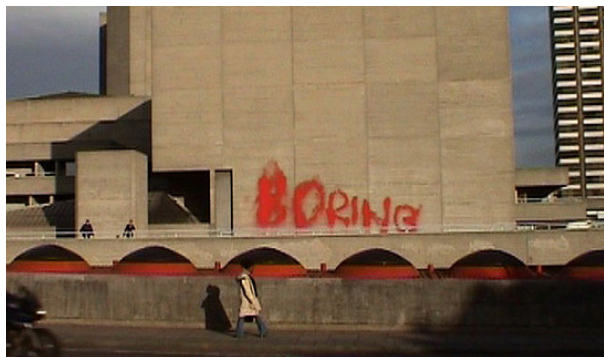
¹²¹ Bergen Tidene, Giskeødegård, T. (2008), Gatens parlament

¹²² Masteroppgave, Klingenberg, T. (1998), Graffiti – kunst og vandalisme: en kultursosiologisk tilnærming til hiphop graffiti, s. 66

FUNFACT

Banksy gjorde et prakt eksempel på at gatekunst kan kommentere arkitekturen da han malte "boring" i store, røde bokstaver over en moderne arkitektonisk fasade som tilhørte The National Film Theatre i London. Mange vil nok se på dette verket som hærverk, men dette verket kan også få forbipasserende til å undres hvorfor det ble skrevet "boring". Med stor sannsynlighet ville nok Banksy poengtere at denne veggen er en overdimensjonert lukket betongvegg. Uavhengig om det er store eller små vegger, har gatekunst en mulighet til å påvirke vår oppfatning og vår måte å utnytte et offentlig rom.

Den som får et nytt syn på det offentlige rommet gjennom gatekunsten, kan også begynne å oppdage andre ting, som oppdagelsen av kunst i det offentlige rom som ikke er tiltenkt å være kunst. Det kan være at en passerer en oppslagstavle som består av flere forskjellige lag med plakater som ulike mennesker har hengt opp, og som over tid kan gi en oppmerksom person et kunstverk, slik som f.eks. tavlen nederst på siden. Hverdagsmiljøet er fullt av vakre ting som vi vanligvis overser/ikke legger merke til. Andre ganger kan det være små detaljer som er laget på bakken, f.eks. avtrykk av et blad som har ligget der lenge.

Når kunstneriske uttrykk fanger vår oppmerksomhet, dras vi ut av hverdagen. Det offentlige rommet, som vi normalt sett beveger oss noenlunde uoppmerksomt gjennom for å komme oss fra A til B, blir en plass for utforskning. Dette gjelder ikke bare gatekunst, men gatekunst kan få i gang ens oppmerksomhet slik at man begynner å legge merke til detaljer i hverdagslivet. Til sammen er det disse detaljene som til slutt utgjør

Oppslagstavle - Bergen

helheten/det store bildet av “de faktiske omgivelsene” som er rundt oss. Med dette perspektivet kan gatekunstens bakgrunnsstøy få en ny betydning. Gatekunst kan føre til at man begynner å oppdage hverdagsmiljøet som en plass å utforske. Den kan gjøre en oppmerksom på evnen til å utforske og oppdage. Man kan bli oppmerksom på en side av byen som blir helt ny for en. Sammen med annen offentlig kunst kan gatekunst lede til et mer kritisk syn på det offentlige rommet, men også til oppdagelsen av hverdagens detaljer. Med tiden kan man bli obs på kunst i det offentlige rom som man tidligere ikke enset. Martyn Reed mener han ser verden på en helt ny måte, etter å ha jobbet så lenge med gatekunst og graffiti. “Det er som om jeg mentalt kan manipulere bort bygninger, mennesker og parker og bare se potensialet i disse flytende lerretene og blanke flatene.”¹²³

GODT SAGT

“The way I look at the landscape is forever changed because of street art.”

- Shepard Fairey

For den kjente norske gatekunstneren Dolk er hoveddrivkraften hans at han ser barn og gamle folk le av sjablongene hans. Det mener han gjør det verdt all den tiden det tar å skjære ut sjablongene. ARGUS, en sjablongkunstner fra Bergen, har følgende motivasjon:

“For min del handler det om å treffe folk og kommunisere med folk, og gjøre noen endringer, gi dem noen opplevelser, noe nytt - spesielt dem som ikke går på gallerier. Skape et smil, noen tanker, litt friksjon, noen som begynner å tenke, får en opplevelse, noe å respondere på og noe som setter i gang noe, samt skape reaksjoner som gir folk noe. De fleste som jeg snakker med liker det, setter pris på det og blir glad av å se det. Så tenker jeg at de som blir frustrert og ergerlige over det, da har de likevel en respons på noe, de

¹²³ Tidsskrift, Gatemagasinet Asphalt Rogaland, Høiland, K. (2012), Nuart-sjefen Martyn Reed - Fra pøbelstreker til gatekunst, s.40

føler noe og blir vekket opp av det på gangvei som gjerne er en hjernedød passasje fra A til B i en by der man er så distansert fra alt og alle, at ingen reagerer på noe lenger, men å skape noen små reaksjoner hos noen, det liker jeg å tenke at jeg får til og det gir meg i tillegg noe.”¹²⁴

FUNFACT

I dag ser man at attraktiv gatekunst som er laget med ettertanke, kun vil skape en bedre atmosfære i et nabolag. Det har til og med skjedd at boligpriser i et område har gått opp på grunn av gatekunst som har gjort området mer attraktivt og populært. Den populære gatekunstneren Banksy deler i sin siste bok “Cut It Out” et brev han fikk tilsendt fra en beboer i et av nabolagene han maler i. Her skriver han følgende:

“My brother and me were born here and have lived here all our lives but these days so many yuppies and students are moving here neither of us can afford to buy a house where we grew up anymore. Your graffiti are undoubtably part of what makes these wankers think our area is cool. You’re obviously not from round here and after youve driven up the house prices youll probably just move on. Do us all a favour and go do your stuff somewhere else like Brixton. Daniel”¹²⁵

Fageksperters synspunkter

Jeg stilte spørsmålet om hvilken innsikt man tror en gatekunstner sitter inne med som kan være med å si noe relevant om byen og byutvikling. Jordan Seiler svarte at graffitimalere og gatekunstnere får et helt annet forhold til byen enn folk flest. Kunsten deres gir dem en personlig relasjon til byen. De etterlater seg en liten bit av seg selv gjennom kunsten, noe som automatisk knytter dem sterkere til byen og gir dem en annen følelse av tilhørighet enn det folk flest har. Jordan Seiler, som selv driver som gatekunstner, innrømmer at han bryr seg

¹²⁴ Video, NRK P3 (2012), Serie om gatekunst og graffiti

¹²⁵ Banksy (2004), Cut it out, s. 8

mye om hvordan hans by virker, hvem den tjener og hva den gjør med innbyggerne der. Han sammenligner tilknytningsforholdet som en gatekunstner har til byen, med en aksjemeglers forhold til byen. Å merke det offentlige rom gir kunstneren en enestående kontakt med det rommet som er merket, en kontakt som både er fysisk og psykologisk. «It is a way of taking ownership. Every street artist is like a local shop owner, invested wholeheartedly in the city they live in.»¹²⁶

På spørsmål om hva intervjuobjektene synes om gatekunst, svarte Kristin Guldberg at det “er spennende fordi det når publikum direkte”, og fordi det “skaper en dialog med mottaker.” Dette mener hun fungerer som en tankevekker som kan skape refleksjon, latter, sinne eller glede. “Det er overraskelsesmomentet og det uventede som er det mest spennende med gatekunst. I mitt møte med gatekunstnere slår det meg at de har en stor kjærlighet til byrommet og til menneskene som bruker byrommet.”¹²⁷ Anne Merete Skogland er enig i at “gatekunst er spennende som visuelt uttrykk”, men også

som ytringsform.¹²⁸ Bo Krister Wallström ser gatekunst som “en berettiget ytring som er viktig i et offentlig rom.”¹²⁹

Jeg stilte spørsmålet om hvordan intervjuobjektene trodde gatekunst vil utvikle seg om 10-20-30 år. Kristin Guldberg svarte at hun tror fenomenet vil fortsette å vokse og bli stadig mer populært. Hun ser også en viss mulighet for at det kan bli “mer og mer stuerent”. Dersom det blir en større aksept for gatekunst, uttrykker hun en nysgjerrighet på hva som da vil skje med uttrykkene. “Kanskje dukker det da opp nye uttrykksformer som er mer ekstreme og som bryter med det etablerte? Kanskje vil en del utøvere miste fasinasjonen dersom det blir mainstream å drive med gatekunst?”¹³⁰ Bloggeren RJ Rushmore tror utviklingen med bruk av internett for å utforske ny gatekunst, vil fortsette å skyte fart. “Street art is about putting art where people’s eyeballs are, and now our eyes are on our screens.” Han tror det vil komme flere festivaler som Nuart. Selv om han er usikker på hvor gatekunst befinner seg langt frem i tid, er han overbevist om

126 Vedlegg 1: Intervjuguide, 10.a

127 Ibid, 16.a

128 Ibid, 16.b

129 Ibid, 16.c

130 Ibid, 14.c

LOOK MU
WALLS LE

følgende: “there will always be a 13-year-old kid with a stencil and a can of spray paint ready to go out painting.”¹³¹

5.2 Kunst som virkemiddel

Lovlig gatekunst blir noen steder brukt for å bedre fasaden og skape positiv oppmerksomhet omkring glemte og forfalne bydeler. Det som skjedde i New Brunswick, er et godt eksempel på dette. En lang murvegg i et skummelt område ble utsatt for mye ulovlig tagging. Men etter at den ble åpnet for graffiti og gatekunst, ble området forvandlet til et møtested mellom kunstnere og et sted kunstinteresserte oppsøkte.¹³²

GODT SAGT

“Street art is a response to experiencing public spaces as being implicitly, structurally, forms of advertising, embodying the codes for socialization in the political economy. In attempts to maximize the commercial appeal of city centers, many cities have government sponsored urban projects that turn urban zones into theme parks with carefully

¹³¹ Ibid, 14.b

¹³² Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015, Bergen Kommune (2011), Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen,, s. 30

controlled visual information necessary for sustaining a tourist simulacrum.”¹³³

Ideen om å søke transformasjonsmuligheter på en kunstnerisk og kreativ måte var noe fotografen JR også så verdien av. “Makten” han hadde til å kommunisere budskap av betydning, ble viktig for JR, og i 2007 gjorde han et prosjekt kalt “Face 2 Face”. I dette prosjektet tok han store portrett av både israelere og palestinere og limte dem rundt i åtte palestinske og israelske byer, på begge sider av sikkerhetsveggen som skiller byene. Poenget hans var å blande ansikter inn i konflikten som pågår og peke på likheten. Ingen av partene kunne svare på om ansiktet som hang på deres vegg, var en person fra palestinsk område eller fra Israel.¹³⁴

¹³³ Irvine, M. (2012), *The Work on the Street: Street Art and Visual Culture*, s. 21

¹³⁴ Artikkel, Shay, C. (2011), JR – The 2011 TED Prize Winner

I 2008 gjorde han et lignende prosjekt kalt "Women are Heroes". Dette prosjektet handlet om å gi verdighet til undertrykte kvinner. JR brukte portrettbilder av lokale undertrykte kvinner og ønsket å kommunisere deres verdighet gjennom å forstørre deres ansikt og dekke hele husvegger, tak, togvogner, osv. med bildene. Alle kvinnene i prosjektet hadde triste historier som på denne måten kunne komme opp og frem i dagslyset for at nye folk kan tolke dem i lys av sine egne personlige erfaringer. Prosjektet ble filmatisert og gjorde stor suksess på Cannes Film Festival med stående applaus. Siden dette prosjektet har han hatt to andre prosjekter som også søker å få tilskuerne til å få øynene opp for tidsaktuelle og interessante spørsmål gjennom gatekunsten hans.¹³⁵

135 Artikkel, Shay, C. (2011), JR – The 2011 TED Prize Winner

JR reiser spørsmål og skaper gjennomgripende gatekunst som sprer seg uoppfordret på bygninger i den parisiske slummen, på vegger i Midtøsten, på ødelagte broer i Afrika eller i Brasil. I 2011 vant JR TED¹³⁶-prisen. TED-prisen er en pris som blir gitt til aktører som har bidratt til å bekjempe fattigdom, konfrontere religiøs intoleranse, bedre global helse, takle barnets fedme, fremme utdanning og bidra med inspirerende kunst rundt om i verden.¹³⁷ JR's ønske er: "I wish for you to stand up for what you care about by participating in a global art project, and together we'll turn the world...INSIDE OUT."¹³⁸

Det er en utfordring å få til vellykkede lokale kunstprosjekter av denne typen, slik at det kan skape en følelse av eierskap og stolthet knyttet til et sted. Det kan også føre til opprettelsen av landemerker og distinkte kjennetegn i det urbane landskapet og en

136 TED står for Technology, Entertainment, Design. Det startet i 1984 som en konferanse som samlet sammen folk fra disse tre verdener. Siden da har dens omfang stadig blitt bredere.

137 Artikkel, Shay, C. (2011), JR – The 2011 TED Prize Winner

138 Ibid

økende bruk av det offentlige rommet.¹³⁹

FUNFACT

Farger øker merkegjennkjennelse med 80 %.
Bruk av farger kan også være en nøkkel til å transformere en by. "Fargegata" i Øvre Holmegate i Stavanger har gjort suksess med å male alle husene i sprelske og friske farger. Gaten blir i dag frontet som et av de mest populære stedene Stavanger har å by på.

Fageksperters synspunkter

RJ Rushmore er overbevist om at gatekunst bør benyttes inn i turisme, byutvikling og

¹³⁹ Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015, Bergen Kommune (2011), Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen, s. 30

kulturpolitikken fordi det fungerer. Han viser til eksempler fra Shoreditch i London og Wynwood i Miami, hvor gatekunsten har tiltrukket seg mange turister som igjen har tilført disse byene gode penger.¹⁴⁰ Jordan Seiler er enig, og viser til hvordan San Paolo har blitt et utendørs galleri etter at gatekunstnere har utfoldet seg i byen. Han peker på det faktum at kunst er kultur og at turister ønsker å oppleve kultur når man er ute og reiser.¹⁴¹ Bo Krister Wallström synes derimot at "alle kunstnere skal passe seg for å bli nyttige idioter i byutviklingsprosesser."¹⁴²

FUNFACT

Banksy har nylig publisert noen nye bilder på sin webside.¹⁴³ Her er to av mine favoritter:

¹⁴⁰ Vedlegg 1: Intervjuguide, 11.b

¹⁴¹ Ibid, 11.a

¹⁴² Ibid, 11.d

¹⁴³ Artikkel, The Dropkings (2012), Banksy Paintings

Jordan Seiler (US) bruker reklametaavler til å sette opp kunsten sin - Nuart 2012

Reklametaavler fra samme plass som bildet ovenfor - Stavanger

5.3 Kampen om nulltoleranse: Er gatekunst hærverk eller kunst?

Organisasjonen KORO (kunst i offentlig rom) beskriver kunst som "et uttrykk for menneskelig kreativitet og skaperevne. I kunsten bearbeides virkeligheten til uttrykk som kan gi nye opplevelser, ny forståelse og ny innsikt. Å produsere kunst for offentlige rom er uttrykk for en demokratisk tanke som hevder alles rett til å oppleve kunst."

Synet på graffiti og gatekunst kan imidlertid være vidt forskjellig. Noen mener gatekunst skitner til bygninger og er stygt, mens andre mener det har en verdi ut fra tekniske ferdigheter og estetisk kvalitet. Mye av det er godt utført og har allerede blitt en del av bybildet i flere byer, mens andre verk er direkte ødeleggende og anses som hærverk. De sistnevnte tilfellene blir sett på som et uttrykk for forfall og forslumming og brukes gjerne som argument for nulltoleranse og kriminalisering av utøvere.¹⁴⁴

GODT SAGT

"Ingen former for gatekunst tar stilling til om det er snillere å gjøre det der enn der, det handler om hvor det passer og hvor man blir sett. Der motivet burde blitt oppført i henhold til kunstneren."¹⁴⁵

- Martin Berdahl Amundsen - Kontur Forlag

I juridisk forstand defineres hærverk i tråd med straffelovens § 291 "skadeverk", eller § 292 "grovt skadeverk". I § 291 heter det: "For skadeverk straffes den som rettsstridig ødelegger, skader, gjør ubrukelig eller forspiller en gjenstand som helt eller delvis tilhører en annen."¹⁴⁶ Dette innebærer store utgifter for fellesskapet.

The American Heritage Dictionary beskriver kunst som "bevisst produksjon eller arrangement av lyder, farger, former, bevegelser eller andre elementer på en måte som påvirker følelsen av skjønnhet, spesielt produksjon av det vakre i en grafisk eller plastisk medium." Omfanget av kunst er virkelig uten grenser, og kan ikke være begrenset til en objektiv uttalelse. Kunst betyr ofte forskjellige ting for forskjellige mennesker.¹⁴⁷ Akkurat som at kunstbegrepet er vidt og mange snakker om god og dårlig kunst, slik kan man si det samme om gatekunst. Det finnes mange utøvere, og det finnes både kunstnere og de som bedriver hærverk.¹⁴⁸

FUNFACT

Kunst på en arbeidsplass kan i høy grad bidra til å skape trivsel og samhørighet, grunnlag for diskusjon og engasjement, samt bidra til inspirerende omgivelser for de ansatte. Norske og internasjonale bedrifter benytter seg i økende grad av utsmykking som intern miljøskapning og ekstern profilering av bedriften.¹⁴⁹ På samme måte som det påvirker en arbeidsplass, vil kunst i det offentlige rom kunne gjøre det samme. Sprayboks.no er en bedrift som tilbyr bedrifter og nye bygg graffiti og gatekunst på både lerret, vegger og annet interiør/eksteriør.

En stor del av gatekunsten blir satt opp ulovlig. Når motivene ofte er kritiske mot samfunnet, blir dette forsterket ved at de blir satt opp mot gjeldende lover – som en form for aktivisme. Det er ulike syn på dette. I 1982 la Dr. Q. Wilson og Dr. George Kelling fram en teori som kalles "The Broken Window Theory"¹⁵⁰. Det dreier seg om at der det er en form for uorden (f.eks. et knust vindu), blir det snart verre. Det kan føre til hærverk, vold

¹⁴⁴ Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015: Bergen Kommune (2011), Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen, s. 22

¹⁴⁵ Video, NRK P3 (2012), Serie om gatekunst og graffiti

¹⁴⁶ Lovdata (1951), Straffeloven §291 og §292

¹⁴⁷ Freight train graffiti, Roger Gastman, Darin Rowland, Ian Sattler, Thames & Hudson, 2006 s. 7 - oversatt av forfatter

¹⁴⁸ Artikkel, Folden Gjendem, C. (2008), Gatekunst til folket

¹⁴⁹ Artikkel, Superlux (2011), Bedriftkunst og utsmykking: Hva gjør kunst med arbeidsplassen

¹⁵⁰ Artikkel, EW/KCE (2010), What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art – Part 1

og narkotika og gi en slags "snøballeffekt". Det var mange som trakk paralleller til graffiti og gatekunst da denne teorien ble publisert. Påstanden var at det kunne skape en negativ effekt for nabolaget.¹⁵¹

FUNFACT:

Fører graffiti til kriminalitet? Det er gjort undersøkelser i Skandinavia som tyder på at dette ikke er tilfelle. Professor Staffan Jacobsons studier av graffitimalere konkluderer med at den typiske maleren hadde samme gjennomsnittskarakter som andre i samme årskullet, men i kunst var gjennomsnittskarakterene signifikant høyere. Det var flere av malerne som også hadde foreldre i kreative yrker. Malerne brukte fritiden i stor grad til å sitte hjemme og lage skisser eller å være med venner. Det var ingen av de undersøkte som hadde vært fengslet eller blitt dømt for alvorlig kriminalitet. Hvis det var snakk om lovbrudd, var dette knyttet til ulovlig utført graffiti.¹⁵²

I Oslo har politikerne privatisert det offentlige rom hva angår visuell kommunikasjon med reklametårn, billboards og det aller nyeste – videoreklamer på Ruters t-banenett. Oslo

¹⁵¹ Artikkel, Thorstvedt, A. (2012), En artikkel om utviklingen og mangfoldet i Stavangers gatekunstscene, s. 3
¹⁵² Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015, Bergen Kommune (2011), Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen, s. 22

byråd innførte nulltolleranse for graffiti i 1994, hvor det ble utarbeidet en 10-punkts strategi for å stoppe graffiti.¹⁵³ Denne planen kan grovt sett oppsummeres i tre hovedpunkter:

- Alle former for graffiti er ulovlig.
- Kurs, opplæring og andre initiativ som oppfordrer til graffiti, for eksempel lovlige vegger, skal ikke forekomme i kommunale virksomheter. Om slike initiativ oppdages, risikerer virksomheten å miste kommunal pengestøtte og, i verste fall, bli nedlagt.
- All graffiti skal anmeldes til politiet innen 48 timer.¹⁵⁴

Nulltolleranse startet for å få bukt med ulovlig oppførte kunstverk. Men etter hvert begynte det å spre seg til selve kunstformen. Det ble en slags neddyssing av at kunstformen finnes. Monopolet opprettholdes ved å slå hardt ned på uautoriserte uttrykk. Ikke engang lovlige kunstnervegger ønskes velkommen, til tross for mangel på atelier.¹⁵⁵ Oslo og Kristiansand fremheves som byer som har hatt suksess med nulltoleranse for graffiti, i betydningen av at taggingen er redusert. På tross av nulltoleranse i Oslo er det likevel ikke en bydel i Oslo der graffiti ikke eksisterer,

¹⁵³ Lov, 10 punkts strategi mot tagging og graffiti
¹⁵⁴ Masteroppgave, Weider, J., M. (2010), Hærverk og kunstverk - en diskursanalyse av taggedebatten i Oslo
¹⁵⁵ Artikkel, Gjengaar, V. (2012), Hvor går streken?

og Oslo er faktisk en by med mye graffiti i forhold til andre byer i Skandinavia som har nulltoleranse.

GODT SAGT

“Det er et klart skille mellom Oslo, Bergen og Stavanger, hvor Bergen og Stavanger aldri har praktisert en tydelig nulltoleranse. Da mener jeg en kriminalisering av alt rundt kunstformen. Når man ikke har en så bastant negativ mening ovenfor en kunstform på lik linje med slik Oslo har hatt, både i presse og fra ordensmaktene, så smitter det over på borgerne. Selv om noen har syntes at det var fint en gang i tiden, så har det blitt til at all det negative fokuset har resultert i at folk tenker at alt sammen er hærverk. Mens i Bergen så er det ikke den harde meningen. Her får folk lov til å gjøre graffiti og gatekunst lovlig på flere vegger og el-bokser. Dette fører til at hele kunstformen får en annen holdning innad og utad. På den måten kan man få dyrket frem en god scene for disse fenomenene.”¹⁵⁶

- Martin Berdahl Amundsen - Kontur Forlag

Spenningen om hvorvidt gatekunst er hærverk eller kunst har eksistert i Bergen også. Den verdenskjente gatekunstneren og bergensereren Dolk har flere ganger blitt jaget av politiet for sin aktivitet i det offentlige

rom. Samtidig er han blitt nominert til en pris i Nattogdags visuelle kategori, og et av hans arbeider ble rammet inn på kontoret til finans- og kulturbyråd Henning Warlø i rådhuset i Bergen. Til og med den tidligere ordføreren Herman Friele skaffet seg et lerret av seg selv i gangsterpositur, et motiv som skapte stor oppmerksomhet da det poppet ulovlig opp som sjabloner på vegger i Bergen. I dag får Dolk flere utsmykningsoppdrag rundt om i verden, og tidligere arbeider som han fikk sneket opp på vegger, fredes ved å dekke dem til med pleksiglass.

Dolk (NO) dekket av pleksiglass - Bergen - fra Google

156 Video, NRK P3 (2012), Serie om gatekunst og graffiti

Pøbel (NO) - Bergen

FUNFACT

Også i deler av England har gatekunst blitt så populært at myndighetene har vedtatt å verne om kunstverk av profesjonelle gatekunstnere. I stedet for å straffe gatekunstnerne, straffes heller personer som maler over gatekunstnerens verk. I Brighton i England ble to personer dømt for skadeverk til seks måneders betinget fengsel for å ha malt over en av Banksys kunstverk. Motivet forestilte to politimenn som kysser. Flere av kunstverkene til Banksy er derfor i dag beskyttet med plexiglass. I London får jernbaneansatte i tillegg opplæring i hvordan de skal gjenkjenne "en Banksy", slik at de ikke kommer i skade for å male over noen av verkene hans.

I Stockholm kan man se en nulltoleranse som er minst fem ganger så hard som den som praktiseres i Oslo. Stockholms nulltoleranse er basert på at en ikke vil tillate lovlige vegger noen steder. Om man ser på graffiti og/eller gatekunst som kunst eller ei, utgjør det ingen forskjell for Stor-Stockholms Lokaltrafik. Har aktøren ingen avtale med eieren av stedet man sprayer, er det hæverk. Da spiller det ingen rolle hvor vakkert det er.¹⁵⁷ Eieren av

¹⁵⁷ Blogginlegg, Eric (2012), Gatukunst

Diverse gatekunst - Bergen

skap eller annen veggoverflate må rydde opp innen 24 timer etter at den er oppdaget. Denne ordningen har resultert i at det ryddes opp for rundt 200 millioner årlig.¹⁵⁸ I det siste året har det blitt mulig å sette opp plakater lovlig på noen av de elektriske skapene i Stockholm sentrum. Byens graffitipolitikk utmerker seg likevel som en av verdens hardeste, og alle hovedstedene i Europa utenom Stockholm og Minsk har lovlige vegger i dag.¹⁵⁹

FUNFACT

Den svenske avisen "Dagens Nyheter" gjorde tidligere i høst en meningsmåling om Stockholm tar for hardt i mot graffitimalere. Av 8062 stemmer svarte 57 % at "Nja, de borde få måla på utvalde ställen", 9 % "Ja, de borde få måla överallt" og 34 % svarte "Nej, graffiti är skadegörelse".¹⁶⁰

Fageksperters synspunkter

Bo Krister Wallström peker på at det er kunst når noe har kunstneriske kvaliteter. Kvalitetskriterier er derimot en stor diskusjon og gir et tolkningsrom som er avhengig av

¹⁵⁸ Dagens Nyheter, Lindahl Persson, J. (2012),

Nolltolerans mot gatukunst skapar passiva medborgare

¹⁵⁹ Tidsskrift, Paletten, Dybwad Torstensen, M. (2012), Noll Tolerans, s.39

¹⁶⁰ Facebookside, Art of The Streets (2008) - <https://www.facebook.com/artofthestreets>

den som tar definisjonsmakten. Uavhengig om det er kunst eller hærverk mener han at graffitimalere og gatekunstnere bør få lov til å utfolde seg på plasser som ikke blir brukt, de som i utgangspunktet er ikke-steder. I tillegg bør de få plasser som er likeverdige med dem som reklamen får. Han ser også verdien i en kompetanseheving gjennom undervisning fra dem som kan faget. Det kan vise hvordan graffiti og gatekunsthistorien er knyttet til vår sosiale kultur- og kunsthistorie.¹⁶¹

RJ Rushmore mener at gatekunst er både kunst og hærverk, at de to ikke motsier hverandre, men at det er vi som har dannet en forestilling om at hærverk alltid er en dum ting. Han mener at om du tar et gatekunstverk som defineres som hærverk, vil det bli sett på som kunst om man overfører dette til et hvilket som helst lerret. Derav trekker han slutningen om at all gatekunst som befinner seg utenfor lovlige vegger, alltid vil kunne defineres som både kunst og hærverk.¹⁶² Anne Merete Skogland er begeistret for den lovlige utførelsen av gatekunsten, hvor kunstnere får tildelt vegger, men har nulltoleranse for dem som umotivert sprayer rundt i byrommet. "Den virker umotivert og preges av manglende respekt

for omgivelsene".¹⁶³

Gatekunst er en subkultur. Jeg stilte spørsmålet om hvilke premisser man skal tillate denne kulturen å utfolde seg i, om det i det hele tatt skal settes premisser. RJ Rushmore svarte at gatekunst i stor grad handler om å tøyse grenser, og at det blir feil å binde kulturen på den ene eller andre måten. Han minner også om det faktum at røttene til gatekunst i stor grad handler om å være en stemme for den stemmeløse, og en måte for kunstnere som ikke har et publikum, til å nå et publikum.¹⁶⁴

Jordan Seiler svarte følgende: "Should we entertain a more open public space use strategy or should we retain the current private property boundaries which allow private property owners to dictate what we see in our visual environment? Which usually ends up being advertising because that is the only visual system which will pay them. This is a legitimate question which is only being asked because of the challenge street art subculture has posed to the dominant culture."¹⁶⁵

161 Vedlegg 1: Intervjuguide, 12.e, 7.f

162 Ibid, 12.b

163 Ibid, 12.d, 7.e

164 Ibid, 2.b

165 Ibid, 2.a

Diverse gatekunst - Bergen

Kristi Guldberg tror det er "vanskelig å planlegge for uorden, men tror man kan legge til rette for at kunstnere får lov å konsentrere seg om kunsten. Dersom folk skal være redde for å bli bøtelagt eller fengslet for det de driver med, er det vanskelig å skulle praktisere som kunstner. Det er viktig at det ikke legges stramme rammer rundt kunstformen, men at man, der det er mulig, prøver å legge til rette for at folk kan uttrykke seg gjennom gatekunst. Samtidig har man som byplanlegger ansvar for å ivareta alles interesser, og det er viktig at man ikke tramper over grenser for privat eiendomsrett. Kanskje skal man fokusere mer på kommunale og offentlige bygg som arenaer for gatekunst, og så kan man etter hvert se om interessen øker også hos eiere av næringsbygg og private bygårder o.l."¹⁶⁶

Guldberg mener også at det ikke nytter å snu ryggen til fenomenene, fordi de er "så store og voksende". Hun er mot nulltoleranse, fordi "det strider mot demokratiske prinsipper å skulle kneble en kreativ uttrykksform", og mener "det er galt å kriminalisere mennesker fordi de finner alternative kreative utløp". "Ser man for eksempel på skating", var det forbudt helt frem til 1989, "mens det i dag hylles som en god form for fysisk aktivitet for unge mennesker som ellers ofte er passive. Man tilrettelegger nå i stor skala for at ungdom skal ha steder å skate." På samme måte tenker hun at "det vil være gunstig

for unge kreative mennesker å få dyrke sin lidenskap for å uttrykke seg gjennom maling og spraybokser, stickers, paste-ups osv." Hun ser at det vil være vanskelig å skulle tillate alt, men "man bør stimulere til mangfold og kreativitet også på dette feltet."¹⁶⁷

RJ Rushmore drar også en sammenlikning mellom skatere og graffiti og gatekunst, hvor han mener at de ser på byen og dens funksjon på en annerledes måte enn folk flest. De har en kunnskap som urbane planleggere oftere bør lytte til. Gatekunstnere klarer å tilføre overraskelser i bymiljøet, et planleggingselement som en vanlig byplanlegger ikke har særlig fokus på.¹⁶⁸ Kristin Guldberg er enig og mener at disse kunstnerne kjenner byen og byrommet bedre enn andre. "De ser steder på en annen måte, og de ser folks bruk av byen på en annen måte. Jeg tror byplanleggere har noe å lære av gatekunstnere i å analysere hvordan byen faktisk blir brukt. De kan også påvirke byrommet på en slik måte at nye steder får nytt liv og blir mer interessante."¹⁶⁹

Anne Merete Skogland ser verdien i gatekunstnerens evne til å observere byen på en unik måte. "En gatekunstner kommuniserer med omgivelsene og lar seg inspirere av omgivelsene. Deres uttrykk bidrar til å skape oppmerksomhet om stedet og bygningen. Jeg opplever på mange måter at en gatekunstner driver en form for visuell

¹⁶⁶ Ibid, 15.d

¹⁶⁷ Ibid, 6.c

¹⁶⁸ Ibid, 10.b

¹⁶⁹ Ibid, 10.c

Diverse gatekunst - Bergen

kommunikasjon med omgivelsene.”¹⁷⁰ Bo Krister Wallström mener at gatekunst inngår naturlig i en byutvikling, da det er en urban samtidskunstform. Han påpeker verdien gatekunst har i at den kommuniserer med de yngre innbyggerne, samt at kunstformen signaliserer “at det offentlige rommet som” et allment rom “fortsatt er viktig for å opprettholde det offentlige rommet offentlig.”¹⁷¹

GODT SAGT

“Fengselsstraff for graffiti er opp til 6 år. To av kompisene mine sitter inne med opp til 2 år og dette er mer enn en vanlig straff for voldtekt! Hvor f**n ligger logikken?”¹⁷²
- Ukjent

5.4 Gevinster ved valg av en sammensatt løsning kontra nulltoleranse

Bergen er den første byen i Norge som har utarbeidet en egen handlingsplan for å tilrettelegge for graffiti og gatekunst. Denne planen er laget i samarbeid med kunstnerne selv. Gjennom en slik dialog ønsker Bergen å tilnærme seg en sammensatt løsning, hvor de har nulltoleranse på graffiti og gatekunst på offentlig- og privat eiendom, men som likevel bare fjernes ved bruk av skjønn i enkelte soner. Samtidig ønsker Bergen å tilrettelegge

for flere lovlige vegger og å gjøre lovlig andre objekter i byrommet, samt øke den tekniske kompetansen gjennom workshops.

København førte lenge en nulltoleransepolitikk, men endret kurs til i stedet å arbeide frem en sammensatt tilnærming. I løpet av to år der de praktiserte nulltoleranse, økte den ulovlige graffitien med 56%. De konkluderte med at uttrykket også ble kvalitativt forringet. Det ble flere tags og throw-ups og færre piecer. Dette stemmer overens med Høigårds funn i Oslo, der hun mener at kriminaliseringen av malerne har ført til en mer aggressiv stil, dårligere kvalitet på uttrykkene, og en tilspissing i konflikten mellom graffiti miljøet og politiet, sporveien og kommunen.¹⁷³

GODT SAGT

Det som skjer når det blir nulltoleranse, er at kunstneren ikke slutter, men at han må gjøre det på en annen måte. Dette kan føre til at i stedet for at kunstneren får lage kunst der hvor han ønsker med masse farger og figurer og slikt, så må det i stedet bli mindre og raskere ting. Kommunen har også bedt private huseiere om ikke å tillate kunstnere å utfolde seg lovlig på deres vegger. Da blir arbeidsforholdene til disse kunstnerne veldig innskrenket, og kunstformen vil utvikle seg deretter.”¹⁷⁴

- Martin Berdahl Amundsen – Kontur Forlag

¹⁷⁰ Ibid, 10.d

¹⁷¹ Ibid, 10.e

¹⁷² Video, Kim Fosse (2008), Forbudte farger - en dokumentar om graffiti i Stavanger

¹⁷³ Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015, Bergen Kommune (2011), Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen, s. 22

¹⁷⁴ Video, NRK P3 (2012), Serie om gatekunst og graffiti

Diverse gatekunst - Bergen

Devon Brewer gjorde i 1992 undersøkelser på hva som fungerte best av tradisjonell fjerning og sammensatt graffitibekjempelse. Han konkluderer med at metoder som ivaretar lovlig graffiti "have the potential to be cost-effective and provides writers with new opportunities."¹⁷⁵

Det finnes flere eksempler på at en graffitipolitikk basert på respekt og dialog fungerer veldig godt. I Sverige har man for eksempel gode erfaringer med graffitiskoler i kombinasjon med lovlige vegger, både i Uppsala og Norrköping. Her fremheves det som viktige suksesskriterier at tilbudene var godt planlagt og organisert, at malerne fikk stor innflytelse på opplegget, og at kommunepolitikerne møtte den lokale graffitikulturen med åpent sinn, kunnskap og dialog. I Helsingfors, hvor det tidligere var en streng nulltoleranse politikk, finnes det i dag flere lovlige vegger hvorav den lengste er en kilometer lang og ligger sentralt i byen. Et av argumentene som fikk deres nulltoleranse til å falle i 2008, var at man ikke kunne vise til at metoden fungerte.¹⁷⁶

Andre byer som fremheves som gode eksempler, er Brügge i Belgia, som er tildelt European Crime Prevention Award for sin håndtering av graffiti. Her har man praktisert en rask og effektiv fjerning av ulovlig graffiti, i kombinasjon med flere lovlige vegger og tilrettelegging av graffiti som visuelt uttrykk. Man omtaler her bevisst graffiti i positive

ordelag som kunst, ikke hærverk.¹⁷⁷

I Sydney og andre byer i Australia har man også hatt gode resultater med en sammensatt løsning. Her har man helt fra midten av 80-tallet valgt å fokusere på graffiti og gatekunst som en del av lokalmiljøtiltak rettet mot ungdom, en strategi som også oppmuntrer ungdom til å oppholde seg i distriktene, i stedet for å trekke inn til byene på jakt etter steder å få utløp for sin kreativitet. I disse prosjektene rettet man seg også direkte mot såkalt vanskelig ungdom som var i faresonen for å begå kriminelle handlinger. På grunn av tett oppfølging, opplæring og gode muligheter for lovlig utfoldelse er motivasjonen for å ty til ulovlige uttrykksformer mindre.¹⁷⁸

En annen fordel med lovlige vegger og ivaretagelse av graffiti og gatekunst som visuelt uttrykk er at man kan få økt kulturturnisme til området, dersom man kan vise til høy kvalitet på arbeidene. Det er også et positivt trekk med oppbygging av uformelle nettverk rundt de lovlige veggene, der etablerte kunstnere deler erfaring og ferdigheter med mer uerfarne utøvere. Slik får ungdom øynene opp for at graffiti kan være mer enn bare enkel tagging.¹⁷⁹

Erfaringsmessig vet man at graffiti og gatekunst er viktige inngangsporter for en videre karriere innen kreative yrker som illustrasjon, grafisk design, tegneserie, arkitektur og så videre. Synliggjøring vil i

¹⁷⁵ Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015, Bergen Kommune (2011), Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen, s. 22

¹⁷⁶ Tidsskrift, Paletten, Dybwad Torstensen, M. (2012), Noll Tolerans, s.39 - oversatt av forfatter

¹⁷⁷ Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015, Bergen Kommune (2011), Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen, s. 22

¹⁷⁸ Ibid, s. 22

¹⁷⁹ Ibid, s. 22

hovedsak finne sted på tre ulike arenaer: Lovlige vegger og objekter i byrommet, utsmykningsoppdrag og gallerier.¹⁸⁰

GODT SAGT

“Det er mange som har lyst til å drive med graffiti lovlig. Det synes jeg de skal få lov til, fordi det ikke koster kommunen en krone å bestemme seg for at en vegg skal bli lovlig.”¹⁸¹

Halvor Harsem - Blogger/graffitimaler

“Lovlige graffiti vegger er viktig. For unge tror jeg det er viktig at de får komme og se vegger hvor de har laget store velkomponerte piecer. Da får de rollemodeller og noe å se opp til. Jeg tror at det kan få dem bort fra taggingen og over til noe som er mer produktivt og flott å se på.”¹⁸²

- Kim Stokke - Profesjonell graffitimaler

“Har man lovlige vegger, så holder folk seg rundt der og maler mer kvalitet. Ellers så blir det bare å gå rundt å tagge fritt.”¹⁸³

- Anonym graffitimaler

Fageksperters synspunkter

Gatekunst er i følge flertallet av den norske befolkning mer likt enn graffiti. På spørsmål om man bør kunne tillate gatekunst og ha nulltoleranse på graffiti, syntes ingen av intervjuobjektene at det var en god plan. Bo Krister Wallström mener at et slikt tiltak ville vært “helt uakseptabelt og historieløst.”¹⁸⁴ RJ Rushmore er enig og mener at en slik tilnærming ikke gir noen mening. Graffiti og

gatekunst har intet svart-hvitt skille. Men han har observert at flere byer som praktiserer nulltoleranse, velger å male over graffiti før de tar gatekunst, da de som fjerner, har begrenset med ressurser. Han konstaterer at ingen byer som påstår at de har nulltoleranse for graffiti, greier å praktisere det fullt ut.¹⁸⁵

Kristi Guldberg svarte følgende: “For meg er det vanskelig å skulle skille det ene fra det andre, fordi det er så mange grensetilfeller. Mange gatekunstnere bruker elementer fra graffiti og omvendt. Mange graffitiartister blander i dag sjablong og tradisjonell bokstavgraffiti. Jeg mener også det er dobbeltmoralsk å skulle tillate det ene og så kriminalisere det andre. De fleste gatekunstnere har startet som taggere, og mange gatekunstnere tagger fortsatt selv om de driver med andre uttrykk. Man lager også problemer for seg selv som byråkrat om estetikk skal være kriteriet for hva som er lov og hva som ikke er det. Her handler det om smak og behag. Det noen liker er sett på som stygt av andre. Kunst er heller ikke ment å være pent eller behagelig. Man vil få problemer med å dra grenseganger om man begir seg inn på en politikk der sjangerdefinisjon står i sentrum. Skal man da tillate sjablong men ikke geriljastrikk eller paste-ups, skal man tillate at folk maler portretter, men ikke tillate intervensjoner. Det blir vanskelig å bare tillate det som er mest populært, og det gjør kunstformen tannløs og uinteressant. Skal det være et poeng å tillate gatekunst, må man tørre å la alt mulig slippe til – også det man selv kanskje ikke umiddelbart setter pris på. Slik er det jo også i den etablerte kunsten. Damien

¹⁸⁰ Ibid, s. 26

¹⁸¹ Video, NRK P3 (2012), Serie om gatekunst og graffiti

¹⁸² Video, Kim Fosse (2008), Forbudte farger - en dokumentar om graffiti i Stavanger

¹⁸³ Ibid

¹⁸⁴ Vedlegg 1: Intervjuguide, 9.e

¹⁸⁵ Ibid, 9.b

Hirst sine dyr på formaldehyd er vel neppe likt av folk flest i den forstand at de vil ha et av hans verk i stuen, men det gjør han ikke mindre anerkjent i kunstverden. Skulle man sette popularitet som krav for hva som skal stimuleres av kulturpolitikken, ville man få en kjedelig, uinteressant og lite levende kunstarena. Jeg tror ingen tenker slik når det gjelder etablerte kunstformer, så hvorfor skulle det gjelde andre krav for gatekunsten?”

5.5 Gatekunst i Bergen

Som tidligere nevnt, har Bergen kommune valgt å lage en sammensatt løsning i møte med graffiti og gatekunst. I dokumentet som heter “Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen 2011-2015 – Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015” har de håndtert graffiti og gatekunst på en respektfull og god måte. De har igangsatt flere gode tiltak som har gitt gode resultater (se vedlegg 2). Byen gjenspeiler dens åpenhet for kunstformen, og man oppdager stadig nye graffiti- og gatekunstuttrykk i byen. I tillegg til vanlig graffiti og sjablongkunst har også klistermerker og plakater blitt en “stor greie” i Bergen. Byen har også tilrettelagt for at innbyggerne kan være med å dekorere el-boksene som står rundt i byrommet.

FUNFACT

Bergen kommunes plan for graffiti og gatekunst og Bergenshalvøens Kommunale Kraftselskap (BKK) har inngått et samarbeid om å gjøre byen enda litt mer fargerik, gjennom å stille 30 el-skap i Bergen sentrum til disposisjon for gatekunst og graffiti. Prosjektet kalles Elektrisk gatekunst og er ganske enkelt: lag en spennende skisse, få tildelt et eget el-skap, dekorer det, og la Bergens befolkning ta del i kunstverket det neste halvåret, før noen andre får dekorere el-skapet. Vilkår og regler for prosjektet er å finne på Bergen Kommune sine nettsider. Erfaringer fra lignende prosjekter verden over viser at el-skap som dekorerer med originale kunstverk reduserer uønsket tagging og skriblerier betraktelig.¹⁸⁶ Nederst på denne siden kan du se et utvalg av de fornyede skapene.

Bergen har i dag ni lovlige graffiti- og gatekunstvegger og nye er under oppføring. Interessen og begeistringen som disse uttrykkene vekker, har også kommet til uttrykk i flere ulike blogger som er dedikert til dokumentasjon av byens nye uttrykk: Mot veggen, GraffitiBergen, Skråblikk på Bergen (Facebook-gruppe), Streetart Bergen og så

¹⁸⁶ Artikkel, Bergen Kommune (2012), Elektrisk gatekunst

Diverse el-bokser - Bergen

videre. Både Bergens Arbeiderblad (BA) og Bergens Tidene (BT) har også egne nettsider dedikert til dokumentasjon av gatekunst, og det finnes egne googlekart med markering av hvor man kan finne god gatekunst i Bergen.

FUNFACT

BT sine lesere kunne i 2010 være med å stemme på kategorien "Bergens Beste gatekunst". Av de fem nominerte ble vinneren den kjente sjablongkunstneren Dolk, med hans kunstverk: "Hjertemannen" som du kan se nederst på s. 54.

5.6 Gatekunst i Stavanger

I Stavanger forholder myndighetene seg ganske passivt til graffiti og gatekunst. Nye store graffitipecer av spesielt "RBL" (slang for "rebel" = opprører), "MASK" og "THG" (slang for "thug" = kjeltring) dukker stadig opp rundt omkring i byen, uten at de blir malt over. Nuart har derimot for det meste fått lov til å uttrykke seg i Stavanger siden festivalen startet opp i 2001. Tou Scene har vært hovedbasen for Nuart festivalen siden den startet og er stasjonert i hjertet av Stavanger Øst. Tou Scene er en kunstfabrikk med kafé, konsertlokaler, gallerier, mm.. Østre bydel er pga. Nuart blitt den bydelen som har mest gatekunst i byen i dag, men gatekunst har i løpet av de siste årene også spredd seg

til flere andre plasser i Stavanger. Vedlegg 3 viser en oversikt over hvor 36 gatekunstverk fra Nuart i perioden 2006-2011 befinner seg.

I år er Nuart med som en del av den kulturelle skolesekken i Rogaland. Dette programmet er for totalt 3000 elever og gir undervisning om fenomenet gatekunst, samt guidet tur rundt i Stavanger Øst.¹⁸⁷ Martyn Reed, hjernen bak Nuart, åpnet i mai 2012 Stavangers første galleri dedikert til gatekunst midt i sentrum. Med unntak av Nuarts egne nettsider og facebook siden til Nuart, har Stavanger ingen andre blogger som er dedikert til gatekunst. Rogaland Kunstsenter har hatt diverse arrangement tilknyttet graffiti og gatekunst. Med noen få unntak er samtlige el-bokser i Stavanger dekorert med graffiti og/eller gatekunst, men det har aldri kommet noen uttalelse fra kommunen om at dette er lovlig.

¹⁸⁷ Tidsskrift, Gatemagasinet Asfalt Rogaland, Høiland, K. (2012), Nuart-sjefen Martyn Reed – Fra pøbelstreker til gatekunst, s.39

FUNFACT

Under Nuart 2010 fikk den tyske gatekunstneren EVOL lov til å gjøre el-boksene i Pedersgata om til miniatyr østkantblokker. Nedenfor kan du se et utvalg av disse. Det er ikke usannsynlig at det var dette prosjektet som vekket Bergen sin interesse for disse lerretene. Under samme Nuart tilførte den amerikanske gateartisten Dan Witz nye elementer til noen av skiltene i Stavanger. Ett av dem ble seende slik ut:

Geoparken er også en viktig park for graffiti og gatekunst i Stavanger. Geoparken er en eksperimentell og annerledes bypark som ble åpnet i 2008, og er en park som tester nye former for gjenbruk av både ideer, materialer og gjenstander fra petroleumsindustrien. Den er blitt et populært sted å være for ungdom og har tilrettelagt for aktiviteter som skating, dans, graffiti og sandvolleyball. Parken har Stavangers første og eneste lovlige graffiti vegg. Med denne 50 meter lange veggen skjøt debatten om graffiti og gatekunst fart i byen. Det har vært mangfoldige avisartikler på Geoparken, og de siste årene har det vært forsøkt å få bort den lovlige veggen. Nå skal snart hele parken avvikles, da hovedkonstruksjonene kun har en levetid på fem år.¹⁸⁸ På meningsmålingene som Rogalands Avis har gjort om man bør fjerne parken eller ikke, er det et klart flertall som ønsker å beholde parken. Noe som gjør at flere politikere reagerer, er at de som driver med graffiti og gatekunst, ikke har nøydt seg med å fylle opp den ene lovlige veggen - de har generelt bombardert hele parken.

¹⁸⁸ Rogalands Avis, Jacobsen, Ø. (2010), Snart slutt for Geoparken

EVOL (DE) - Nuart 2010

GODT SAGT

“Jeg som graffitiartist synes heller ikke at graffiti overalt er fint, men på en spesiell måte så hører det hjemme i bybildet, akkurat som reklameskilt og søppel. Det lever mennesker i byen og da må det være tegn på liv også.”¹⁸⁹

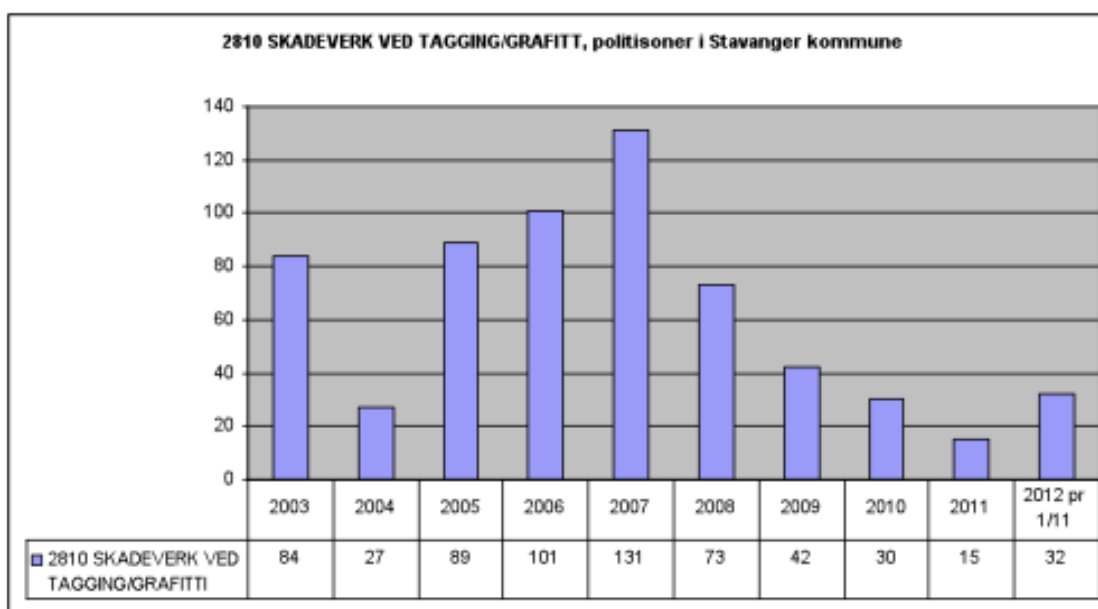
- Kim Stokke, Profesjonell graffitikunstner

Stavanger Arbeiderparti har på deres partiprogram for 2011-2015 et ønske om å “støtte skapende kunst i det offentlige rom, herunder se på muligheten til utforming i kombinasjon, som lekeapparater og områder for graffiti/gatekunst”. Mens andre partier,

som FRP, helst ser at lovlige vegger fjernes, samt at all ulovlig tagging og graffiti på offentlig eiendom fjernes av eierne innen 24 timer. RISA veivedlikehold bruker et årsverk på fjerning av graffiti og gatekunst i Stavanger og har ansvar for veivesenets objekter, samt fylkesveier og riksveier. Stavanger kommune fører ingen egen post på graffiti og kunne derfor ikke anslå verken tid eller penger som ble brukt på fjerning av dette, men de kunne meddele at det hadde vært 32 registrerte saker dette året (t.o.m. november).

Tabellen nedenfor viser antall anmeldelser registrert på skadeverk ved tagging/graffiti i Stavanger kommune.

¹⁸⁹ Video, Kim Fosse (2008), Forbudte farger - en dokumentar om graffiti i Stavanger

Politiet kommenterte tabellen som følger:
“Selv om det ser ut som om det var et stort problem i 2007, er det nok ikke sånn. Det handler litt om hvem som er fornærmet, og hvem som ønsker å anmelde forholdet.”

FUNFACT

Byrået Ren Reklame reklamerer i det offentlige. De benytter samme teknikk som sjablongkunstnerne, men har byttet ut spraybokser med vann. Stavanger kommune ga dem bot på grunn av at de ikke søkte om tillatelse. Paradoksalt skjedde dette rett etter at Nuart hadde jobbet med Stavanger som et eneste stort lerret med spraybokser og maling, til begeistring fra politikere, kommunen og innbyggerne. Ren Reklame ga følgende kommentar i Rogalands Avis¹⁹⁰:
“Å beskrive det vi gjør som forsøpling, synes vi er misvisende. Vårt konsept baserer seg på det stikk motsatte, og vårt mål er å tilby våre kunder en renere måte å kommunisere på. I vår produksjon benytter vi oss kun av rent vann og tilfører ingenting nytt, men fjerner trafikkstøv og annet skitt fra det offentlige rom. Det er så vidt oss bekjent ikke noen lovhjemmel som forbyr fjerning av skitt.”

FUNFACT

Vinnerne av tegnekonkurransen i anledning Stavanger Turistforenings 125-års jubileum i år fikk sine tegninger malt på veggen av graffitikunstner Kim Stokke.¹⁹¹ Samme kunstner dekorerte også en ny bil med graffiti under lanseringsfesten av den nye bilen “Beetle 2012” på Møller Bil Stavanger.¹⁹²

¹⁹⁰ Rogalands Avis, Wichne Pedersen, S. (2012), Må fjerne reklamevask

¹⁹¹ Artikkel, Skrudland, T. (2012), Tegnekonkurransen ble graffitikunst

¹⁹² Artikkel, Scan One (2012), The Perfect Picture from Møller Bil Stavanger's launchparty

FUNFACT

Bryne kommune har nedfelt til sammen 28 små gatekunstverk i bakken i sentrum, som skal vise vei gjennom natten på Bryne. Flere av disse er interaktive og lager lyd eller lyser når man går over dem.¹⁹³

FUNFACT

Comfort hotell i Stavanger åpnet i 2010 og har valgt å tematisere interiør og eksteriør med graffiti og gatekunst. På utsiden har de bl.a. dekorert store plantepotter med graffiti. Hotellet ble nylig kåret til Norges mest trendy hotell av Tripadvisor hvor det ble kommentert følgende:

“A refreshing difference to so many standard, bland hotels. If you're horrified by street art/modernity, this may not be the place for you.”¹⁹⁴

- JeSuisBenRob

¹⁹³ Aftenbladet, Sveen, G. (2012), Så ikke lyset, stjal gatekunst

¹⁹⁴ Artikkel, Trip Advisor (2012), Top 25 Trendiest Hotels in Norway

Fageksperters synspunkter

På spørsmål om hva som er en sunn balanse mellom orden og uorden i en by, refererte Jordan Seiler til et utsagn som Carlo McCormick hadde under Nuart PLUS. Der uttalte han at de farligste byene er de hvor det ikke eksisterer noen tegn til graffiti og/ eller gatekunst. Da tenker han ikke på fysisk fare, men kulturell fare. Han utfyller med følgende kommentarer: "Order is death and chaos is life affirming goodness. I would rather deal with the consequences of an unmitigated "free for all" than have to live in an antiseptic space."¹⁹⁵ Anne Merete Skogland mener at en by bør ha en "høy tolegrense for denne form for uttrykk, og heller rydde opp gang for gang."¹⁹⁶ Bo Krister Wallström mener at "så lenge vi har offentlige rom, så skal det legges til rette for at alle skal kunne benytte det uansett politisk, kunstnerisk, religiøs og kulturell bakgrunn. Hvis ikke dette er tilfelle, har vi ikke lengre et rom som kan kalles offentlig."¹⁹⁷

Tristan Manco tror planleggere er oppmerksomme på å tilrettelegge for en ballanse mellom orden og uorden i det offentlige rom. Han tror likevel at dette på mange måter hører sammen i en syklus. Bygninger som er forlatt og sett på som steder for uorden, er ofte trekkplaster for kunst og musikk. Et slikt sted kan videre bli så populært

at flere nye aktører ønsker å leie eller bygge i området rundt. Han viser til Tou Scene som et eksempel på en slik situasjon. Dette fører til at prisene i området stiger, noe som igjen kan føre til at artistene som startet syklusen, ikke lenger har råd til å bo der. Gatekunsten i Stavanger Øst har i dette eksemplet vært en brikke i å starte en gentrifiseringsprosess. "Once places become gentrified, then artists move on to the next cheap place to rent and thereby continuing the cycle." Tristan Manco ser også en annen trend innen offentlig planlegging, hvor han sikter til at flere planleggere av og til glemmer å planlegge for frie rom, hvor mennesker kan møtes. De fokuserer i større grad på plasser som genererer penger direkte. "It's human nature to need communal space - places that can be personal and perhaps a little disordered - so this approach to public space is one that encourages creativity over the corporate."¹⁹⁸

RJ Rushmore mener at byer bør planlegge for uorden så mye det lar seg gjøre. "Public spaces should be free spaces, not spaces with "do not walk on the grass signs" everywhere." Byer bør bli bedre på å tilrettelegge for overraskelser. "With that attitude, cities can embrace street art and graffiti, without co-opting it and dumbing it down."¹⁹⁹

Det er blandede meninger om hvorvidt man bør involvere myndighetene i tilretteleggingen for gatekunst. Jordan Seiler

¹⁹⁵ Vedlegg 1: Intervjuguide, 15.a, 7.a

¹⁹⁶ Ibid, 15.e

¹⁹⁷ Ibid, 15.f

¹⁹⁸ Ibid, 15.c

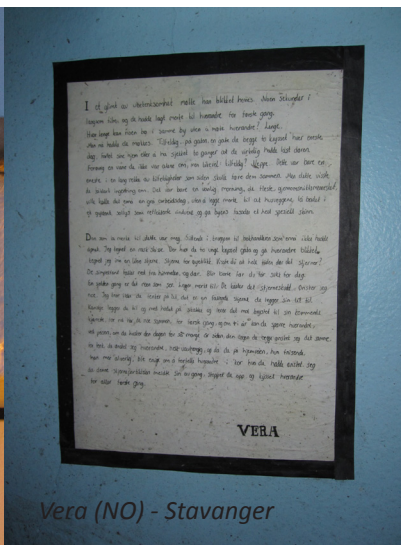
¹⁹⁹ Ibid, 15.b

David Choe & DVS1 (US) - Nuart 2011

Harry Gelb (DE) - Stavanger

Vera (NO) - Stavanger

Ukjent - Stavanger

Ukjent - Stavanger

Dotmasters (UK) - Nuart 2010

Dolk (NO) - Nuart 2006

Ukjent - Stavanger

Ukjent - Stavanger

Swoon (US), David Choe (US) & DVS1 (US) - Nuart 2009

mener at ved en slik tilnærming, vil man ta bort hjertet i gatekunsten, og man vil miste den innovative kvaliteten. Han mener derimot at byer bør ha et blindt øye for det hele og la det som skjer få skje. Det "lille" som skjer av direkte hærverk, er en liten pris å betale for den visuelle magien som graffiti og gatekunst produserer på det jevne.²⁰⁰ Anne Merete Skogland mener at det ikke er mulig å organisere graffiti og gatekunst, da dette som oftest er anarkistiske uttrykk eller slike som har til hensikt å provosere.²⁰¹ RJ Rushmore synes myndighetene bør involveres i å tilrettelegge for flere lovlige vegger.²⁰² Bo Krister Wallström er enig i dette og synes det er helt på sin plass at byer tilrettelegger for lovlige graffiti og gatekunst, for å "unngå å kriminalisere ungdommer som bare ønsker å uttrykke seg."²⁰³ RJ Rushmore er enig i dette, og mener at fengselstraff bør være helt utelukket for dem som driver med graffiti og gatekunst, fordi dette er ikke-voldelige aktører som kan bidra med noe positivt til byen. Jordan Seiler ser også verdien i å

200 Ibid, 6.a, 7.a

201 Ibid, 6.d

202 Ibid, 6.b

203 Ibid, 6.d

Ron English (US) - Nuart 2012

"straffe" graffitikunstnerne på lik linje med gatekunstnerne med en mye mildere "straff", der fengsel er utelukket. Dette tror han vil resultere i at graffiti vil bli mye bedre utført over natten"²⁰⁴

Det å tilrettelegge for lovlige graffiti og gatekunst har mange aspekter som kan diskuteres i det uendelige. Spørsmål som hvorfor en skal eller ikke skal gjøre det, og hvordan en slik plan skal fungere rent praktisk, blir veldig aktuelle i en slik diskusjon. RJ Rushmore mener at en bør få til en bedre samordning mellom de private eierne og dem som fjerner graffiti og gatekunst. Hvis de private eierne av en vegg ikke bryr seg om veggen deres har graffiti eller gatekunst, bør det være greit å la det være.²⁰⁵ Han mener også at ved å ha lovlige graffiti- og gatekunstvegger så opptar man tiden til disse kunstnerne, noe som kan føre til at det blir mindre graffiti og gatekunst rundt om på andre ulovlige plasser, da de er opptatt med å male på lovlige vegger.²⁰⁶ Lovlige vegger kan også resultere i at utøverne benytter tidsaspektet ved å legge litt ekstra flid i å

204 Ibid, 9.a

205 Ibid, 8.b

206 Ibid, 13.b

produsere noe ekstraordinært, da man ikke kjenner på tidspresset. Men uavhengig av hvor mange lovlige vegger man tilrettelegger for, vil artistene, i følge Jordan Seiler, alltid fortsette å spraye på ulovlige steder i tillegg.²⁰⁷

Kristin Guldberg mener at det er viktig å tenke at disse fenomenene ikke skal disiplineres. Hun mener at “man skal tenke at det skal stimuleres og tilrettelegges for at det kan leve så fritt som mulig. Det er jo den friheten og det spontane ved uttrykkene som er det positive.” Hun innser at dette ikke er lett, “mest fordi uttrykkene i mange tilfeller bryter med eiendomsretten, og retten til å bestemme over bygg man eier i sentrum. Man må jobbe jevnt og trutt med å skape en positivitet rundt det å ha kunst i det offentlige rom, og at dette ikke er noe negativt. Vi er vant til mye stygg forsøpling i form av plakater og skilt i byrommet, så man må få en holdningsendring som går på hva som er ønskelig og hva som ikke er det. Det er viktig med en større toleranse for at det finnes ulike meninger om hva man vil se rundt seg. Vi er indoktrinert med at for eksempel tagging og graffiti er stygt, mens i mange tilfeller er

reklamen i byrommet mer dominerende og mindre visuelt tiltalende. Det er bare spørsmål om en holdningsendring; hvem skal få definere hva som uttrykkes i våre felles offentlige områder.”²⁰⁸ Bo Krister Wallström mener at et eventuelt disiplineringstiltak bør utformes gjennom miljøet selv, på deres premisser.²⁰⁹

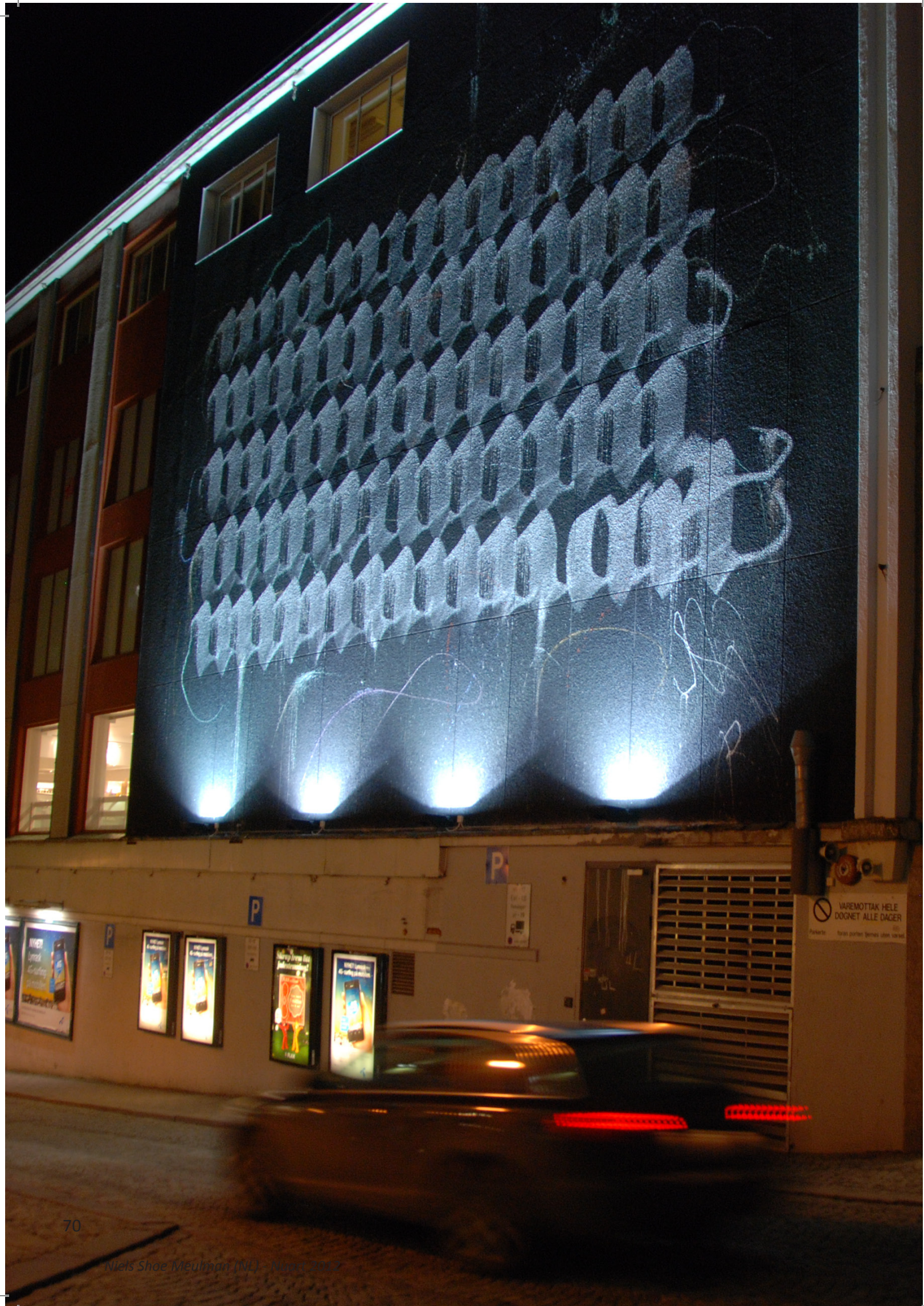
Hvis Stavanger vedtar å lage en graffiti- og gatekunstplan, mener Kristin Guldberg at man må sørge for å ha en “tett dialog med graffiti- og gatekunstmiljøet”, og at “en slik plan må forankres hos utøverne”. Hun påpeker også at det er viktig at de som legger en slik plan, må “sette seg inn i historikken til graffiti-kulturen og se på hva utgangspunktet for sjangeren er. Utfordringen blir å ikke byråkratisere uttrykkene. Jeg mener man i kommunen har gode erfaringer med å tilrettelegge for andre kunstformer, ved at man ikke legger seg opp i det kunstneriske ved prosjekter, men gir tilskudd. Man kan jobbe med å få lovlige vegger, man kan jobbe med å gi kurs, man kan jobbe med å lage nettverk, og så må kunstnerne selv få den friheten de trenger for å drive med sitt. I Bergen har det vært viktig

207 Ibid, 13.a

208 Ibid, 8.c

209 Ibid, 8.d

å stimulere til lokal vekst blant utøvere, ikke bare fokusere på at man skal hente inn store navn for å gjøre "spiselige" utsmykninger som alle kan like."²¹⁰

RJ Rushmore mener at Stavanger bør fortsette med det Nuart gjør, men i tillegg tilrettelegge for flere lovlige vegger, hvor arbeidet kan rotere gjennom å renmale dem med jevne mellomrom. Det vanskelige med å skulle lage en plan er å finne den rette ballansen mellom den kunstneriske friheten og nabolagets ønske om å beholde enkelte bygninger fri fra kunstformen. RJ mener at det ikke kan bli slik at det må opp til vurdering om det er greit eller ikke hver eneste gang en kunstner har lyst å male noe. En annen hake vil være hva som skal males over og ikke.²¹¹ Dette starter debatten om hvem som skal få bestemme hva som defineres som kunst og hva som skal defineres som hærverk. Anne Merete Skogland mener at det "ikke er riktig å lage en plan for graffiti" og gatekunst, men heller tilrettelegge planer for utførelse fra gang til gang, slik som det gjøres med Nuart.²¹² I følge Skogland anbefaler de Nuart å ikke gjøre gatekunst på verneverdige trehus i trehusbyen, men de er "åpne for å stille store industribygg og bygninger i byomformingsområder til disposisjon".²¹³

5.6.1 Nuart

På grunn av Nuart har Stavanger som nevnt blitt tatt frem som en av de fem beste byene i verden for å se gatekunst av verdensklasse. I tillegg har Huffington Post tatt frem Nuart som et av de ti viktigste kunstarrangementene dette tiåret. Festivalen startet i 2001 som et blandingskonsept av ulike kunstformer. Ildsjelen bak festivalen er britten Martyn Reed, som kom til Stavanger i 1996 og tok med seg den store interessen sin for gatekunst og elektronisk musikk. Først fra 2006 har festivalen hatt et eksplisitt fokus

på gatekunst. Den årlige Nuartfestivalen i Stavanger er Norges største gatekunstfestival og er en av verdens mest anerkjente. Festivalen arrangeres årlig i fra slutten av september til november og er et samarbeid mellom Stavanger by og Nuproductions AS. Festivalen viser hvordan kunstformen blomstrer når man går i dialog med kunstnerne og tilrettelegger for gode forhold for utfoldelse.²¹⁴

Årets Nuart 2012 er den tolvte i rekken og har hatt en ni ukers festivalperiode fra 27.09.-25.11. Festivalen i år er den største noensinne og det ble benyttet totalt 720 sprayboks. Festivalen spurte Stavangers innbyggere om vegger til kunst, og fikk flere positive tilbakemeldinger. Anerkjente kunstnere fra hele verden ble hentet inn og fikk i år dekorere en rekke store bygg midt i sentrum, blant annet en 13x18 meter stor vegg i Klubbgata. Alle veggene som ble stilt til rådighet, ble på forhånd sjekket opp mot byantikvaren, slik at man ikke skulle risikere å male på vegger som er beskyttet i form av vernebestemmelser. I dag kan man finne rundt 50 gatekunstverk av profesjonelle gatekunstnere i Stavanger.

Nytt for 2012 var at Nuart arrangerte Nuart PLUS. Dette var en konferansedel som varte i tre dager i forkant av selve festivalen. Her ble det arrangert aktuelle foredrag, paneldebatter, guidede turer rundt i Stavanger sentrum med diverse gatekunstnerne, samt kinovisninger. Dette arrangementet hadde flere viktige innlegg i debatten om nulltoleranse som pågår i flere byer, inkludert Stavanger.

Tou Scene ligger i østre bydel og har vært hovedsetet til festivalen fra dag en. Hvert år er det egne utstillinger inne på Tou Scene, i tillegg til det som gjøres på gatene. Da festivalen har hatt Tou Scene som sitt hovedkvarter, er det ekstra mye gatekunst i

²¹⁰ Ibid, 7.d

²¹¹ Ibid, 7.b

²¹² Ibid, 12.d, 7.e

²¹³ Ibid, 17.a

²¹⁴ Berdahl, B. A., Horvei, Ø. (2012), Street Art Norway Vol. 2, s. 18

østre bydel, men fenomenet har i løpet av de siste årene beveget seg nærmere sentrum. På grunn av den store spredningen av verkene har festivalen nå oppnådd å kommunisere hele Stavanger fra sentrum til Stavanger Øst.

LÉVA Urban Design AS beskriver i en av deres rapporter hvordan Nuartverkene har påvirket byen både internt og eksternt. "Nuart har bidratt til økt bevissthet omkring deler av bydelene" og oppnådd å sette søkelyset på "steder som ellers ikke ville blitt lagt merke til eller vært oppsøkt. Verkene har blitt en destinasjon for besøkende", samt for de lokale. "En tur rundt til kunststykkene tar en med på en opplevelsestur i byen, hvor områdenes mangfoldige identitet kommer til syne. Nuartverkene skaper foranderlighet og en annen opplevelse i byrommet for beboerne og de besøkende i området. Kunstverkene gir mye til det monotone uttrykket" som de store industribyggene gir langs gatene i Stavanger Øst, "og påvirker den mentale forestilling omkring byen generelt. Flere av verkene forteller en historie knyttet til stedet og dens fortid, og fremmer identiteten til den gamle bydelen. Festivalen har også bidratt til at Stavanger er kommet i rampelyset for noe annet" enn olje, "og har åpnet opp folks øyne for at byen kan tilby noe mer. Den store internasjonale interessen for verkene har også bidratt til å skape lokal nysgjerrighet. Effekten Nuart har gitt, er at den har vakt oppmerksomhet omkring seg selv og sin kontekst og i tillegg skapt opplevelse og foranderlighet i bydelens gater - så lenge verkene bevares. Trivselen som arrangementet gir til brukeren av byrommet er forholdsvis midlertidig, men har likevel klart å være en god oppmerksomhetsvekker med spesielt hensyn til Stavanger Øst."²¹⁵

Også i Stavanger kommune er de begeistret over det festivalen har gjort for å sette byen på kartet. "Vi er veldig stolte av prosjektet, som har fått virkelig store stjerner hit. De har gitt stolthet til østre bydel og utfordrer byrommet på en spennende og smart

måte", forteller rådgiver i kulturavdelingen i Stavanger kommune, Stein Andreassen.²¹⁶

Fageksperters synspunkter

På spørsmål om Stavanger har noe å tilby gatekunst som byer i andre land ikke kan, svarte intervjuobjektene mye det samme. Flere av dem påpeker at Stavanger er i en unik posisjon, da det er tillatt av myndighetene å drive med gatekunst gjennom festivaler som Nuart. Dette mener de gir festivalen et stort fortrinn i forhold til alle andre gatekunstfestivaler.²¹⁷ Tristan Manco mener at dette er grunnen til at Nuart har fått internasjonal status som gatekunstens svar på Cannes festival.²¹⁸ Jordan Seiler trekker frem fordelene Stavanger har fordi reklame ikke er den dominerende visuelle faktoren i byen. Dette gir gatekunst en mulighet til å få denne plassen.²¹⁹ Kristi Guldberg skryter også velvillig over hva Nuart har oppnådd. Hun etterlyser at Nuart også bør prøve å stimulere flere unge lokalt til å drive med gatekunst. "Slik det ser ut for meg er det stort sett profesjonelle som kommer inn og tar over byen en gang i året, mens veksten lokalt er ubetydelig. Hvor er gatekunstnerne i Stavanger? Kunne festivalen hvert år presentere en lokal kunstner f.eks.? Det ville vært spennende, men jeg føler kanskje ikke det er Nuarts oppgave å sørge for dette. Det er politikere og byråkrater lokalt som må gripe fatt i dette i samarbeid med Nuart."²²⁰

Alle informantene er enig i at Nuart er et godt arrangement, og de trekker frem Nuart PLUS som et steg i riktig retning for festivalen. Jordan Seiler går så langt som å si at det å ha åpne debatter som aktualiserer ulike problemstillinger om og rundt fenomenene graffiti og gatekunst, er det beste en gatekunstfestival kan gjøre.²²¹ På spørsmål om noe burde vært annerledes, trekker også RJ Rushmore frem at man burde gi flere ukjente

²¹⁶ Tidsskrift, Fjord1 Magasinet, Blågestad, N. (2012), Sjø opp i Stavanger, s. 27

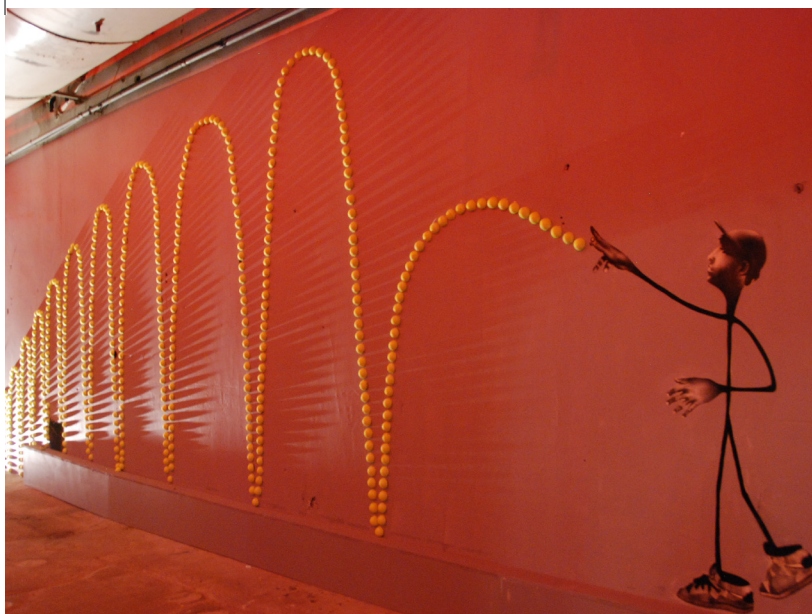
²¹⁷ Vedlegg 1: Intervjuguide, 3.a,b

²¹⁸ Ibid, 3.c

²¹⁹ Ibid, 3.a

²²⁰ Ibid, 5.c

²²¹ Ibid, 5.a

Bilder fra utstillingen inne på Nuart 2012. Dette bildet er et verk av Mobstr (UK)

Fra utstillingshallen til Sickboy (UK) - Nuart 2012

Fra utstillingshallen til Ron English (US) og Saber (US) - Nuart 2012

Fra utstillingshallen til Niels Shoe Meulman (NL) - Nuart 2012

Fra utstillingshallen til Hownosm (US) - Nuart 2012

en mulighet til å vise seg frem og ikke bare satse på de mest interessante internasjonale gatekunstnerne.²²²

Kristi Guldberg mener at Stavanger må utnytte den reklamen Nuart har for byen som en internasjonal anerkjent gatekunstfestival for alt det er verdt. "Det er noe man kan bruke for å trekke andre typer turister til byen på." Hun påpeker at "det er sjelden man finner så mange verk av kjente gatekunststjerner på ett sted, og det bør både politikere og turistnæringene få øynene opp for." Hun synes også "kulturpolitikken burde speile det faktum at man har en så anerkjent festival i byen. Dette kunne vært utnyttet på en helt annen måte. Det er sjokkerende at så få kulturbyråkrater viser interesse for festivalprogrammet Nuart PLUS for eksempel."²²³

Tristan Manco synes modellen Nuart har opprettet er eksemplarisk og god, samt

en modell som har gode muligheter for å utvides. Han fortsetter med å si følgende: "For street artists the city is a dream come true, as the work that has been put up, has stayed there for years with the support of Nuart." Han tror at Stavanger, gjennom det utgangspunktet Nuart har gitt byen, er bra for å få frem hvilke fordeler det er med å tillate slik kreativitet i gatene. Stavanger har nå fått flere gode eksempler på hvor bra gatekunst kan se ut ved at festivalen har hatt flere dyktige internasjonale gatekunstnere innom. Noen av utfordringene byer rundt om i verden står ovenfor, er å overtale myndighetene til å få et positivt syn på gatekunst ved å vise til konkrete fordeler den kan ha. Nuart har hjulpet Stavanger forbi denne "kneiken", og har vist byen hvilken kulturell verdi denne festivalen har. "With Nuart doing such a big job, I'm not sure how much more the city can do to promote graffiti and street art other than encourage local talent with a programme of local walls that are always available."²²⁴

222 Ibid, 5.b

223 Ibid, 11.c

En skoleklasse fra Nærbø som følger undervisningsopplegget til Nuart i regi av "Den kulturelle skolesekken".

Jordan Seiler (US) og RJ Rushmore (US) har en guidet tur rundt i Stavanger i regi Nuart PLUS.

224 Ibid, 7.c

Jordan Seiler (US) demonstrerer hvordan man kan bruke en applikasjon på mobilen til å se hvordan tidligere gatekunstverk så ut før de ble fjernet, ødelagt eller nedslitt. Applikasjonen viser her hvordan et verk av Jordan Seiler så ut før det ble fjernet. - Nuart 2012

Nick Walker (UK) - Nuart 2008

En mobilapplikasjon som viser hvordan et gatekunstverk av den kjente gatekunstneren Swoon (US) så ut da den var ny. Den ble laget under Nuart 2009.

6. Oppsummering og refleksjon

I dette kapittelet vil jeg foreta en oppsummering av oppgaven, samtidig som jeg gir rom for egen refleksjon omkring problemstillingen jeg har valgt. I tillegg vil jeg også ta med en anbefaling til Stavanger kommune om bruk av graffiti og gatekunst.

6.1 Mangfold i det offentlige rom

GODT SAGT

“Det er sammen med andre du bygger deg opp som individ...”²²⁵

- Samuel Besekov

De fleste politikerne i Stavanger ser på mangfold som viktig. Men for at det ideelle mangfoldet skal få lov til å blomstre, må det ikke settes for mange grenser. Alt for mange

byrom planlegges i dag som dikterende rom. I disse rommene blir estetikken viktigere enn plassens sosiale liv og former. De offentlige rommenes vilkår innenfor dagens bypolitiske virkelighet bør være at man tillater at det genuine uformelle fellesskapet oppstår. Det bør i større grad planlegges for det inviterende, fremmedes rom,²²⁶ som er beskrevet i teorikapittelet under “Orden og/ eller kaos”.

Likevel har man aldri noen garanti for at et nøye planlagt offentlig rom skal bli en suksess for urbanitet. Aktivitetene i Geoparken har ikke utfoldet seg nøyaktig slik myndighetene hadde planlagt. Dette er ikke nødvendigvis noe negativt, snarere tvert imot. Geoparken har blitt en park hvor uorden utfolder seg fritt. Dette er fremmed og blir derfor raskt assosiert med en negativ utvikling, da det fremmede ofte er noe man

225 Schmidt, L. og Wilhelm, H. (1999) Mitt hus er din utsikt. God byggeskikk for hus og land – hva, hvorfor og hvordan, s. 49

226 Pløger, J. (2001), Byens språk

Bilder fra Geoparken - Stavanger

ønsker å distansere seg fra. I en kontekst hvor gatekunst er det fremmede, glemmer man at tilstedeværelsen av dette ofte er det karakteristiske i byer. Geoparken har i stor grad oppnådd å bli et inviterende rom. Parken er åpen hele døgnet og gir mulighet for variert bruk og alternative aktiviteter. Det har blitt et spennende og annerledes byrom, noe som sannsynligvis er årsaken til at folk i alle aldre finner parken interessant. Selv om politikerne kanskje ikke var klar over det da de vedtok å bygge parken, er det likevel blitt et rom, som etter Sennett er et sted hvor "urbane livs sosiale heterogenitet og dets spesifikke urbanitetsformer kan oppstå".²²⁷ I slike rom er det ikke meningen at myndighetene skal ha kontroll eller være enige i alt som skjer, men i stedet trekke seg tilbake å godta at andre mennesker har andre synspunkter på hvilken adferd som passer seg i det offentlige rom.

Det at noen partier foreslår å sette lokk på sprayboksene i byen, vitner etter min mening om manglende innsikt i miljøet. Totalt forbud mot graffiti og gatekunst har som argumentert under kapitlet "Kampen om nulltoleranse: Er gatekunst

hærverk eller kunst?", vist til at det bare fører til at det blir mer ulovlig graffiti og gatekunst. Nulltoleransepolitikk har vist seg å ikke fungere de siste tiårene. Det er dyrt å opprettholde, og resultatene er dårlige. Fjerning av graffiti og gatekunst reiser automatisk spørsmålene hvem det er som blir krenket og hvorfor.

Hvis man ser bort fra enkeltes overdrivelser om at disse fenomenene leder artistene inn i en slags anarkistisk fremtid, er det at det ser stygt ut, den eneste reelle innvendingen man sitter igjen med. Dette er det delte meninger om, og det ville vært interessant å spørre befolkningen hva de synes er styggest av variert og spennende gatekunst, eller et landskap gjennomkommersialisert av reklameplakater og annonser. Sistnevnte har det siste tiåret spredd seg som ild i tørt gress, både på offentlige og private vegger. Dette perspektivet er relevant å forstå seg på før man tar et standpunkt for eller i mot noen menneskers behov for å uttrykke seg med en sprayboks, uavhengig av de strafferettslige konsekvensene. Er det noen framtid i å fortsette å fengse unge mennesker som driver med dette og å bruke stadig mer av samfunnets midler til fjerning av deres produkter? Kanskje tiden er inne for å få øynene opp for den

227 Ibid, s. 91, sitert etter Sennett, R. (1991)

konstruktive modellen som Nuart byr på? Jeg tror at bare det å forandre på forholdene som gatekunst blir til under, fra ulovlig til lovlig, vil gi positive resultater. Det vil kunne åpne opp for en ny forbindelse mellom kunstner og publikum, der vi heller fremmer et miljø for anerkjennelse, enn å vektlegge motsetningene. Dette vil både kunsten og samfunnet som helhet kunne tjene på.²²⁸ Gatekunst i det offentlige rom og på bymurene har så langt resultert i at Stavanger har blitt et spennende laboratorium for eksperimentering og oppdagelse, både for lokalbefolkningen og turistene.

GODT SAGT

“De steder planleggerne skaper, blir en del av de omgivelsene som påvirker oss følelsesmessig og sosialt. Inntrykket stedet gir, utløser stemninger, opplevelser og tanker. Vi påvirkes av stedets utforming og arkitektur også ubevisst. Noen steder oppleves som at her er det godt og trygt å være, andre som fiendtlige og kalde. Samtidig disponerer stedets utforming for bestemt adferd og aktivitet...ingen er upåvirket av måten omgivelsene signaliserer til oss. Vår personlighet preges, og vi formes psykologisk av stedet. – Kolstad (1993)”²²⁹

Naturen består av oppdagede og uoppdagede steder. Som naturen gir kjente og fremmede omgivelser, vil også byer og byrom nyte godt av å ikke bare tilrettelegge for det kjente, men også for at noe fremmed kan oppstå. Lik opplevelsen av å gå tur i fremmed terreng, for så å oppdage en stor foss som velter seg utfor en klippe, vil man kunne oppnå noe av den samme “wow”-opplevelsen, ved å tilrettelegge for steder i byen hvor unike gatekunstverk fritt kan brette seg ut på en vegg du tidligere husker som grå, tom og kjedelig. Som naturen forandrer seg fra ett land til et annet, bør vi også forsøke å ikke

228 Jølbo, M., Reed, M. og Øye, V. B. (2011), *Eloquent vandals - a history of Nuart Norway 2011*, s. 20-21

229 Schmidt, L. og Wilhelm, H. (1999), *Mitt hus er din utsikt. God byggeskikk for hus og land – hva, hvorfor og hvordan*, s. 12

kopiere andre byer, men heller prøve å dyrke frem et særegent bylandskap hvor nye ideer kan oppstå. En by må selvsagt ha bygninger, butikker og andre funksjoner som man også vil finne i de fleste andre byene, men det betyr ikke at hele bylandskapet trenger å være slik. En by hvor nye tanker og ideer får oppstå gjennom gatekunst, er et element i landskapet som kan skille seg ut.

Selv om Stavanger har fått flere motiver gjennom Nuart som også finnes andre steder i verden, er noen av kunstverkene unike og spesialdesignet for Stavanger og dens identitet. Et eksempel er Vhils verk, som du kan se nedenfor. Dette verket illustrer en gammel fisker som representerer et av områdets viktigste inntektskilder i fortiden, sildefiskeriet. Dyrker vi frem gatekunst som tar utgangspunkt i omgivelsene kunstverket plasseres i, kunstverk som for eksempel gjenspeiler en historie som tilhører stedet, vil en kunne styrke den lokale identiteten, men også tilføre en egenart til byen. Gjennom identitet finner man tilhørighet. Flere rom som kommuniserer historier gjennom gatekunst, kan til sammen fylle et helt bylandskap med fortellinger, uten at det krever volumplass. Et konkret eksempel kan være at kunsten i første omgang er på bestilling av lokale kunstnere, hvor man

Vhils (PT) - Nuart 2010

henter frem historier fra en bygning og lar verkene uttrykkes/utspille seg på en eller flere av byggets fasader. Et samarbeid mellom veggen og kunstneren har alltid vært der. Forskjellen er at historien bak veggen også kan bli avdekket.

GODT SAGT

“Kunstneren har en stemme, ikke bare implisitt i sine bilder, men er også en aktør i byen og i det offentlige rom. Individet bør få utrykke seg fritt. Man ønsker kunst fordi man ønsker en by som har et refleksjonsnivå og et ambisjonsnivå. Vi er i tillegg forpliktet til å ta med oss historien vår inn i opplevelsen av oss selv og vår identitet. Det handler om å ta vare på vår identitet og unngå at vi blir overfladiske og dumme.”²³⁰

Et av hovedvilkårene for at de offentlige rommene ikke skal “slutte å eksistere” innenfor dagens bypolitiske samfunn, er

²³⁰ Nettside, www.TrondheimOpen.org, Ramberg, L. (2012)

at man på tross av at stadig flere følger bevegelsene i det offentlige rom via en skjerm, fortsetter å planlegge attraktive byrom. Dette er byrom som gjør at man ønsker seg ut i dem. De offentlige rommene er da ikke bare bevegelsesrom, men også rom som man ønsker å oppholde seg i. Skal det være slik i praksis, må det en bedre samordning til mellom alle involverte aktører. Det gjelder også å få politikerne til å forstå at det ikke bare er gjennom nøye planlagte rom med ro og orden at man oppnår en by med mangfold.²³¹

Det blir neppe mulig å få bort graffiti og gatekunst som skadeverk med verken nulltoleranse eller lovlige vegger. Den som tror noe annet, er naiv. Så hvorfor skal det ikke finnes uterom for den som vil male lovlig i Stavanger? Det har til og med vist seg at lovlige vegger bidrar til mindre ulovlig graffiti og gatekunst, noe man f.eks. har erfart i

²³¹ Oppgave, Vågen, B. (2012), Offentlige rom er urbanitetens forutsetning

Helsingfors i Finland.²³² Det skal selvsagt være forbudt å male graffiti og gatekunst på plasser der det ikke er tillatt, men det burde finnes lovlige steder og vegger for dem som vil utøve denne typen kunst.

Når det er sagt, bør det i tillegg være mulig å snakke om de verkene som oppføres ulovlig, før de eventuelt fjernes. Alle har forskjellige oppfatninger av hva som er stygt, pent eller meningsfylt, noe som gjør et slikt arbeid komplisert. Stavanger må unngå å bli en by som Stockholm, som lider av et demokratisk underskudd i det offentlige rom, hvor den sivile loven er innskjerpet. Det gir en by hvor kulturuttrykk er færre, der farge, form og bilde stadig blir utestengt fra gaterommet, med mindre avsenderen er kommersiell, samtidig som det koster mye penger. Når graffiti og gatekunst må settes opp ulovlig, bidrar ikke dette bare til å redusere mulighetene for innbyggere og kunstnere til

å uttrykke seg og forme mening. Det senker også statusen til selve kunsten og begrenser innbyggerne i deres rett til å uttrykke seg i det offentlige rom. Nulltoleranse stjeler noe av din rett til nabolaget ditt ved å tvinge innbyggerne til å være passive innbyggere med færre rettigheter til nærområdes offentlige rom.

Det som er fremmed, er skremmende, og det sier seg selv at en bannlyst kunstform kommer til å oppfattes som fremmed. Dette bidrar ikke til en tryggere by. En positiv konsekvens som lovlige vegger kan tilby, er at de vil kunne gi større sikkerhet i sin nærhet. Et sted med folk er tryggere enn et som er tomt. Mennesker har en tendens til å velge veier der andre mennesker bor eller oppholder seg, så det er også et spørsmål om sikkerhet. Et sted hvor det er tillatt å male graffiti og gatekunst, vil tiltrekke folk uansett årstid. Dette skaper en uformell kontroll, og folk som bor på stedet, kan gripe inn når noen

232 Tidsskrift, Paletten, Dybwad Torstensen, M. (2012), Noll Tolerans, s. 37

Dotmasters (UK) - Nuart 2010

Swoon & Ben Wolf (US) - Nuart 2009

Vhils (PT) - Nuart 2011

er i trøbbel.²³³

Mangfold er en av byens største attraksjoner. Flere interesser og preferanser kan bli møtt (så lenge de er innenfor lovens grenser) og fremme et bedre byliv og sikkerhet på gatene generelt. I andre land er det en turistattraksjon at flere karikaturtegnere sitter gatelangs og tegner. Dette har vi ikke kultur for i Norge. Men vi har kultur for graffiti og gatekunst og har mulighet til å tilrettelegge for at disse kunstnerne skal få utfolde seg i det offentlige rom.

Myndighetene har til en viss grad mulighet for å "manipulere" graffitimalere og gatekunstnere til/fra ulovlige vegger i det offentlige rom. Når man studerer hvilke vegger man finner graffiti og gatekunst på, er det gjennomgående vegger/bygninger med mye betong. Det er grunnen til at det alltid vil være graffiti og gatekunst i undergrunner, hvor man i utgangspunktet bare ville møtt en grå betongvegg. Graffitimalere

233 Jacobs, J. (1992), The death and life of great American cities

F.v. Ukjent, Resten er av David Choe & DVS1 - Nuart 2011

og gatekunstnerne «straffer» på en måte arkitekter og planleggere som ikke tar hensyn til hvordan en vegg/bygning snakker ut mot det offentlige rom. Lager man en lukket betongbygning, ber man også indirekte om å bli lerret for fenomenene. Det går også igjen at malerne går løs på bygninger som kan se gjenglemte ut, samt el-bokser.

GODT SAGT
 "With no windows facing onto the street, a house is a regular target for graffiti."²³⁴

Det ligger et ønske i mennesket, og særlig i ungdommen, om å forme sine omgivelser. Myndighetene kan tilrettelegge for, forholde seg passive til eller undertrykke uttrykkene. Kunsten vil stå til rammene som gis.²³⁵ Lovlige vegger fremmer kreativiteten, skaper nye møteplasser og gir den vanlige lokalbefolkningen en plass der man kan se samtidskunst i konstant utvikling. Det sies at et demokrati aldri er sterkere enn sin opposisjon. Den urbane kunsten er en

234 Carmona, M., Tiesdell, S., Heath, T., Oc, T. (2010), Public Places - Urban Spaces. The Dimension of Urban Design, s. 216

235 Artikkel, Gjengaar, V. (2012), Hvor går streken?

Herakut (DE) - Nuart 2007

politisk motvekt, et alternativ til grå vegger. Et alternativ til reklame. Et alternativ til den elitistiske og avpolitiserte samtidskunsten.²³⁶ De lovlige veggene bidrar til at vi har en fantastisk mulighet til å vise et variert og allsidig uttrykk av den kunsten som finnes i byen.

Selve tittelen til artikkelsamlingen “What are we scared of? The value of risk in designing public space” synes jeg er treffende i debatten om å tillate lovlige vegger med graffiti og gatekunst i det offentlige rom. Vi kommer ikke utenom det faktum som psykologen og forfatteren Dorothy Rowe påpeker i teorikapittelet “Utfordringer med det offentlige rom”, at alle er vi forskjellige, og alle har hver sin måte å tilnærme seg det offentlige rommet på, samt ønske om hvordan det skal være. Så uansett hvor mye tid med planlegging som legges ned i et nytt offentlig rom, er det først når det blir tatt i bruk, at man ser om det blir en suksess eller ikke. På tross av denne forskjellen bør man ifølge forfatter og byutvikler Charles Landry likevel tørre å ta risikoen, da han mener at

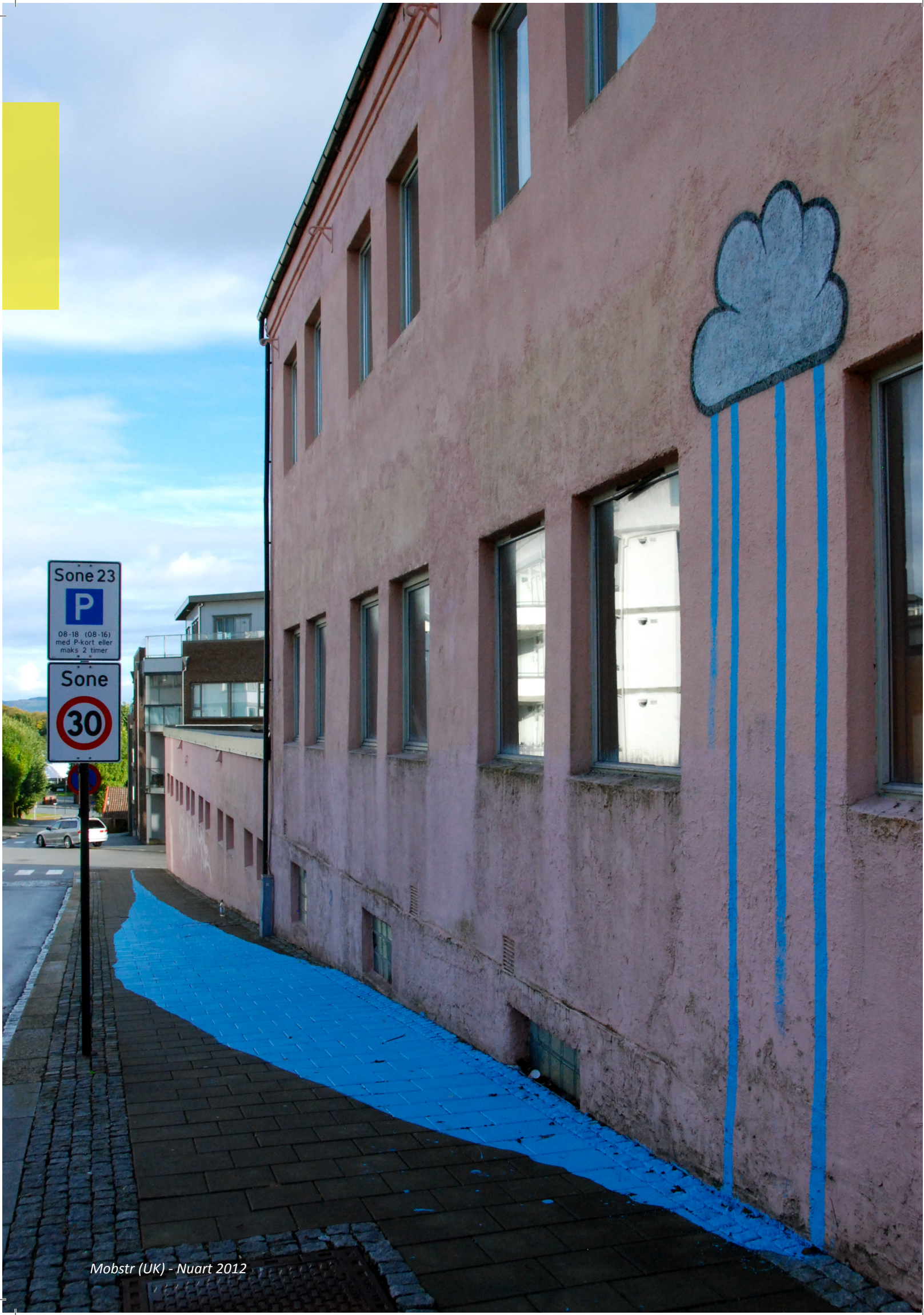
den største risikoen er å ikke ta risikoer. Det vil bare føre til kjedelige og triste byer.

Selv om det ikke finnes en oppskrift på den perfekte balansen mellom frihet og sikkerhet, kan man komme langt gjennom å involvere befolkningen på et tidlig stadium i planleggingsprosessen. Slike møter vil ifølge Dorothy Rowe være avgjørende for å lage vellykkede offentlige rom. Det gjelder å sørge for balanse mellom å oppmuntre til risiko og det å fjerne all risiko. Når man slik ender opp på et nivå hvor overraskende kvaliteter fremdeles kan oppstå innenfor trygge rammer, kan offentlige rom tjene både befolkningen på den indre dimensjon, samtidig som det kan bli en del av byens ytre dimensjon. Skal vi tro Iain Borden vil offentlige rom som har et design “without trying to wholly determine their actions”, tilby et stort mangfold i mennesketyper, alder, variasjon i type rom og variasjon i tider rommet blir benyttet. Ikke minst tilbyr slike rom spenning.

Graffiti og gatekunst er ikke lenger et uttrykk for en by vi ikke ønsker oss, den skitne og kaotiske. Tvert imot, uttrykkene anses som ønskelige fordi de betraktes som et bidrag

236 *ibid*

Sone 23
P
08-18 (08-16)
med P-kort eller
maks 2 timer

Sone
30

til byens kulturelle mangfold. Spørsmålet om lovlige vegger går fra å være et spørsmål om mer eller mindre ulovlig graffiti og gatekunst, til å bli et spørsmål om større eller mindre (lovlig) mangfold. Med "mangfold" som et sentralt moment konnoterer graffiti og gatekunst ikke lenger det utelukkende negative. Fenomenene blir et uttrykk for det kreative, det berikende og noe betydningsfullt for en rekke ungdommer. Slik artikuleres den ulovlige graffiti og gatekunsten fra å være et problem politikerne må slå ned på, til å bli en utfordring politikerne ønsker å møte med dialog og inkludering. Med en litt mildere graffiti- og gatekunstpolitikk minker avstanden mellom graffiti- og gatekunstmiljøet og andre utenforstående. Dermed vil det bli lettere å møte disse uttrykkene med den respekten den fortjener. Gjensidig respekt må, tross alt, være et av storbyens grunnleggende prinsipper.²³⁷

GODT SAGT

"Likeledes blir staten stående som mindre fiendtlig når dens representant på bydelsnivå tilrettelegger for lovlige vegger og inviterer til dialog. Å minke avstanden mellom stat og individ er viktig for å skape lydhøre og moralsk lojale borgere."²³⁸
– Wolfe, 1989

6.2 Anbefaling til Stavanger kommune i det videre arbeidet

Politikerne i Stavanger bør redefinere hvor grensen går når det gjelder graffiti og gatekunst og trekke en klar linje mellom hva som er lovlig og ulovlig. Stavanger kommune tillater Nuart og lar gatekunstnere fra hele verden få lov til å utfolde seg på store vegger midt i byen, samtidig som kommunen har en nulltoleranse. Hvor er logikken mellom lov og praksis? Mange av foredragsholderne på Nuart PLUS stilte seg spørrende til denne

"dobbelmoralen". Stavanger kommune bør heller definere tydelig hva de står for, noe som også bør være innenfor hva de greier å følge opp. Antall ressurser bør stå i omtrentlig overensstemmelse med hva man akter å holde som lov.

Nuart, med Martyn Reed i spissen, har fått mange henvendelser fra Storbritannia, Frankrike og flere andre byer som ønsker å få hjelp til å lage en vellykket gatekunstfestival. Nuartteamet ga nylig råd til de irske turistmyndighetene om hvordan de kan profilere landet sitt gjennom gatekunst. Reed har i tillegg vært i Polen og Sveits for å snakke om hvordan offentlig kunst der kan være en del av byplanlegging og utvikling. Dette engasjementet savner han på hjemmebane fra dem som styrer i Stavanger. Reed er overbevist om at Stavanger kan ta det han kaller "det neste steget", uten at det koster skjorta.²³⁹ Ved å bruke en ekspressiv logikk og samtidig basere kulturpolitikk på begrunnelsen for opplevelser, kan Stavanger utvide en kulturpolitikk fra den tradisjonelle kunsten til en verden av estetiske opplevelser, inkludert selvtillit av amatører, sosiale etniske grupper og lokalsamfunn. Vi kan også inkludere produkter av kreative næringer, samt resultatene av partnerskap mellom kunst og næringsliv.

Hovedmålet vil være at disse aktivitetene vil kunne oppfylle behovet for meningsfull estetisk opplevelse for alle grupper og livsstiler som rører seg i byen, og ikke bare for de privilegerte. Det kan bli en fusjon mellom kunst og byutvikling. Byer bør i dag i større grad tørre å satse på det visuelle miljøet. I Melbourne, som er kåret til en av verdens beste byer å bo i, er det allerede laget guidede turer for innbyggerne og turister for å vise frem gatekunsten som er der.²⁴⁰ Opplevelseskommunikasjon bør bli en viktigere del av markedsføringsstrategier

²³⁷ Masteroppgave, Weider, J., M. (2010), Hærverk og kunstverk - en diskursanalyse av taggedebatten i Oslo
²³⁸ Ibid

²³⁹ Aftenbladet, Lindø, L., T. (2012), Stavanger får skryt for utekunst

²⁴⁰ Nettside, www.VisitMelbourne.com, Walk to art tour

for byer, et faktum som videre krever utdannede fagfolk som har spisskompetanse på planlegging, utvikling, produksjon og gjennomføring av opplevelseskonsepter i vid forstand.²⁴¹ Stavanger har flere gode offentlige arrangement, men det er plass til flere festivaler som har det visuelle som attraksjon.

FUNFACT

Til neste høst vil Stavanger få se en ny festival som har et langsiktig mål om å transformere Stavangers visuelle bylandskap til en ny arena for det bevegelige bildet gjennom video- og lysprojeksjon. Denne festivalen har fått navnet Screen City og tar i bruk en ny teknologi i prosessen med å gjenvinne det offentlige rom. Festivalen vil skape nye interaksjoner og opplevelser for byens befolkning, samt øke og stimulere kunstnerisk produksjon og bidra til en aktiv og kreativ byutvikling.

Kunst har en stimulerende effekt på våre

²⁴¹ Artikkel, Arnesen, K., Kvisle, T. (2011), Opplevelser som kommunikasjon

liv. Ved å gi graffiti og gatekunst litt friere tøyler kan denne stimulansen møte oss også utenfor kunstgalleriene. Det gir et større mangfold i kulturtilbudet til byen, samt at noen gatekunstverk også vil vekke til samfunnsengasjement. Sammen kan dette også resultere i at byen tjener på det økonomisk. Nuart har allerede gitt flere store, fine gatekunstverk, men det er plass til flere. Det bør tilrettelegges for at flere lokale kunstnere skal få lov til å sette sitt preg på byen og ikke bare utenlandske pionerer. Det er flott å se at nye arrangementer som Screen City, blir startet i Stavanger. Likevel bør ikke Stavanger begrense kunsten til kun å oppstå i det offentlige rom under disse arrangementene.

Myndighetene i Stavanger bør også tenke på hvilket markedsperspektiv vi plasserer byen inn under. Kommuniserer vi byens iboende egenskaper, incentiver og funksjoner? Innen offentlig kunst har eksempelvis gatekunsten, etter flere bidrag fra Nuart, vist hvordan dette forandrer fasader rundt om i Stavanger. Det viser mulighetene som finnes i kunstformen. I tillegg til dens estetiske uttrykk har gatekunsten også blitt et bidrag i repertoaret

til Stavangers kulturelle attraksjoner. Stavanger må tørre å stole på sine egne ressurser, før man kan møte den økende konkurransen. Nuart har startet en "rullende snøball" som er en tilgjengelig ressurs, men våger myndighetene å la den fortsette å rulle? Martyn Reed påpekte tidligere i høst i en reportasje i Rogalands Avis at Stavanger, med en tydelig strategi, har muligheten til å få en identitet som kunstby. Spørsmålet er om byen vil og i det hele tatt klarer å utnytte potensialet.²⁴² Mange byer satser på offentlig, lett tilgjengelig kunst, og Stavanger har allerede et godt navn. Men byen mangler en langsiktig plan for hvordan turisme, byutvikling og kulturpolitikken kan ta opp i seg de mulighetene som finnes. Offentlig kunst kan være en del av byplanlegging og utvikling.

Som nevnt i teoridelen utgjør også arkitektur og urban planlegging viktige ingredienser i byens markedsføring for å oppnå et varig positivt inntrykk i øynene til potensielle

242 Aftenbladet, Lindø, L., T. (2012), Stavanger får skryt for utekunst

besøkende, turister og investorer (ytre dimensjon). En kanskje enda viktigere oppgave til arkitektur og urban planlegging er at de er med på å opprette en meningsfull og bærekraftig identitet for innbyggerne (intern dimensjon) på en kritisk måte. Men greier Stavanger det? Hva er Stavangers bærekraftige identitet som vi innbyggere sitter inne med? En interessant observasjon er at om man gjør et bildesøk av Stavanger på Google, får man flere bilder av Preikestolen enn bilder fra Stavanger by. Hvorfor ikke gjøre noe med dette? «Sammen for en levende by» er kommunens visjon for kommuneplanen 2010-2025. Oppnår vi en levende by når vi prøver å ta livet av subkulturer som graffiti og gatekunst representerer. Dette stemmer heller ikke overens med verdiene som skal kjennetegne kommunens organisasjon: "Er til stede, Vil gå foran, Skaper framtiden." Er dette bare fine visjoner, eller er det noe Stavanger ønsker å strekke seg etter? Innledningsvis i kommuneplanen for Stavanger skriver Gunnar Roalkvam følgende: "Epoken som "oljeby" vil gå over i historien akkurat som "sildebyen", "sjøfartsbyen" og "hermetikkbyen". Det er vi nødt til å forberede oss på. Nå er utfordringene så

store at vi må tenke helt nytt”²⁴³

LÉVA Urban Design AS mener at ”det er enormt viktig å ikke undervurdere de ”vanlige” tiltakene”. Med ”vanlige” tiltak, sikter de til bl.a. planlegging av permanente byparker, slik de planlegges i dag. ”Ved å utnytte de permanente tiltakene mer, gjerne satt sammen med festivaler som Nuart, mener LÉVA at man har mulighet til å ”oppnå mer stabilitet i en markedsføringsprosess. Og ved å inkludere den naturlige og planlagte transformasjonsprosessen som pågår konstant i en by eller bydel i en kommunikasjonsstrategi, vil det styrke både stabilitet og image, samt gjøre byens innbyggere mer bevisste på hvilke kvaliteter som finnes i deres eget bymiljø.”²⁴⁴

Stavanger har mange fritidstilbud, men det er få fritidstilbud for ungdommer som har en ”annen” interesse enn majoriteten i samfunnet. Noen av disse faller inn under subkulturen graffiti og/eller gatekunst. De tagger ned byen, er overalt, og de fleste hater det. De samme politikerne som synes Nuart er et strålende arrangement, vil fjerne alt som har med ulovlig graffiti og gatekunst å gjøre. Det er tydeligvis ingen som ser linken mellom disse ungdommene og de internasjonale stjernene som blir flydd inn. Man får ikke konsertpianister i verdensklasse hvis de ikke får spille piano i oppveksten. ”Det er som om Viking supportere skulle hater alle juniorlagene, hater alt med hele den livsstilen, unntatt tippeligaen. Kulturelt sett er vi i sannhet et underutdannet, analfabet samfunn, og det blir et problem, fordi det kriminaliserer mennesker som bare gjør det som er i deres natur. Fordi resurser blir kastet bort på fjerning. Fordi et bestemt kunstnerisk uttrykk blir forkastet i fascistisk stil, fordi mennesker blir undertrykket, fordi deler av befolkningen mister tilliten til myndighetene,

²⁴³ Gunnar Roalkvam fra Kommuneplanen til Stavanger 2010-2025, s9

²⁴⁴ Rapport, LÉVA Urban Design AS (2010), Analyse: fysisk, sosial og mental, Byparken og Nuart, s. 22

fordi det offentlige rommet blir privatisert.”²⁴⁵

GODT SAGT

“The right to the city is far more than the individual liberty to access urban resources: it is a right to change ourselves by changing the city. It is, moreover, a common rather than an individual right since this transformation inevitably depends upon the exercise of a collective power to reshape the processes of urbanization. The freedom to make and remake our cities and ourselves is, I want to argue, one of the most precious yet most neglected of our human rights”

– David Harvey

Hva er vi redde for? Atmosfærer er som nevnt byens x-faktor. Vi må sørge for å tilrettelegge for offentlige rom som oppleves som oppløftende, samtidig som de vekker kreativitet og er inkluderende. Det er når disse kvalitetene harmonerer at vi kan tiltrekke oss folks ønske om å bosette seg i nettopp Stavanger og ingen andre byer, eller gi dem lyst til å besøke denne byen fremfor andre.

²⁴⁵ Blogginlegg, Bergen Street Art, Zen (2012), NUCITY

7. Konklusjon

Byer ønsker ofte å være kreative, men glemmer at kreativitet oppstår best i et bymiljø hvor de er fristilt fra lover og regler. Det betyr at myndighetene må tillate seg å ikke ha 100 % kontroll på alt som skjer. Et kreativt kunstmiljø oppstår ikke over natten – det er en prosess. Geoparken er etter min mening “spot on” på et slikt sted. Her kan man se både unge og voksne leke seg på en fin sommerdag, så vel som på en kald vinterdag. Flere vil nok mene at parken også hadde hatt suksess uten all graffitien og gatekunsten som dekorer området. Men slik jeg ser det, er disse veggene helt avgjørende. Veggene er med på å understreke et fordomsfritt offentlig rom, hvor du kan komme som du er og få utfolde deg deretter. Kunst eller hærverk – graffitien og gatekunsten er med på å tilføre et alternativt og overraskende visuelt element til parken. Veggene forandrer seg, og du kan selv være med på å forandre.

I min oppgave har jeg sett på problemstillingen min: Hvordan påvirker gatekunst det offentlige rom i Stavanger? Er det et positivt eller negativt bidrag i byen? Jeg tror at Stavanger vil være tjent med å ha en mildere graffiti- og gatekunstpolitikk, samt fornye deres syn på hvordan det offentlige rom skal være. Utviklingen av det offentlige rom har i stor grad endret seg til å kun bli et rom for kjøp og salg. Alle står i fare for å bli “oppslukt” av en slik tankegang. Graffiti og gatekunst er ikke det eneste alternativet som kan brukes for å bedre det offentlige rom, men de er ifølge denne oppgaven en representant for det “fremmede” element. Ved å fortsette å planlegge for “vanlige” offentlige rom, bør det også gis plass til andre elementer som f.eks. graffiti og gatekunst.

Noen rom kan være mer permanente, mens andre kan eksistere i kortere perioder. Ved å planlegge for “nye”, “fremmede” og tilsynelatende “skremmende” elementer i det offentlige rom, kan man få gevinster som vakre og overraskende miljøer som innbyr til å stoppe opp og leke seg, rom som stimulerer våre handlinger, følelser og holdninger til verden, samt rom for diskusjon. Slik unngår man overfladiske rom. Slike rom vil lønne seg massivt i form av kultur, samfunnsengasjement og økonomi, samt at det gir noe annerledes som vi kanskje ikke hadde forventet. Med dette som bakteppe er svaret på problemstillingen min at gatekunst er et positivt bidrag til det offentlige rom i Stavanger.

Avslutningsvis vil jeg igjen sitere Iain Borden, som oppsummerer så treffende gevinsten av friere rammer i det offentlige rom, noe jeg stiller meg fullt og helt bak: “We get something vibrant to look at besides shop windows; we get strange sounds and colours in our streets; and, above all, we get something different, which we might not have expected to come across. If we are prepared to take the risk, these are our rewards: the unpredicted, the alternative, surprising ways of living in cities.”²⁴⁶

²⁴⁶ Rapport, Borden, I. (2005), What are we scared of? The value of risk in designing public space, s.26

8. Referanser

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Alle fotografier er tatt av Bjarte Vågen, eller som nevnt i bildetekst.

Oppgaven er på 28024 ord.

Informasjon om gatekunstnerne som har laget de ulike verkene som jeg presenterer fra Nuart er hentet fra www.nuart.no og mobilapplikasjonen til Nuart.

Litteraturliste

- Arendt, H. (1958), *The Human Condition*, Chicago: University of Chicago Press
- Banksy (2004), *Cut it out, Weapons of Mass Distraction*
- Berdahl, B. A., Horvei, Ø. (2012), *Street Art Norway Vol. 2*, Kontur Forlag
- Butenschøn, P. (2009), *Byen: en bruksanvisning*, Oslo: Aschehoug
- Carmona, M., Tiesdell, S., Heath, T., Oc, T. (2010), *Public Places - Urban Spaces. The Dimension of Urban Design*, Taylor & Francis
- Fairey, S. (2009), *OBEY: Subbly & Demand – The Art of Shepard Fairey*, Gingko Press
- Gastman, R., Rowland, D., Sattler, I. (2006), *Freight Train Graffiti*, Thames & Hudson
- Gehl, J. (2010), *Cities for people*, Island Press
- Irvine, M. (2012), *The Work on the Street: Street Art and Visual Culture*, fra *The Handbook of Visual Culture*, Barry Sandywell and Ian Heywood. London & New York
- Jacobs, J. (1992), *The death and life of great American cities*, New York: Vintage Books.
- Jacobsen, D. I. (2005), *Hvordan gjennomføre undersøkelser?; Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*, Høyskoleforlaget, 2. utgave
- Jølbo, M., Reed, M. og Øye, V. B. (2011), *Eloquent vandals - a history of Nuart Norway 2011*, Kontur Forlag
- Klingmann, A. (2007), *Brandscapes. Architecture in the Experience Economy*, The MIT Press
- Langhelle, O. (2012), Forelesning 19. september MEN115 Kvalitative metoder
- Manco, T. (2002), *Stencil Graffiti*, Thames & Hudson

Manco, T. (2004), *Street Logos*, Thames & Hudson

Norberg-Schulz, C. (1992), *Mellom jord og himmel: en bok om steder og hus*, Oslo: Pax

Pløger, J. (2001), *Byens språk*, Spartacus Forlag, Oslo

Pløger J. (2004), *Senmoderne byliv – byen som levet og forestillet*. Kapittel 5 i Andersen og Andersen (2004), *Den mangfoldige by – opløsning, opplevelse, opsplittning*. SBi

Ryen, A. (2002), *Det kvalitative intervjuet; fra vitenskapsteori til feltarbeid*, Fagbokforlaget

Schmidt, L. og Wilhelm, H. (1999), *Mitt hus er din utsikt. God byggeskikk for hus og land – hva, hvorfor og hvordan*, Statens Byggeskikkutvalg

Sennett, R. (1991), *The conscience of the eye: the design and social life of cities*. London: Faber and Faber.

Thagaard, T. (2009), *Systematikk og innlevelse; en innføring i kvalitativ metode*, Fagbokforlaget

Von Meiss, P. (1990) *Elements of Architecture: From Form to Place*, Taylor & Francis

Wulz, F. F. (1991), *Fasaden & stadsrummet*, Byggförlaget

Yin, R. K. (2003), *Case Study Research*, SAGE Publications Inc

Avisartikler

Avis	Dato	Tittel	Forfatter	URL
Aftenbladet	26.04.12	Stavanger får skryt for utekunst	Lindø, Leif Tore	http://www.aftenbladet.no/kultur/Stavanger-far-skryt-for-utekunst-2964316.html
Aftenbladet	13.04.12	<i>Hva er en attraktiv by?</i>	Nordenborg Myhre, Lise	http://www.aftenbladet.no/meninger/Hva-er-en-attraktiv-by-2956274.html
Aftenbladet	30.11.12	<i>Så ikke lyset, stjal gatekunst</i>	Sveen, Geir	http://www.aftenbladet.no/nyheter/lokalt/jaeren/Sa-ikke-lyset_-stjal-gatekunst-3079309.html
Bergen Tidene	12.07.08	<i>Gatens parlament</i>	Giskeødegård, Tove	http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Gatens-parlament-1893203.html
Dagens Nyheter	20.09.12	<i>Nolltolerans mot gatukunst skapar passiva medborgare</i>	Lindahl Persson, Jenny	http://www.dn.se/debatt/stockholmsdebatt/nolltolerans-mot-gatukunst-skapar-passiva-medborgare
Rogalands Avis	28.09.12	<i>Må fjerne reklamevask</i>	Wichne Pedersen, Siri	http://www.rogalandsavis.no/nyheter/article6258637.ece
Rogalands Avis	28.09.10	<i>Snart slutt for Geoparken</i>	Jacobsen, Øyvind	http://www.rogalandsavis.no/nyheter/article5327083.ece
SMIS	26.09.12	<i>Nuart 2012: Legender til gatekunstfestivalen</i>	Dahl, Lars André	http://issuu.com/smis/docs/pdf_13_net?mode=window&pageNumber=26

Diverse kilder

Kildetype	Dato	Tittel	Forfatter	URL
Artikkel	22.10.08	<i>Gatekunst til folket</i>	Folden Gjendem, Camilla	http://www.biip.no/waschera/magasinet/2306179
Artikkel	02.05.12	<i>Tegnekonkurranse ble graffitikunst</i>	Skrudland, Torgunn	http://www.stavanger-turistforening.no/article.php?ar_id=33064&fo_id=248
Artikkel	28.09.12	<i>Hvor går streken?</i>	Gjengaar, Viktor	http://www.nrk.no/ytring/hvor-gar-streken-1.8338089
Artikkel	24.09.12	<i>Gatekunst: En introduksjon</i>	Svarva Denstad, Kaja	http://p3.no/thespiral/gatekunst-en-introduksjon/
Artikkel	18.05.09	<i>Gatekunst er blitt stuert</i>	Karlsrud Stene- Johansen, Mette	http://www.klikk.no/bonytt/article460725.ece
Artikkel	???.04.11	<i>Opplevelser som kommunikasjon</i>	Arnesen, Kristin og Kvisle, Tom	http://www.westerdals.no/nyheter/folk-yil-fole-i-fjæra/#_edn1
Artikkel	18.10.12	<i>Veggkunst i verdensklasse</i>	Aldridge, Øystein	http://www.osloby.no/oslopuls/Veggkunst-i-verdensklasse-7021171.html
Artikkel	???.???.12	<i>The Perfect Picture from Møller Bil Stavanger's launchparty</i>	Scan One	http://scanone.no/et-herlig-bilde-fra-lanseringsfesten-til-beetle-2012?lang=en
Artikkel	13.10.11	<i>Bedriftkunst og utsmykking: Hva gjør kunst med arbeidsplassen?</i>	Superlux	http://www.superlux.no/2011/10/bedriftkunst-og-utsmykking/
Artikkel	29.01.11	<i>Five great cities for street art</i>	The Guardian - Dixon, Rachel	http://www.guardian.co.uk/travel/2011/jan/29/street-art-cities?INTCMP=SRCH
Artikkel	21.08.12	<i>Elektrisk gatekunst</i>	Bergen Kommune	https://www.bergen.kommune.no/aktuelt/tema/elskap/article-96438
Artikkel	21.01.10	<i>What is Street Art? Vandalism, graffiti or public art- Part 1</i>	EW/KCE	http://artradarjournal.com/2010/01/21/what-is-street-art-vandalism-graffiti-or-public-art-part-1/
Artikkel	???.???.12	<i>Top 25 Trendiest Hotels in Norway</i>	Trip Advisor	http://www.tripadvisor.com/TravelersChoice-Hotels-cTrendy-g190455
Artikkel	24.05.12	<i>Banksy Paintings</i>	The Dropkings	http://www.thedropkings.com/banksyinside.html
Artikkel	???.???.11	<i>JR – The 2011 TED Prize Winner</i>	Shay, Christopher	http://www.tedprize.org/jr-2011-ted-prize-winner/
Artikkel	???.03.12	En artikkel om utviklingen og mangfoldet i Stavangers gatekunstscene, belyst gjennom analyser av verkene "Flosshattmannen", "Moona Lisa" og et navnløst verk av Vhils	Thorstvedt, Alexander - Stavanger Katedralskole	http://voxpública.no/wp-content/uploads/2012/06/ThorstvedtAlexander.pdf
Artikkel	1986	<i>Take It to the Streets – Conflict and Community in Public Space</i>	Berman, Marshall	http://207.97.238.133/article/pdfs/bermanma.pdf
Artikkel	2007	<i>Visibility: A Category for the Social Sciences</i>	Brighenti, A.	http://www.citeulike.org/user/ricmilne/article/1966164
Blogginlegg	???.11.12	<i>Gatukunst</i>	Eric	http://kundo.se/org/sl-kundforum/d/gatukunst/
Blogginlegg	03.10.12	<i>NUCITY</i>	Bergen Street Art, Zen	http://bergenstreetart.com/2012/10/nucity/
Facebook-side	19.09.08	<i>Art of The Streets</i>	Art of The Streets	https://www.facebook.com/artofthestreets
Foredrag	28.09.12	<i>Physical Space – Re:Marks</i>	Nuart PLUS	http://www.nuart.no/
Hefte	???.???.00	Miljøverndepartementet		http://www.regjeringen.no/nb/dep/md.html?id=668

Lovdata	11.05.1951	<i>Straffeloven §291 og §292</i>	Lovdata	http://www.lovdatab.no/all/tl-19020522-010-032.html
Lov	-----	<i>10 punkts strategi mot tagging og graffiti</i>	-----	http://www.oslo.kommune.no/article24704-7690.html
Masteroppgave	Høst 2010	Hærverk og kunstverk - en diskursanalyse av taggedebatten i Oslo	Weider, Jo Morten	https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/123456789/15931/weider.pdf?sequence=3
Masteroppgave	1998	<i>Graffiti - kunst og vandalisme: en kultursosiologisk tilnærming til hiphop graffiti.</i>	Klingenberg, Trine ved Universitetet i Oslo.	-----
Nettside	06.09.12	<i>Trondheim Open</i>	Sitat: Lars Ramberg	http://www.trondheimopen.org/
Nettside	-----	<i>Walk to art tour</i>	Visit Melbourne	http://www.visitmelbourne.com/SiteSearch.aspx?q=street+art&facet=Tours
Oppgave	-----	Det offentlige rom – hva er det?	Koch Mikalsen, Kjartan	http://generator.teks.no/wp/wp-content/uploads/det-offentlige-rom.pdf
Oppgave	18.05.12	Offentlige rom er urbanitetens forutsetning	Urbaniseringsprosesser: Vågen, Bjarte	-----
Rapport	15.11.10	<i>People and places: Public attitudes to beauty</i>	CABE Space	http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110118095356/http://www.cabe.org.uk/files/people-and-places.pdf
Rapport	???.?.10	<i>Public Spaces and Public Life – A city with people in mind</i>	Gehl Architects	http://www.hobartcity.com.au/Hobart/A_City_with_People_in_Mind/Gehl_Architects_Report
Rapport	01.02.05	<i>What are we scared of? The value of risk in designing public space</i>	CABE Space – Borden, I., Rowe, D., Landry, C.	http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110118095356/http://www.cabe.org.uk/publications/what-are-we-scared-of
Rapport	2010	Analyse: fysisk, sosial og mental, Byparken og Nuart	LÉVA Urban Design AS	http://www.leva-urbandesign.com/
Samling av inngraveringer fra Pompeii	Ukjent	<i>Graffiti from Pompeii</i>	Kent	http://www.pompeiana.org/Resources/Ancient/Graffiti%20from%20Pompeii.htm
Temahefte	???.01.09	Kunst i Bjørvika	Bjørvika Utvikling AS	http://www.bjorvikautvikling.no/kunst/temahefte
Tidsskrift	02.06.09	<i>Street art – Hærverk? Propaganda? Kunst?</i>	KUNST nr. 3: Dybwad Torstensen, Mette	http://issuu.com/fineart/docs/ak200903
Tidsskrift	???.08.12	<i>Nuart-sjefen Martyn Reed – Fra pøbelstreker til gatekunst</i>	Gatemagasinet Asfalt Rogaland nr 4 Årgang 4: Høiland, Kristin	http://www.gatemagasinetasfalt.no/
Tidsskrift	???.07.12	<i>Noll tolerans</i>	Paletten, Nr.2: Røggård, Hugo	http://www.paletten.net/
Tidsskrift	???.03.12	<i>Sjå opp i Stavanger</i>	Fjord1 Magasinet: Blågestad, Nina	www.fjord1.no
Video	21.10.11	<i>Gatekunst i England</i>	NRK	http://www.nrk.no/video/gatekunst_i_england/1D0F6E55924A0AD1/emne/Kunst/
Video	07.09.12	<i>Episode 1 – Graffiti vs. gatekunst</i>	NRK	http://p3.no/gatekunst-og-graffiti/
Video	14.09.12	<i>Episode 2 – Fra gate til galleri</i>	NRK	ibid
Video	21.09.12	<i>Episode 3 – Ulovlig</i>	NRK	ibid
Video	28.09.12	<i>Episode 4 – Motivasjonen</i>	NRK	ibid
Video	24.06.08	<i>Forbudte farger – En dokumentar om graffiti i Stavanger</i>	Fosse, Kim	http://www.youtube.com/watch?v=z6tpHqXYOC4
Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015	???.10.11	Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen	Bergen Kommune, Seksjon for Kunst og kultur	https://www.bergen.kommune.no/bk/multimedia/archive/00118/Graffiti_og_gatekun_118308a.pdf

9. Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Jordan Seiler	RJ Rushmore	Tristan Manco	Kristi Guldberg*	Anne Merete Skogland	Bo Krister Wallström
Gatekunstner. Han har lyktes i å organisere og kuratere flere store prosjekter og utstillinger med PublicAdCampaign.	Blogger for en av verdens mest populære gatekunstblogger: Vandalog.	Grafisk designer og forfatter av flere bøker om gatekunst. Han er stasjonert i Bristol i UK.	Var med å utrede handlingsplanen i Bergen for graffiti og gatekunst. I dag jobber hun som daglig leder i Frivillighets-sentralen Vitalitetsenteret.	Har inntil nylig vært byantikvar i Stavanger. Er utdannet sivilarkitekt ved Bergen Arkitektskole.	Jobber i KORO (kunst i offentlige rom) Stavanger som seniorrådgiver i uterom.

1	Hva er din definisjon av gatekunst?
a	I try very hard not to define street art because all too often the most interesting work happening on the streets would not fall into the street art category. see the work of Jason Eppink, specifically the "Astoria scum river bridge project"
b	Artistic intervention in public space with little to no formal permission.
2	Gatekunst er en subkultur. På hvilke premisser skal man tillate denne kulturen å utfolde seg? Skal man i det hele tatt sette premisser?
a	When you say "should we allow this culture to unfold", the WE you are speaking of is the dominant culture. by definition a subculture does not operate by the dominant cultures terms and therefore I think the question is moot. In many ways this is a very very good thing because dominant culture, like the law often is not only unprogressive but so entrenched in its behavior that it is unable to adapt to new modes of behavior, even if those behaviors have serious social benefits. Take the civil rights movement in the US. this fight was largely waged by challenging entrenched property right through the lunch counter sit ins. these active contestations of property use ultimately led the charge which brought the civil rights movement to the forefront of american consciousness. while obviously a less serious issue, street arts and graffiti challenge of current property rights and access to public space has begun the conversation we are having. should we entertain a more open public space use strategy or should we retain the current private property boundaries which allow private property owners to dictate what we see in our visual environment. which usually ends up being advertising because that is the only visual system which will pay them. this is a legitimate question which is only being asked because of the challenge street art subculture has posed to the dominant culture

b	I could say that I don't think celebrities like Jim Carey or clowns like Mr. Brainwash should do street art or encouraged to continue doing street art, but me saying that won't do anything. Besides, street art is about skirting the rules, so it's a bit ridiculous to bind the culture in one way or another. That said, I think it's important to always keep in mind street art's roots as a voice for the voiceless and a way for artists without an audience to reach an audience. I hope that that is always part of street art culture.
3.	Har Stavanger noe å tilby gatekunst, som byer i andre land ikke kan tilby?
a	from my understanding, stavanger and norway in general is in a unique position. you guys are rich and you dont need advertising to support your public infrastructure without advertising as the dominant visual base, it would seem fitting that that imagery would be replaced by another. street art seems fit to take its place and you have the money to make this happen. all too often art plays second fiddle to advertising and that is largely allowed because cash strapped cities are in need of extra revenue.
b	Stavanger is the only place that I know of where the government helps to fund a mural festival acknowledges the importance of both legal and illegal contributions to a city's landscape in the form of street art. That also helps make Nuart a step above most other mural festivals.
c	Put simply the main thing Stavanger offers is funding and intelligent patronage. The level of funding and support for street artists is second to none, allowing artists to develop or make works they simply wouldn't be able to even at other festivals. Talking to artists over the years they told me how they have pushed themselves to make their best works for Nuart and I think the main shift for Nuart is to recognise its International importance in the world of Street Art. To this end it has kind of become like the Cannes festival of Street Art - a kind of benchmark for the scene. I think its done that successfully by building on knowledge and skills each year both practically and theoretically. The Nuart book I think is great in explaining this journey - at first the idea was simply to bring street art to Stavanger - but now its to become an International debate about the creativity and possibilities of the movement.
4	Gatekunst har blitt mer og mer mainstream. Hva tror du skjer når den konvensjonelle kulturen omfavner en subkultur?
a	that culture is consumed by the dominant culture. in the case of street art this will take some of the fire out of the motivation, it will depress the innovation that comes along with the passion it takes to overcome your fear of the law. if anyone can make street art, those who do it will be less passionate than those that make street art even though its illegal. that said, more art on the streets isnt a bad thing.

b

Sorry to skirt the question a bit, but my answer is basically this essay - <http://blog.vandalog.com/2012/09/theyre-always-gonna-go-wild/>

Good subcultures get co-opted by the mainstream. That's what happens. Punks and preps, hippies and hipsters, gangsters and geeks have all had parts of their cultures brought into the mainstream, and that attention usually harms the actual subculture.

Sometimes it can feel like street art is getting taken over the mainstream more and more every day. Plenty of people have told me that Vandalog contributes to that co-opting of the culture. The most obvious examples naturally also tend to be the most popular names in street art: Banksy and Shepard Fairey. They are as much guerrilla marketers as they are artists even as some artists "sell out," it's inevitable that street art as a whole will remain authentic, powerful and revolutionary for a long time to come.

Artists like Roa and Escif were already well known among street art fans before they first painted outside of their home countries because people had seen their artwork online. That's an oversimplified history, but hopefully it shows in a very general way that street art is always evolving.

Naysayers often suggest that the interest of media and the injection of money can only serve to destroy street art culture, but each time this cycle repeats, street art is reborn and brought back to its core values by a new generation of revolutionary artists.

Even as its general popularity may fluctuate, the idea of street art is always going to be resonating with somebody around the world, and that's all it takes. People want to express themselves and communicate with the public, and there are few better ways to reach the public than street art.

Street art doesn't discriminate. A trained artist in a studio with dozens of brilliant assistants can make street art, but so can a teenager with nothing more than a permanent marker and an idea. Practically any wall is an equally valid place for a piece of work for drunken men to piss on or for kids to be inspired by.

The combination of almost no barrier to entry and the fantastic power wielded by street artists, a combination unrivaled by any other art form, is why the underground nature of street art will always triumph over any push to make the genre truly mainstream. It just takes one person with a crazy idea to shift the culture in a new direction, and there are thousands of those people out there trying out crazy ideas every day. You can't make a culture mainstream if the thing is constantly changing, you can only make out-of-date segments of the culture mainstream.

For the last three decades in particular, working outdoors without permission has fascinated artists, and they keep finding ways to do it differently. During that time, stars have been born and many have faded away. Media and art-world interest has waxed and waned. In the end though, the mainstream popularity of street art doesn't make much of a difference. Artists will always have the drive make street art and the public will always notice street art. That's not going away. Even if it's just one artist reaching one other person, street art can change the world. Of course, it's never going to be just one artist. From here on out, it won't be less than an ever-evolving army.

5	Nuart har fått et godt rykte. Synes du Nuart burde gjøre noe annerledes i fremtiden? I så fall, hva?
a	I think NuArt has taken the right steps by adding an academic conference to its program. there are serious cultural ramifications to both the criminalization of street art and the legalization of the art form. openly discussing those ramifications is the best thing a street art festival can do.
b	That's a difficult question. I think that Nuart should continue to give opportunities to artists who would otherwise not be getting so many great opportunities, and Nuart should continue to share some of the most interesting international art with the people of Stavanger and the world. What that looks like in 10 years is difficult to say. But I think it's very valuable that Nuart has an educational component and a public art component. And that Nuart takes risks. None of those core principles should change. But that may or may not mean 15 more murals every year.
c	Jeg synes Nuart fungerer veldig bra, og det er utrolig imponerende hvordan festivalen har bygd seg opp. Måten man bruker sosiale medier på, og måten man bruker anerkjente gatekunst blogger og -magasiner på er forbilledlig. Jeg synes det ville være veldig bra om Nuart stimulerte flere unge til å drive med gatekunst lokalt. Slik det ser ut for meg er det stort sett profesjonelle som kommer inn og tar over byen en gang i året, mens veksten lokalt er ubetydelig. Hvor er gatekunstnerne i Stavanger? Kunne festivalen hvert år presentere en lokal kunstner f.eks? Det ville vært spennende, men jeg føler kanskje ikke det er Nuarts oppgave å sørge for dette. Det er politikere og byråkrater lokalt som må gripe fatt i dette i samarbeid med Nuart.
6	Mener du at byer bør lage planer som tilrettelegger for lovlig graffiti og gatekunst? Hvorfor mener du det?
a	this is a tough question. part of what makes street art and graf good is that it innovates and pushes new boundaries because it has to in order to avoid the law. by legalizing and making plans for legal implementation you loose that innovative quality. you have to "curate" the work and that leads to poor decisions. I think cities should turn a blind eye to the problem and let what happens happen. if you set up legal walls for painting you institutionalize the behavior and that degrades its quality. the problem is the destructive quality this art form often takes but i think that a few tags on a few houses that dont want them is a small price to pay for the visual magic that graf ans street artists perform in the city on a daily basis.
b	More importantly, cities should make sure that street art and graffiti-related sentences in the judicial system are not as harsh as they are now in many cities. Graffiti and street art are non-violent crimes that can be positives for a community. Jail time should be absolutely out of the question. And prosecutors should stop outright lying with regard to the amount of damage that street artists and graffiti writers do. They are lying in court about millions of dollars with of damage that is really just a few thousand dollars. But yes, part of fixing that justice system should include making more legal spots for graffiti and street art and not prosecuting when artists paint on abandoned or otherwise neglected spaces. The simple reason for all this is that street art and graffiti can improve communities, even if the immediate reactions to the work are negative. Also the crimes are non violent. And legal spots / an attitude of tolerance for work on neglected spaces will lead to better work that is even more appealing and good for the communities.

c	Jeg mener at det er vanskelig å bare snu ryggen til dette fenomenet, fordi det er såpass stort og voksende. Jeg er i mot nulltoleranse fordi det strider mot demokratiske prinsipper å skulle kneble en kreativ uttrykksform, og jeg mener det er galt å kriminalisere mennesker fordi de finner alternative kreative utløp. Ser man f.eks på skating har det også vært forbudt for bare noen år siden, mens det i dag hylles som en god form for fysisk aktivitet for unge mennesker som ellers ofte er passive. Man tilrettelegger nå i stor skala for at ungdom skal ha steder å skate. På samme måte tenker jeg at det ville være gunstig for unge kreative mennesker å få dyrke sin lidenskap for å uttrykke seg gjennom maling og spraybokser, stickers, paste-ups osv. Det er vanskelig å skulle tillate alt, men jeg mener man bør stimulere til mangfold og kreativitet også på dette feltet.
d	Gatekunst slik jeg har beskrevet her er et organisert prosjekt. Det er ikke mulig å organisere grafitti og tagging, da det ofte er et anarkistisk uttrykk eller et uttrykk som nettopp har til hensikt å provosere.
e	Det hadde vært helt på sin plass, siden dette uttrykket er så omfattende og før at unngå å kriminalisere ungdommer som bare ønsker å uttrykke seg.
7	Hvis Stavanger vedtok å lage en graffiti og gatekunstplan, hvilke anbefalinger ville du gitt dem og hvilke utfordringer tror du er knyttet til å lage en slik plan?
a	if you say here is a box in which you can paint, you destroy creative opportunities which are at the heart of street art. for a city intent on embracing the art form I think you must take the good with the bad. remember what carlo McCormick said, the most dangerous neighborhoods are the ones where you find yourself with a lack of graffiti. while that is a bold claim, i think in many ways he is right. he is not talking about physical danger but cultural danger. a place devoid of mark making is a place devoid of life. ive been mugged before and it was terrible but ive also been to sanitary neighborhoods before and the problems there are much worse than being held up at gunpoint.
b	I think you pretty much do what Nuart is doing, plus provide for more legal walls where work can rotate. But again, I think what is important about Nuart is a tolerance for legal and illegal work, and a good government street art program should be accepting of non-permissioned work. That said, the major difficulty of any public art program is balancing artistic freedom with neighborhood sentiments, that's particularly true with a street art or graffiti program that typically would not involve much community discussion before each mural and would be tolerant of non-permissioned painting on private property. Another difficulty becomes deciding what to paint over and what to keep with regard to illegal work.

c	<p>Stavanger already has of course the Nuart programme which is very comprehensive with a graffiti and street art map to let visitors know where to see street art and information about each artist is available. I think this is a great model and something that is naturally expandable. For street artists the city is a dream come true as the work that has been put up has stayed there for years with the support of Nuart. Besides Nuart as I understand it there are community walls for graffiti artists to paint - I think since the city already has the positive examples of art by International artists this can help show the authorities some of the benefits of allowing creativity on the streets. Part of the challenge in persuading a city to take a positive view of street art is for them to see tangible benefits. Nuart helps by showing a cultural value - for example from their recent press release they say "Nuart Exhibition, it's been open 7 days a week for 7 weeks and we've seen over 6000 through the doors with another 3200 taking part in our education program for schools, not to mention a few thousand on the various street art tours. All in all, close to 10% of the population have participated in some way, shape or form with Nuart this year. (Not including the passive viewers downtown of course)". With Nuart doing such a big job I'm not sure how much more the city can do to promote graffiti and street art other than encourage local talent with a programme of local walls that are always available - something like this - http://blog.vandalog.com/2012/11/the-walls-project-in-london/</p>
d	<p>Anbefalinger vil være å ha tett dialog med graffiti- og gatekunstmiljøet. En slik plan må forankres hos utøverne. Og å sette seg inn i historikken til graffiti-kulturen og se på hva utgangspunktet for sjangeren er. Utfordringen blir å ikke byråkratisere uttrykkene. Jeg mener man i kommunen har gode erfaringer med å tilrettelegge for andre kunstformer, ved at man ikke legger seg opp i det kunstneriske ved prosjekter, men gir tilskudd. Man kan jobbe med å få lovlige vegger, man kan jobbe med å gi kurs, man kan jobbe med å lage nettverk, og så må kunstnerne selv få den friheten de trenger for å drive med sitt. I Bergen har det vært viktig å stimulere til lokal vekst blant utøvere, ikke bare fokusere på at man skal hente inn store navn for å gjøre «spiselige» utsmykninger som alle kan like.</p>
e	<p>Svaret ligger i de svarene jeg har gitt ovenfor. Det er ikke riktig å lage en plan for graffiti. Det kan man imidlertid gjøre fra gang til gang i gatekunstprosjektet: nuart. Det gjør vi også</p>
f	<p>Gi de plasser som i utgangspunktet ikke blir brukt eller som i utgangspunktet er ikke steder. Samtidig bør de få plasser som er lik verdige med de plassene som reklamen får. La de som kan faget undervise i graffiti og gatekunsthistorien som er knyttet til vår sosiale kultur og kunsthistorie. Utfordringene er at det ulovlige innenfor graffiti kulturen står sterkt og er en viktig motkraft. Utfordringen er å ikke la kulturen miste noe av sin motstand.</p>
8	<p>Hvordan tror du et disiplineringsverktøy for graffiti og gatekunst bør utformes, for at det ikke skal ødelegger for kunstformen?</p>
a	<p>discipline tool? you mean how should they be punished? As we have talked about, In many ways the illegal nature of the process helps to inspire only those who truly want to make work on the streets to do so. leaving those penalties in place is important. that said, graf writers get multi year jail sentences. the punishment should fit the crime.</p>

b	The first step is to stop giving jail time to graffiti writers and street artists. Step two is figuring out a better process of determining which walls should/can be buffed and which should be left as is. In many cities in the USA, the graffiti removal squad can just paint over graffiti and street art without the permission of the property owner. One way to cut graffiti removal costs and make sure that work that people like is saved would be to only remove work if the property owner requests it to be painted over (or if it is obviously offensive). This strategy also allows for certain buildings to become semi-legal spots. If the property owner is absent and not taking care of their building, graffiti writers and street artists should not be hassled for painting a building's dilapidated walls, and those walls should not automatically be buffed by the city just because there is graffiti there. If the property owner doesn't care, why not leave the art up? The justice system (and graffiti removal system) should be guided by the same oath that doctors take: "First, do no harm."
c	Se spørsmål 7. Det er ikke lett å skulle gå inn i dette feltet, og jeg tror det er viktig å ikke tenke at det skal disiplineres. Jeg tror man skal tenke at det skal stimuleres og tilrettelegges for at det kan leve så fritt som mulig. Det er jo den friheten og det spontane ved uttrykkene som er det positive. Men det er som sagt ikke lett, mest fordi uttrykkene i mange tilfeller bryter med eiendomsretten, og retten til å bestemme over bygg man eier i sentrum. Man må jobbe jevnt og trutt med å skape en positivitet rundt det å ha kunst i det offentlige rom, og at dette ikke er noe negativt. Vi er vant til mye stygg forsøpling i form av plakater og skilt i byrommet, så man må ha en holdningsendring som går på hva som er ønskelig og hva som ikke er det. Og en større toleranse for at det finnes ulike meninger om hva man vil se rundt seg. Vi er indoktrinert med at f.eks tagging og graffiti er stygt, mens i mange tilfeller er reklamen i byrommet mer dominerende og mindre visuelt tiltalende. Det er bare spørsmål om en holdningsendring; hvem skal få definere hva som uttrykkes i våre felles offentlige områder.
d	Gjennom miljøet selv, kunstnere som har kred bør involveres og være med på å utforme dette. En slik utforming må ikke være en overadministrering av miljøet selv, la de selvorganisere seg på sine egne premisser.
9	Gatekunst er av flertallet mer likt enn graffiti. Hva synes du om å bare tillate gatekunst og ha nulltoleranse på graffiti?
a	As far as im concerned they are the same thing. the reason people hate graf is that it is misunderstood because it is a closed system or language. it is much easier to understand street art. also, because graf is treated so harshly is why most graf looks like shit. ive been caught red handed with a bucket of wheat paste, posters and a roller. my punishment was nothing. i have friends who have been caught with a can of spray paint and have spent multiple nights in jail. if this is the reality then graf writers are under a lot more pressure to not get caught which is why there are beautiful and intricate pieces by the likes of swoon that take her 15 minutes to wheatpaste and there are mostly shitty 3 second tags by graf writers. bring the two actions into similar criminal consequences and you will see graf become much more beautiful overnight.
b	Well, what is street art and what is graffiti? It's not a black and white distinction. So, on that basis alone, a policy of zero tolerance for graffiti and acceptance of street art makes no sense. That said, in practice, many cities have only limited resources for graffiti removal and as a result traditional graffiti tends to get buffed quicker than work that looks like it might be street art. So, no city that claims zero tolerance for graffiti really practices that.

c	<p>For meg er det vanskelig å skulle skille det ene fra det andre, fordi det er så mange grensetilfeller. Mange gatekunstnere bruker elementer fra graffiti og omvendt. Mange graffitiartister blander i dag sjablong og tradisjonell bokstavgraffiti. Jeg mener også det er dobbeltmoralsk å skulle tillate det ene og så kriminalisere det andre. De fleste gatekunstnere har startet som taggere, og mange gatekunstnere tagger fortsatt selv om de driver med andre uttrykk. Man lager også problemer for seg selv som byråkrat om estetikk skal være kriteriet for hva som er lov og hva som ikke er det. Her handler det om smak og behag. Det noen liker er sett på som stygt av andre. Kunst er heller ikke ment å være pent eller behagelig. Man vil få problemer med å dra grenseganger om man begir seg inn på en politikk der sjangerdefinisjon står i sentrum. Skal man da tillate sjablong men ikke geriljastrikk eller paste-ups, skal man tillate at folk maler portretter, men ikke tillate intervensjoner eller reklamehacking. Det blir vanskelig å bare tillate det som er mest populært, og det gjør kunstformen tannløs og uinteressant. Skal det være et poeng å tillate gatekunst må man tørre å la alt mulig slippe til – også det man selv kanskje ikke umiddelbart setter pris på. Slik er det jo også i den etablerte kunsten. Damien Hirst sine dyr på formaldehyd er vel neppe likt av folk flest i den forstand at de vil ha et av hans verk i stuen, men det gjør han ikke mindre anerkjent i kunstverden. Skulle man sette popularitet som krav for hva som skal stimuleres av kulturpolitikken ville man få en kjedelig, uinteressant og lite levende kunstarena. Jeg tror ingen tenker slik når det gjelder etablerte kunstformer, så hvorfor skulle det gjelde andre krav for gatekunsten?</p>
d	<p>Nulltoleranse kan man gjerne ha, men det innebærer ikke nødvendigvis at man blir kvitt «problemet». Det å skille graffiti fra gatekunst er også kunstig. Det handler om ulike uttrykksformer. Dersom man fronter sterkt en nulltoleranse, så vil det gjerne også virke mot sin hensikt. Kanskje gatekunsten inspirerer til mer kunstferdig graffiti? Kanskje det da vil bli mindre attraktivt å drive tagging..</p>
e	<p>Helt uakseptabelt og historieløst.</p>
10	<p>Hvilke innsikter tror du en gatekunstner sitter inne med, som kan være med å si noe relevant om byen og byutvikling?</p>
a	<p>street and graf artist challenge the dominant visual form (advertising) in public space. they present an alternative and that is commendable. that said, have you ever gone to a city and wanted a ambassador? street artists and graf artists know and love thier cities in ways which I think most people do not. thier art gives them a personal relationship to thier city unlike any other. think about what it means to mark your public space. it is like leaving a little piece of yourself behind. in doing so you become connected to your city in a very intimate and tangible way. as a street artist myself I feel very strongly about how my city works, who it serves and what it does for its citizenry. you would be hard pressed to find a stock broker who cared as much about his or her city as does a street artist and that is a fact. marking public space makes gives you a physical and psychological connection to that space that is unprecedented. it is a way of taking ownership. every street artist is like a local shop owner, invested wholeheartedly in the city they live in.</p>

b	Like skateboarders, street artists and graffiti writers look at the city with a different set of eyes. So for that reason it might be useful for urban planners to speak with street artists and graffiti writers just to get a unique take on what cities look like and how they function. But work that street artists and graffiti writers do can also affect everyday people of course, and they affect people in ways that traditional urban development projects do not. I don't think urban planners generally think about how to make people's city experiences surprising, but that's what street art does.
c	Gatekunstnere kjenner byen og byrommet bedre enn andre. De ser steder på en annen måte, og de ser folks bruk av byen på en annen måte. Jeg tror byplanleggere har noe å lære av gatekunstnere i å analysere hvordan byen faktisk blir brukt. De kan også påvirke byrommet på en slik måte at nye steder får nytt liv og blir mer interessante.
d	Jeg tror en gatekunstner er en svært bevisst byobservatør. En gatekunstner kommuniserer med omgivelsene og lar seg inspirere av omgivelsene. Deres uttrykk bidrar til å skape oppmerksomhet om stedet og bygningen. Jeg opplever på mange måter at en gatekunstner driver en form for visuell kommunikasjon med omgivelsene.
e	Det er en urban samtidskunstform og inngår naturlig i en byutvikling, samtidig som den kommuniserer med yngre innbyggere og signaliserer at det offentlige rommet som allmenning fortsatt er viktig for å opprettholde det offentlige rommet – offentlig..
11	Synes du at gatekunst skal brukes inn i turisme, byutvikling og kulturpolitikken? Hvis ja, hvorfor?
a	look at sao paulo. hell yes it should be used in tourism. that city banned ads and then became an outdoor gallery. art is culture and culture is what we go to experience when we travel
b	Yes. Simply because it works. It does bring in money to cities or neighborhoods. We've seen it in places like Shoreditch in London or Wynwood in Miami. Also, maybe using street art as a cultural draw for cities will force them to accept it more on the legal side of things. If the city of Miami has the mayor unveiling murals in Whywood, they can't be arresting street artists the next day (although that sort of happened in Boston with Shepard Fairey a few years back).
c	Jeg synes at f.eks Stavanger som har en internasjonalt anerkjent gatekunstfestival må bruke den for det det er verdt. Det er reklame for byen, det er noe man kan bruke for å trekke andre typer turister til byen på. Det er sjelden man finner så mange verk av kjente gatekunststjerner på ett sted, og det bør både politikere og turistnæringene få øynene opp for. Jeg synes også kulturpolitikken burde speile det faktum at man har en så anerkjent festival i byen. Dette kunne vært utnyttet på en helt annen måte. Det er sjokkerende at så få kulturbyråkrater viser interesse for festivalprogrammet NuartPLUS for eksempel.
d	Jeg tror at alle kunstnere skal passe seg for å bli nyttige idioter i byutviklingsprosesser.
12	Hvordan argumenterer du for/mot at gatekunst er kunst/hærverk?
a	it is both and by being both it is powerful. refer to my comment about the civil rights movement. some times you need to challenge the law in order to push forward a progressive agenda.

b	Street art is usually art and vandalism. The two are not mutually exclusive. We just tend to be a bit narrowminded in assuming that vandalism is always a bad thing. As for why it's art (beyond the statement from the artist that they are doing art), put any piece of street art on canvas and it's going to be clear that it is art. It might not look as good on canvas as it does on a wall outside, but it will be self-evident that it is art.
c	Nå er ikke jeg kunsthistoriker, men for meg er gatekunst kunst. Men ikke alt som oppføres i gatene er gatekunst. Om noen skriver navnet sitt med sprittusj på et hushjørne eller et bussete er ikke det gatekunst for meg, det vil jeg kalle hærverk eller vandalisme. Men det er en vanskelig grensegang, og det er ikke lett å dra skillelinjene. Et budskap skrevet med sprittusj i kommentar til et eksisterende skilt kan f.eks være gatekunst; for meg er det snakk om at det må ha en tanke bak; at det er en idé som er satt ut i virkeligheten og ikke en tilfeldig destruktiv handling.
d	Streetart slik det uttrykkes i byens rom på byggverk og diverse tekniske installasjonen i bybildet, er en kunstform som jeg har stor respekt for. Streetart er ofte organisert av eller i samarbeid med det offentlige der det gis tillatelse til å stille vegger «lerretet» til disposisjon. Alle motiv som jeg har sett i denne kategorien, er stor kunst. Talentfullt utført, spennende samspill med lerretet (bygningen) og interessante budskap eller bare uttrykk i bildene. Tagging – i form av spraymarkering i byrommet synes jeg har preg av hærverk, selv om jeg vet at dette også er en måte å uttrykke seg på. Den virker umotivert og preges av manglende respekt for omgivelsene.
e	Det er avhengig av omstendigheten og sammenhengen. Hærverk er når noe som blir ødelagt, uansett privat eller offentlig eiendom. Kunst er det når det har kunstneriske kvaliteter. Kvalitetskriterier er en stor diskusjon og et stort tolkningsrom som er avhengig av den som tar definisjonsmakten. Noen gang kan hærverk også legitimeres, avhengig av beveggrunnen for kunsten eller handlingen.
13	Er de lovlige veggene med på å øke eller minske graffiti og gatekunst?
a	legal walls are great cause the graf removal squad doesnt come and buff them. I dont know a single artist who only does legal walls.
b	Legal walls like "halls of fame" probably don't do much to discourage illegal work. Legal walls like the murals around a city that Nuart organizes seem to me to be better at decreasing illegal work. After all, street artists and graffiti writers are going to paint. The question is whether or not they will do it legally. If they are kept busy and interested with a variety of legal spots, maybe they won't paint so much illegally. It's difficult to say really. Either way, I'm a fan of legal walls.
14	Magasinet «Juxtapoz» har som overskrift i sin siste artikkel om Nuart: «Where do we go from here?». Hvor tror du gatekunst er på vei (om 10-20-30 år)?
a	I think street art is on its way to challenging who gets access to public space use. currently if you own a property, you control what goes on the outside of your building despite the fact that what you put on the outside of your building doesnt affect you but rather the rest of us. by challenging what goes on the outside of building, street art is actually challenging private property laws and questioning the current system of control. the public should control what it sees, not private property owners cause what we have seen is that private property owners, (by no fault of thier own) cant pass up a quick buck.

b	I think that people are going to start using the web as they use the street now, which is already happening a bit. Street art is about putting art where people's eyeballs are, and now our eyes are on our screens. And I think we'll see more festivals like Nuart until a transition is complete towards a new muralism that is done by muralists who have roots in street art and graffiti. That is really exciting to me. Beyond that, it's hard to say where we are going, but I'm confident that there will always be a 13-year-old kid with a stencil and a can of spray paint ready to go out painting.
c	Jeg tror fenomenet vokser, og blir mer og mer populært. Kanskje blir det også mer og mer stuert? Det er interessant å se hva som skjer med uttrykkene dersom det blir større aksept for gatekunst. Kanskje dukker det da opp nye uttrykksformer som er mer ekstreme og som bryter med det etablerte. Kanskje vil en del utøvere miste fascinasjonen dersom det blir for main-stream å drive med gatekunst.
15	Hva tror du er en sunn balanse mellom orden og uorden i en by? Burde vi planlegge for uorden?
a	i refer back to the Carlo McCormick comment. order is death and chaos is life affirming goodness. i would rather deal with the consequences of an unmitigated free for all than have to live in an antiseptic space.
b	It's impossible to say "well, cities should be 68% order and 32% disorder" or anything like that. But yes, I think cities need to plan for disorder as much as is possible. Public spaces should be free spaces, not spaces with "do not walk on the grass signs" everywhere. And cities should be more ready to accept surprise. With that attitude, cities can embrace street art and graffiti without co-opting it and dumbing it down.
c	I think the balance of order and disorder is something that city planners are aware of and in a way its a cycle - places that have been abandoned become places with the potential for creativity and street art - such as Tou Scene in Stavanger, which has become a magnet for art and music. What we see happening for example with Tou Scene is that somewhere that is a creative hub becomes attractive to others - and this is shown by the new developments appearing in the area. The irony is that the new apartments will probably mean that the music and events at Tou Scene may have to stop under a curfew. This same story can be applied to cities around the world such as New York, London and Berlin and street art becomes part of the process of gentrification. Once places become gentrified then artists move on to the next cheap place to rent and thereby continuing the cycle. Another way to look at this question of planning for disorder is the way town planners approach new public spaces. In my opinion the worst town planning is that which does not consider public space. Sometimes for example the emphasis is on commercial spaces such as shopping malls, forgetting to create public squares and seating for people to gather. Good town planning I think creates free spaces where people can spend time communally with each other, without anything commercial - also places for public murals ad community posters so that people can communicate peer-to-peer. Its human nature to need communal space - places that can be personal and perhaps a little disordered - so this approach to public space is one that encourages creativity over the corporate...

d	Det er vanskelig å planlegge for uorden, men jeg tror man kan legge til rette for at kunstnere får lov å konsentrere seg om kunsten. Dersom folk skal være redde for å bli bøtelagt eller fengslet for det de driver med er det vanskelig å skulle praktisere som kunstner. Det er viktig at det ikke legges stramme rammer rundt kunstformen, men at man der det er mulig prøver å legge til rette for at folk kan uttrykke seg gjennom gatekunst. Samtidig har man som byplanlegger ansvar for å ivareta alles interesser, og det er viktig at man ikke tramper over grenser for privat eiendomsrett. Kanskje skal man fokusere mer på kommunale og offentlige bygg som arenaer for gatekunst, og så kan man etter hvert se om interessen øker også hos eiere av næringsbygg og private bygårder o.l.
e	Det var et litt for stort spørsmål å svare kort på. Dersom det handler om å regelstyre ting i byen, så tror jeg lovverket ofte har sin begrensning. En demokratisk by må nødvendigvis ha høy tolegrense for denne form for uttrykk, og heller rydde opp gang for gang...
f	Så lenge vi har et offentlig rom så skal det legges til rette for at alle skal kunne benytte det uansett politisk, kunstnerisk, religiøs og kulturell bakgrunn, hvis ikke dette er tilfelle har vi ikke lengre et rom som kan kalles offentlig.
16	Hva synes du om gatekunst?
a	Gatekunst er spennende fordi det når publikum direkte. Det er noe som skaper direkte dialog med mottaker, og det fungerer ofte som en eye-opener; det skaper refleksjon eller latter eller sinne eller glede. Det er overraskelsesmomentet og det uventede som er det mest spennende med gatekunst. I mitt møte med gatekunstnere slår det meg at de har en stor kjærlighet til byrommet og til menneskene som bruker byrommet.
b	Gatekunst er spennende som visuelt uttrykk og som yringsform.
c	Gatekunst er en berettiget ytring som er viktig i et offentlig rom
17	Hvis man som huseier ønsker å ha gatekunst som en del av husfasaden eller andre flater på eiendommen, må man da først søke om tillatelse?
a	Som jeg har beskrevet ovenfor (spm 12.d), så er den organiserte gatekunsten et avgrenset prosjekt årlig som søker om tillatelse fra byantikvaren. Jeg vil anbefale huseier å søke om tillatelse da det ofte endrer fasadeuttrykket og påvirker omgivelsene. Vi har ikke anbefalt gatekunst på verneverdige trehus i trehusbyen. Vi har derimot vært åpne for å stille store industribygg og bygninger i byomformingsområder til disposisjon for denne kunstformen.

Vedlegg 2: Resultat fra Bergen

I arbeidet med denne oppgaven er det naturlig å utforske hvilke resultater Bergen har hatt etter at de publiserte "Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen 2011-2015 - Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015". Etter å ha vært i kontakt med Bergen har de i henhold til arbeidsplanen gjennomført følgende tiltak pr juni 2012:

- Ressursgruppe er etablert, i samarbeid med Kommando
- Har opprettet nettside(BergenGraffitiKomit )
- Innspill til graffitiavtaler/graffitietikk er utarbeidet. Venter på   få med flere lovlig vegger f r den trykkes og distribueres
- Opprettet kriterier for juryert pris tre som jury/ ev opprette jury til pris, venter på en avklaring fra kommunen på hva prisen skal være
- Revitalisering av sentralbadveggen gjennomført, med Mr Woodland, Nychos, Dems, Bares, Dilom og Nemesis
-  pningsarrangement gjennomført, workshop med Nychos + laget dokumentasjonsfilm
- V rt i dialog med Statens Vegvesen ang lovlig underganger – nulltoleranse
- V rt i møte med fjerningsinstans (BK) – her skjer det lite
- Kurs for BK's egne ansatte om graffiti og gatekunst med Rita Rhodin, John XC, Jedy og Dino
- Åpnet lovlig vegg ved  dnahallen
- Åpnet lovlig vegg ved Fana kulturhus
- Gjennomført åpent m te for gatekunstnere på Knipsu
- Opprettet gatekunstkollektivet BSA med egen nettside
- Lansering ordning med graffiti på el-skap/nettside
- Gatekunstneren Jaz fra Buenos Aires gjort utsmykning på SV-biblioteket
- Utarbeidet utviklingsprogram for kulturkontorene: etablert graffitiverksted i alle bydeler + 3 felles workshops og to visningshelger
- Ungdomsavisen Frekvens fikk tilskudd til   lage arrangement i tunnelen under Haukeland i temanummer om graffiti
- Opprettet kontakt med Nuart i Stavanger/Martyn Reed, BSA er i dialog her
- Har vært i dialog med Bergen Tomteselskap ang prosjekt med betongvegger som lovligvegger – her må kulturkontorene følge opp!
- Det har i regi av Studentersamfunnet blitt gjennomført debatt om gatekunst
- Har vært i kontakt med nettmagasinet GoblinMag som mulig samarbeidspart til BSA

Følgende er planlagt at skal følges opp og er ikke gjennomført pr juni 2012:

- Vurdere eksisterende verk (her har både BSA og BGK sagt at de kan hjelpe)
- Seminar om gatekunst i samarbeid med Hordaland Kunstsenter eller VISP
- Åpne lovlig vegg ved Fyllingsdalen idrettshall
- Utdeling av pris
- Kuratert gatekunstvisning på Lysverket – har vært i dialog med både Kunsthallen og Erlend Høyersten, men har vært vanskelig   få noe konkret på bordet
- Festival – her har det ikke kommet noen initiativ – vi er avhengige av at noen ønsker   dra i gang dette.
- Åpne lovlig vegg ved Ungdommens hus på Laksevåg
- Underganger – her må det opprettes dialog med fylkeskommunen og kommunene, da Statens Vegvesen holder på nulltoleranse

Fremover mot 2015 har Bergen planlagt følgende tiltak jmf med arbeidsplanen:

2013

- Festival + utdeling årets pris
- Åpning av Parkouranlegg Fysak
- Åpne lovlig vegg ved Skranevatnet

2014

- Åpne første lovlig undergang
- Åpne vegg på Nesttun

2015

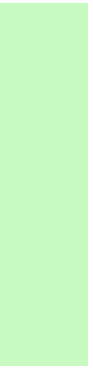
- Åpne vegg ved Åstveithallen
- Åpne lovlig undergang evt. vegg med overbygg i sentrum
- Evalueringsarrangement med oppsummering fra planperioden

Vedlegg 3: Oversikt over 36 gatekunstverk fra Nuart i perioden 2006-2011

NUART STREET WORKS FROM 2006 TO 2011
 These map references show selected works produced as part of the Nuart Festival between the years 2006 and 2011. This is by no means an exhaustive survey of the public art that Nuart has been responsible for placing on the city streets but is rather a guide to specific artworks and areas of interest. Keep your eyes open and you'll no doubt stumble upon numerous other works during your tour. These tours offer locals and visitors to Stavanger an opportunity to get off the beaten track and explore the more hidden areas of interest in and around central Stavanger.

LANDMARK TOUR
 The works marked in red are part of an official Nuart "tour". Starting at the beginning of Pedersgate the tour takes approximately 1 hour to complete. The "Landmark Tour" was produced by Nuart 2010 to celebrate ten years of Nuart. 10 years, 50 artists, 10 walls. We'd advise using this route as a main tour whilst stopping off at 'You Scene' to explore the many other works in around this area.

WWW.NUART.NO
 WWW.NUARTTOUR.NO

***“Men livet består ikke av ord.
Livet består av realiteter.”***

Bjørnstjerne Bjørnson